

SAD SE NAPOKON MOGU POPETI STEPENICAMA

SKARLET_P

SADRŽAJ

Stanice metroa (umjesto karte).	2
2001.	3
Raspored molekula prije velikog praska. (Bella)	4
Uvodnik, <i>Kazalište lutaka</i> , br. 7/2001., str. 1-2. (dos_toyevsky)	5
2015.	8
Radije bih da me odabereš svaki dan. (Jonas)	9
Epitaf, jedan. (dos_toyevsky)	15
Moje omiljene stvari. (Gemma)	18
Epitaf, dva. (Jan)	28
Sonična mladost. (Jonas)	32
2003.	42
Osvrt na ovogodišnje izdanje <i>riNdiE</i> > festivala, <i>Kazalište lutaka</i> , br. 2/2003., str. 14-16.	

(ne_mirovsky)	43
Intervju s Janom Križanićem (vokal, gitara) i Jonasom Majerom (<i>synth</i>) iz benda Nestalne frekvencije, <i>Kazalište lutaka</i> , br. 2/2003., str. 17-23.	
(ne_mirovsky)	48
Epitaf, tri.	
(Julien)	52
2006.	54
Novogodišnje rezolucije.	
(Edith)	55
2008.	61
Dan prodavaonica ploča.	
(Gemma)	62
2016.	69
Svjetlo dana kroz staklene oči.	
(Jan)	70
Epitaf, četiri.	
(Edith)	77
Metro nije dobro mjesto za razmišljanje o smislu svega.	
(ne_mirovsky)	79
Ne dopusti da ti slome krila.	
(ne_mirovsky i dos_toyevsky)	84

2018.	89
Bella, naslov koji tražiš. (ne_mirovsky)	90
2019.	93
Futurglave. (Trevor Mrak)	94
Ulomak iz prve zbirke priča <i>Ipak dolazi još jedan vlak</i> . (Edith, pseudonim: kin_ethics)	99
2020.	102
Epitaf, pet. (Gemma)	103
Epitaf, šest: u izvrnutom svijetu slova u kurzivu izravnavaju se u normalu. (ne_mirovsky)	108
2021.	117
Zumbuli, uzalud. (Julien)	118
Minuta prije proljeća. (Julien)	123
O autoru	124

Taj grad koji sam poznavala više ne postoji.

Življi je u mojoj glavi nego kad se doista nalazim u njemu.

Kim Gordon

For some it's like tightrope walking, blindfolded and shaking.

Bill Fay

STANICE METROA (UMJESTO KARTE).

Vodoravna linija: Početna, Most „Doviđenja“, „Nalik-na-Primrose-Hill Park“, Bolnica, Dućan ploča, Avenija, Abandon, „Ti me nećeš povrijediti“, Molo longo, Gradsko kazalište, Ro-Ro Terminal.

Kružna linija: Biblioteka, Kalvarija, Prirodoslovni muzej, Bolnica, Avenija, Centar (u izgradnji), Palazzo Modello, Mrtvi kanal, Kont, Križanićeva, Bulevard.

Okomita linija: Abandon, Centar (u izgradnji), Kalvarija, Kip Gospe Žalosne

Flaster linija: Bulevard, Sušak, Istočni izlaz.

2001.

RASPORED MOLEKULA PRIJE VELIKOG PRASKA. (Bella)

Bez brige, neću profućkati svoj život, pomislila je, iako, ponekad želim fućkati kroz njega, onako, krivocrtno, pravovremeno... i po mogućnosti uz povremeno prebiranje po električnoj gitari. O čemu je ova priča? O jednoj kazeti koju je vrijeme spljoštilo u izgrebani CD...?

Refleksno, gotovo podsvjesno, zarila je prste u kosu na potiljku i pogledala u neku točku u praznoj sobi. Što se nje tiče, soba nikad nije bila prazna. Nasmijala se sama sebi. Možda i nekima koji su u tom trenutku bili negdje drugdje.

...koji je, pak, postao 180-gramski vinil i na omotu sadržavao poveznicu za preuzimanje pjesama kao 24-bitnih datoteka? To dobro zvuči. Iako, teško ostvarivo. Nadam se da nije nemoguće. Nadam se da nikad neću prestati tražiti svoje mjesto u svijetu. Je li o tome ova priča?

Pritisnula je napokon dugme za snimanje na svom uređaju i rekla:

„Ovo je pjesma o jednom nevidljivom gradu.“

I udarila otvoreni akord na gitari.

UVODNIK, KAZALIŠTE LUTAKA, BR.7/2001., STR. 1-2. (dos_toyevsky)

Nije toliko stvar u definicijama, koliko u prsnom košu.

Rijeka po kiši je *moja*.

Nadam se da ne govorim samo u svoje ime. Miris ruzinavih vijaka, mokrog asfalta, ispušnih plinova, soli koja preostaje u zraku kad se val razbije na lukobranu, svjež brodske boje, prljave vode u fugama ribarnice, vlažnih konopa koji hropću pod trenjem na bitvama, barki na Mrtvom kanalu. Prizor snježno bijelih fasada iz našeg djetinjstva koje su sada sive, pljesnivih plodova murvi na asfaltu, divljih kestena koji se rasprsnu pri padu na cestu, željeznih šipki koje vire iz betona kao iz nekog drugog vremena, ulica koje se iza ugla ulijevaju u Aveniju, popunjenih parkirališta iz ptičje perspektive. Lokomotiva kod željezničkog kolodvora je dogma koja je jednostavno od pamtivijeka *tu*, bila je tu kad smo došli na svijet i ostat će ondje kad otiđemo.

Sa ili bez kiše, u ovom gradu sve je matematički dokazivo, sto posto sigurno, sve je svedivo na brojke i slova, sve je zbroj mehanike i razlika otpora, sve je ziher, sve je *je ča je*, sve je povezivo sa *šta da?* i *šta ne?*, sve se može pokratiti na *jedan kroz jedan*, izračuni uvijek na kraju pokazuju tko smo i gdje smo trenutno, kad se podvuče crta nema greške u algoritmu, na sve smo mislili, nema zakona jačeg od nas, nema toga što se ne može resetirati karnevalom, ljetom, početkom školske godine, skijanjem... ili smrću.

Prije ili poslije kiše, u ovom gradu ipak ništa nije sigurno, sve možemo izgubiti u svakom trenutku, sve je krhko, ne razumijemo zašto, ne shvaćamo kako je moguće da se stvari ipak svedu na ništa, da padnu ispod nule, dolazimo k sebi danima, mjesecima kad se dogode, nikada se potpuno ne oporavljamo. Nitko ne pretpostavlja da se može dogoditi scenarij u kojem nas vrijeme nosi naprijed, a da ujedno nazadujemo. A kad se uhvatimo kako nazadujemo, potrebna su desetljeća da si to priznamo. Ali stvari ne traju toliko, ništa ne traje toliko, osim možda veliki prasak. On i dalje traje, iako se dogodio samo jedanput i, usput, ne zanima me ničije mišljenje o tome što je moglo biti prije njega. *Ne znam* je sve što trebam znati o tome. Jedino što znam, u trajnoj ekspanziji naših mikrosvemira, na putu od ništa do jedan i natrag, kad se sve zbroji i puno toga oduzme, Rijeka po kiši je *moja*.

Ne sjećam se kad smo se točno odlijepili od tla, znam samo da Rijeka definitivno postaje

jedno od europskih središta, grad koji pulsira na karti, mjesto na kojem mnogi požele živjeti, studirati, raditi, osnovati obitelj, ne osnovati obitelj, definirati život, nastaniti svemir, definirati svemir, umrijeti, definirati smrt.

Kad slušam rubriku *Kamo danas?* na Gradskom radiju ponekad mi se čini, možda samo meni, ne znam, da živimo u nekom *hip* izvanteritorijalnom kvartu *downtown* New Yorka. Nismo Greenwich Village, ali smo u najmanju ruku neka europska verzija East Villagea. Kazališna gostovanja iz Engleske na tjednoj bazi, Nick Cave dolazi svake godine, Springsteen redovito navraća na Grobnik nakon svakog albuma sa *The E Street Bandom*. Da ne spominjem „manje“ bendove, tipa *The Flaming Lips*, *Interpol*, *The Postal Service*, i tako dalje, koji su redom predstavljali svoje nove albume pred našom publikom. Vikendom moraš nešto žrtvovati da bi uhvatio nešto drugo, moraš pobjeći na pola *eventa* da bi stigao na drugu polovicu onog drugog. U Rijeci se planira snimanje pozadinskih *industrial* kadrova novog nastavka *Blade Runnera*. Čak i *My Bloody Valentine* kupuju satove u studiju *Turnichville* za snimanje nastavka *Lovelessa*. Kevin Shields isprobava kako se *reverb* obija o zidove u zgradi Exportdrva, ili bez najave ukopčava gitaru u pojačalo u art-klubu Gal, to ide pod normalno. Jesi li probala novu liniju rigojančija, *reloaded* s blagim *pistacchio* postraničnim *twistom*? Jesi li čitao onaj članak na drugoj stranici Gradskog lista jutros na putu za posao? Hej, jesi li bila sinoć na premijeri...

Ne radi se toliko o tome da znam što nam se točno dogodilo, koliko o tome što sve to znači za nas. Rijeka je narasla, drugi najveći grad u državi, preskočili smo brojku od 500.000 stanovnika, grad se površinski barem trostruko rastegnuo i napokon širom zagrlio svoje satelite, kao i svoje najbolje potencijale. Povezuje nas metro s četiri linije, Vodoravna (crvena), Kružna (žuta), Okomita (plava), a odnedavno i, o da, Flaster (smeđa). Središnja gradska Avenija glavna je žila kucavica života, pazi mene, skoro sam napisao život s velikim „ž“.

Otvorili smo treće brodogradilište, privlačili investitore sa zapada, sjevera, dalekog istoka, nenamjerno izazvali jal što južnije to tužnije, imamo kvart posvećen samo sektoru informatičke tehnologije čije zgrade nakon radnog vremena postaju izložbeni prostor umjetničkih svjetlosnih instalacija po fasadama. Imamo specijaliziranu robnu kuću za odjevne predmete neživotinjskog porijekla proizvedene po pravičnim trgovinskim uvjetima. Imamo prepoznate socijalne politike, svijest o okolišu i relativno kvalitetnu studentsku novinarsku scenu. Gradski radio je regionalni kompas, privatne radio-stanice trgau mrvice etera preko interneta u drugim gradovima.

Kazalište lutka je dvotjedni magazin o pop-kulturi koji objavljujemo simultano na hrvatskom i engleskom jeziku. Želiš li znati što se dogodilo ovaj tjedan u svijetu glazbe? Čitaj strani glazbeni tisak i, ako imaš dobru internet vezu, strane portale. Želiš li znati što će se dogoditi sutra i što sve to skupa znači u široj slici stvari? Uхвати svoj primjerak *Kazališta lutka* kod kolportera kad izroniš pokretnim stepenicama iz metroa na Aveniju.

Nije stvar toliko u pojedinačnim pričama, koliko u njihovom preklapanju. Kod nas se tiskaju knjige, objavljuju knjige, čitaju knjige, knjige na engleskom, knjige na talijanskom, kupuju knjige – hej, pišu knjige! – citiraju knjige, pod rukama nose knjige i to ne *bilo koje* knjige, namjerne knjige, *hype* knjige, knjige zbog ovitka, knjige zbog poruke drugima, u metrou se razgovara o knjigama, papirnatim knjigama, audio-knjigama, *ad hoc* izdanjima *spoken-word* proze snimljenima preko vikenda uz instrumentalnu pratnju tog-i-tog gradskog benda sklepanog specijalno i samo za tu-i-tu priliku. Biblioteke su hramovi, bibliobusevi su prijevozno sredstvo za kojim se trči i zaustavlja ga se mašući rukama.

Imamo sve to. Ne kažem da nije dovoljno, ne kažem niti da jest. Na kraju dana, imamo lica. Grad su lica, zar ne? Poznata lica, nepoznata lica. Ali grad je više krugova lica, mnoštvo nevidljivih gradova. Ne radi se toliko o tome koliko su ovi gradovi različiti, već o tome koliko su mnoga od ovih lica koja ne poznajemo negdje u nama. Pronalazimo li ikad put do lica koja nastanjuju susjedne nevidljive gradove? Zanima li nas to uopće? Kada se pokaže sva lomljivost stvari, hoće li lica znati zadržati grad? Ne znam. Znam samo da... Rijeka po kiši je *moja*.

2015.

RADIJE BIH DA ME ODABEREŠ SVAKI DAN. (Jonas)

Neki ljudi vide stvari u ljudima. Bella je vidjela u meni nešto što sam postao tek nakon petnaest godina. Petnaest godina od pogleda kojim je nekako, ne pitajte me kako, vidjela stvari koje su čučale u ljudima, kao još uvijek neosušeno, zapleteno sirovo klupko. Prolazile bi godine i jata svjetlećih riba koritom Mrtvog kanala prije nego bismo se uspjeli izboriti da pronađemo ono što je Bella vidjela u nama. *Svojim* ljudima. Ljudi gledaju ljude... znate bolje od mene kako ljudi gledaju ljude. Analitički, metodom razgradnje i dekonstrukcije. U najboljem slučaju. Ponekad, često, ok, gotovo u pravilu se ne usuđuju prijeći preko praga različitosti drugoga. Zarobljeni u promatranju drugih izvana, nikad ne napuštajući sebe. Ali Bella je vidjela ljude u sintezi. U presjeku, od djetinjstva do starosti, znala je čemu će se veseliti ako drugi budu znali to sačuvati u sebi putujući i mijenjajući se kroz vrijeme. Polazila je od onog što je vidjela u njima prije njih samih.

Htjela je prebivati u drugima. O da, znala je kako nesavršeno prebivati u drugima. Ostati u njima kad svi drugi pobjegnu. Običavala je štrikati u metrou. Znala je plesti izvanserijske kardigane. Znala je kako udahnuti život iz svojih punih pluća u korodirajuću infrastrukturu Avenije. U svojim je mislima naslućivala što nedostaje. Predosjećala je što bi nas moglo dijeliti od toga da budemo malo manje nesretni. Znala je kad se treba povući.

I, ovo mi se čini bitnim, mi nikad nismo birali nju. Ne zato što to ne bismo *htjeli* to učiniti, ne, ne, ne. Već zato što nismo *stigli*. Ona bi već izabrala nas.

Bella je, koliko god to nevjerovatno zvučalo, mogla plesati uz glazbu Jamesa Blakea. Što je po sebi prilično nevjerovatno, jer valjda nikome prva poveznica na glazbu Jamesa Blakea nije, pa, *plesanje*... zar ne? E pa, ona je voljela plesati na njegovu glazbu. U njegovom soničnom svijetu nikad je nije iznevjerio osjećaj da naizmjenice nastanjuje dva prostora koja je, osim međuljudskih odnosa, najviše voljela od svih stvorenih stvari. Planine, pa oceane. Bez obzira na to, u Blakeovoj glazbi nije tražila pejzaže. Stvarno, zašto bi, kad su oni uvijek bili ljepši u stvarnosti, mislila je. Ali je zato tvrdila kako može napipati boje, milovanje vjetra i mirise. A to nije mala stvar. Mislim, pejzaži bi je često tražili, ali je nikad nisu pitali za ples.

Umjetnost... umjetnost je bila partner s kojim je mogla ravnopravno plesati. I naučiti neki novi pokret. Kad bi s Blakeove glazbe netko otkopčao strukturu ritma, pretpostavljala je da bi mogla nastaviti plesati na rupice koje bi preostale na mjestu gdje su nekad bili *beatovi*.

Kad je prvi put čula *Limit To Your Love* znala nam je reći kako je netko konačno *prepoznao* nju. Njegovi duboki basovi bili su krtičnjaci na kojima joj nije smetalo uganuti gležanj. *To se događa možda jednom u životu, a možda i nikada*, mislila je, *da netko upisuje moje ime klavirskim tipkama u dubove prostora transeuropske kulturalne željeznice.*

On bi govorio o ograničenostima. Njoj poznavanje granica ljudske ljubavi nije smetalo da je osjeća i traži. Štoviše, smatrala je to komplimentom, jer samo velike stvari znaju dotaknuti granice. Ako možda i nije bila posve uvjerena nakon prvog albuma, drugi album Jamesa Blakea, onaj iz 2013. godine, nije ostavio više mjesta sumnji. On ju je *prepoznao*.

Nije se radilo o takvoj vrsti prepoznavanja nakon kojeg bi ona poduzela sve samo da ga, preko prijatelja od prijatelja koji ima prijatelja koji radi u tehničkoj podršci njegove turneje, upozna u *backstageu* poslije nekog od njegovih koncerata. Ništa nije moglo biti udaljenije od toga. Ili da zaigra nagradnu igru za večeru s Jamesom u nekom od skupocjenih restorana središnjeg Londona. Pa da poslije napravi s njim intervju i par fotki za svoj fanzin, ili nešto tome slično. Nije ju moglo manje biti briga tko je doista bio James Blake, u usporedbi s njegovom glazbom. Niti u jednom trenutku nije poželjela prespojiti *art* s nosača zvuka natrag u utor svakodnevnice autora kao privatne osobe. Osobe koju su roditelji jednog dana upisali u vrtić, koja je pohađala određenu školu, šetala određenim dokovima Temze i potom diplomirala na određenoj glazbenoj akademiji u određenom kvartu u Londonu. Dobro, možda ne bi imala ništa protiv toga da prošeta određenim dokovima Temze. Ali sasvim sigurno ne zbog toga što je on tu šetao. Zanimao ju je njegov otisak. Ovdje se radilo o plesanju s umjetnošću, ne o susretu dviju osoba. A ako se nekad i radilo o susretu dviju osoba, niti jedna od njih posve sigurno nije bio James Blake.

Kad je, dakle, otvorila njegov drugi album s pjesmom *Overgrown*, Bella nije imala niti početnu ideju s koje stanice je krenuo ovaj londonski vlak metroa. *S Embankmenta? Hyde Park Cornera?* U čemu je razlika? Bitno da se prebacio na riječku Vodoravnu liniju, stao na *Aveniji* i ukrcao nju. Znala je da je to odljev njezinog lica u vremenu. Prvi dan slušala je samo ovu pjesmu. Nije se mogla otresti dojmu kako vrijeme, s tom pjesmom u slušalicama, prima u svoje pore neki postotak elastina. Ili, ako ništa drugo, kako s njom u slušalicama vožnja metroom ulazi u neku sanjiviju, usporeniju dionicu na njezinom omiljenom potezu od *Avenije* do *Biblioteke*.

Premotavajući traku nekoliko tjedana unaprijed, Bella me jednog dana nazvala mobitelom. Zazvonio je u džepu dok su me još na pristojan način bili izguravali iz tajništva sindikata socijalnih radnika, uvjeravajući me kako sam prekvalificiran i kako ću lako naći bolji posao.

„Jonas, treba mi uzemljenje, hitno!“, rekla je.

To mi se često događa, da me ljudi poistovjećuju s gromobranom. Bez obzira što je svima poznata moja sklonost depresivnim stanjima. Pokušat ću objasniti. Počelo je negdje na prvim godinama fakulteta. Nekakvo drhtanje nagrizalo bi mi glas kad god bih trebao reći nešto važno i pritom zvučati samouvjereno. S godinama su se simptomi prebacili i u privatnu, svakodnevnu komunikaciju. Ne bih mogao oblikovati jasan slijed misli. Ponekad bih bio prisiljen birati između podrhtavanja glasa, zamuckivanja ili krive uporabe padeža. Najčešće sam birao krivu uporabu padeža. Na kraju bi ipak završilo na zamuckivanju. Kad bih trebao u javnosti izgovoriti nešto s katedre ili održati izlaganje na simpozijima iz društvene teorije, ok, tada se radilo o znanstvenim činjenicama. Uvijek bih se uspio nekako zakrpati. Zadržati mišića lica i glasovne žice na okupu. Znao bih odigrati društvenu ulogu za Zlatni Globus. Ali otkad se društvena uloga preselila u ladicu Zavoda za zapošljavanje, padeži su opet podivljali, na svim razinama. Ista hrđa nalazila se posvuda, u meni, kao i oko mene, na Aveniji. Tako da nisam znao gdje ona prestaje, a gdje počinjem ja. Što da kažem, počeo sam otkrivati nove dimenzije skromnosti i srama u svojim tridesetima. Unatoč tome, prijatelji tvrde kako odašiljem umirujuće vibracije. Nije mi jasno kako.

„Bella, svijet je u puno lošijem stanju nego, ne-nego mi.“

Nije mi dopustila da bilo što drugo kažem, a nije niti sama puno objašnjavala. Samo me kratko obavijestila neka Edith i ja otkazemo eventualne druge planove, nađemo *baby-sitterice* za klinge kako god znamo i odjenemo nešto za ples. Za ples?

„Točnije, za minimalistički elektronski *soul*.“

Ona će doći po nas u 19:00 i odvesti nas na koncert Jamesa Blakea na Trsatu.

„Oprosti, možeš li mi ponoviti još jednom... James B-Blake“, upitao sam nekoliko puta uzastopce nakon svake njezine potvrde, „...na T-T-Trsatu, večeras!?“

James Blake na Trsatu, večeras. Nakon dva promotivna koncerta u Londonu i Berlinu, čovjek je, ne zna se kako, a još manje zašto, odlučio održati treći na Trsatskoj gradini. I to nenajavljeno. Iznenadno. Dobro, nije sad da se samo *pojavi* ondje. Ali je najava koncerta bila strogo kontrolirana i stvar je procurila tek nekoliko sati ranije.

Prema najuvjerljivijoj legendi, svi putevi ovako nelogičnog zaokreta turneje vode ka jednom imenu. Odnosno, pseudonimu. Dos_toyevsky.

Dos_toyevsky je novinar u *Kazalištu lutaka*, gradskom magazinu o pop-kulturi, čiji pravi identitet nije bio poznat nikome u gradu. A *Kazalište lutaka* stiže prije hipstera na mjesto gdje se generira kultura. Zapravo, i riječ „hipster“ je izbačena iz njihovog redakcijskog rječnika kao zastarjela. Uglavnom, taj tip je nekako – a takve stvari bi mu počesto uspijevale – upao na pretpremijerno studijsko preslušavanje Blakeovog prvijenca u Londonu. Legenda tvrdi kako je, tom prilikom, prisutnim glazbenim novinarima održao supernadahnuto desetominutno izlaganje o tome da su upravo preslušali jedini album one godine koji je doista zvučao kao da je 2011. i to s takvim autoritetom da se nakon toga nitko nije usudio napisati negativnu recenziju. Štoviše, recenzije su, sve do jedne, bile toliko ekstatične da je Blakeov menadžer negdje niz liniju meglom kontaktirao dos_toyevskog i iskazao želju za proširenjem turneje na grad u kojem se izdaje *Puppetry (Kazalište lutaka)*. I tako, eto nas natrag u 2015. godini. Uoči Blakeovog koncerta na Trsatu.

Tog kasnolipanskog dana, James Blake je pustio samo tri stotine ulaznica u prodaju za koncert na Gradini, po sistemu *tko prvi stigne kupiti kartu*. Već je ovakav pristup koncertu bio sasvim dovoljan za kalibriranje zaključka o postojanju pozadinske priče koja jednostavno mora biti legendarna. Čak je i činjenica kako ključni trenuci priče nikad nisu službeno potvrđeni srasla u kolektivnu svijest o tome kako dos_toyevsky ima svoje prste u ovoj marmeladi. K tome, Julien Kožulić, voditelj na Gradskom radiju i hipster u duši koji to još uvijek niječe – i još uvijek vjeruje da je taj naziv itekako aktualan – s krajnjom je nevjericom tog jutra pročitao jedinu objavu ove vijesti u eteru. Ne sjećam se da sam ikad čuo Julienov glas da se tako njiše zbog zapanjenosti, u ritmu radiovalova. Po svoj prilici niti on nije znao ništa o ovom događaju, prije nego mu je urednik uručio upravo pristiglu najavu. A budući da ga nisam vidio na koncertu kasnije te večeri, zaključio sam kako na radiju očito nisu dobili ulaznice, niti za zadržavanje, a kamoli za dijeljenje slušateljima.

Bilo kako bilo, Bella je tog jutra, kao i svakog utorka, provodila pauzu s posla na omiljenoj klupi pokraj zidina Trsatske gradine. Naravno, ne na nekoj očekivanoj klupi s koje ljudi izoštavaju pogled na zaljev. Bili smo dio one generacije koja niti izbor klupe nije prepuštala slučajnosti. Tako je postupno prisvojila onu klupu koja okreće leđa gradu, a gleda na obilaznicu i kanjon Rječine. Nikad se nije morala žuriti da je zauzme, u pravilu nitko nije sjedio ondje. Tog tjedna provodila je pauze uz zelenu jabuku i neku gnjilu roman-sagu, čija se fabula protezala preko tri obiteljska naraštaja. Nikad nije skužila kada je pravo vrijeme za odustajanje od knjige. S filmovima u kinu je bilo lakše, izjuriš s projekcije, probudiš onog tipa koji čuva kino da ti otključa izlazna vrata i jednostavno se osjećaš bolje na mokrom gradskom smogu. Ali knjige su bile ozbiljnije vremensko ulaganje i, k tome, mnoge bi palile

tek na drugo čitanje. Hvalila se kako joj neki bibliotekar iz trsatske knjižnice preporučuje naslove, i kako, u pravilu, nakon dvije katastrofalne knjige slijedi jedna koja iskupljuje sve prethodno izgubljeno vrijeme. Smatrala je to dobrim prosjekom. Pitala se hoće li ikad pročitati tekst nekog autora iz njezinog grada koji bi plesao s njom kao što pleše Blake.

U nekom trenutku trgnulo ju je neuobičajeno komešanje iza njezinih leđa. Osvrnuvši se, primijetila je da pokraj ulaza u Gradinu postavljaju štand s vinilima i *t-shirtovima* Jamesa Blakea. Nakon početnog šoka i nekoliko stvarnosnih provjera koje su uključivale blago samopljuskanje i nesvjesno odgrizanje rizičnih zanoktica shvatila je kako se ovo doista događa. Dobro, još uvijek nije bila sigurna što se *točno* događa. Svejerno joj se učinilo nevjerojatno zabavnim još nekoliko minuta samo grickati jabuku i promatrati prizor. Ponajviše činjenicu kako ondje, osim nje, te mladića i djevojke koji su postavljali štand, još uvijek nije bilo apsolutno nikoga na vidiku. Potom je ustala, prišla štandu, kupila tri ulaznice, *tote bag* i uzela ostatak dana slobodno s posla. Samo sat vremena kasnije mnogi *nitko* ljudi, poneki *netko* ljudi, pa i određeni predsjednik uprave multinacionalne kompanije sa sjedištem u Zagrebu pokušat će učiniti isto. Štoviše, neki će potegnuti iz Ljubljane ili Beča ne bi li se dokopali te karte ili ostavili svoje ime na popisu. Ali ovaj put nije postojao popis.

„Dobro, Bella, jel' stvarno dos_toyevsky nekako sve ovo organizirao?“, nazvao sam je iz metroa, dok je vijest poprimala divovske razmjere posvuda po gradu.

„Nema šanse“, nasmijala se, „on bi mi sigurno već dao karte. Ne zaboravi da ja znam tko je dos_toyevsky“, odgovorila je.

Te je večeri Rijeka još jednom postala dvorištem koncertnih premijera Europe. A Bella je plesala. Kao da je kod kuće, sa slušalicama u ušima, samo što su sada trsatska bura i svjetla grada sačinjavali kulisu. Mjesta je bilo sasvim dovoljno za minimalistički ples, tristo ljudi sasvim komotno stane u Gradinu bez gužvanja. Blake je sjedio za *synthom* na središnjem dijelu male pozornice. Prilično sam siguran kako tip od početka koncerta nije otvorio oči. Ispred stejdža, u drugom redu, Bella, Edith i ja oponašali smo ramenima sporo otapajući ritam njegovog bubnjara.

Nakon pjesme *To The Last*, u *fade-outu*, a prije aplauza, Bella mu je bacila pod noge najprije vunenu kapu, a potom je u nju ubacila dvije kovanice od po dvije kune. Iako inače, navodno, ne primjećuje stvari koje mu bacaju na pozornicu, kad je krenuo aplauz James se sagnuo, pokupio kapu s poda i promatrao je nekoliko sekundi osjećajući vunu pod prstima. Potom se, još uvijek gledajući kapu, aristokratski razgovjetno zahvalio na mikrofon. A onda je pogledao

Bellu u oči i pozvao je da priđe u prvi red i objasni mu koliko vrijede ove dvije kovanice. Bella nikad nije osjetila tremu kao nešto što bi je moglo spriječiti da bude *ona*, bez obzira priča li uživo s poznatim osobama ili se nalazi pod svjetlom reflektora. Prišla je mikrofonu koji joj je James ispružio kao nekakav stariji *soul* brat, kojem je sada dovoljno bliska godinama da s njim može odraslo razgovarati.

„Pa, kapa je zapravo pravi poklon, isplela sam je ovog poslijepodneva u metrou. Puno bolje bi ispala da sam samo imala više vremena. A kovanice, njih nisam bacila zbog njihove stvarne vrijednosti. Tvoja glazba, James, znaš, za mene nema mjerljivu vrijednost. Nego, htjela bih da ih staviš na oči sljedeći put kad budeš uranjao u sonični ocean, među divovske tune i planktone.“

Teško je opisati tišinu koja je tada zavladała Gradinom. Gotovo se moglo čuti šuštanje vune pod Blakeovim prstima. Pitao ju je kako se zove.

„Bella.“

„Ima smisla. Kad bih barem češće mogao svirati ovakve nenajavljene, spontane koncerte. I češće moći odabrati svaki dan...“

Potom je stavio kapu na glavu i odsvirao na *synthu* ulazne taktove u *Limit To Your Love*.

A mi smo nastavili slijegati ramenima u ritmu kad nas je klavir izručio *beatovima*.

„I ti još uvijek tvrdiš da dos_toyevsky nema nikakve veze s ovim?“, upitao sam je na uho, negdje na pola pjesme.

„Ne. Ali ovdje je“, odgovorila mi je. Nismo prestajali plesati.

„Znači, vi imate kao neku skrivenu komunikaciju, kao *ne znamo se*... bilo koji od ovih superkul tipova mogao bi biti on, da vidimo...“

„Nemoj ni pokušavati. Ali, samo da znaš, u ovom slučaju je stvarnost puno zanimljivija od fikcije.“

EPITAF, JEDAN. (dos_toyevsky)

Mogu li ti pročitati moju novu recenziju, Bella? Kao u dobra stara vremena.

Slušanje novog albuma Jamesa Blakea, *The Colour In Anything* (Polydor Records, 6. svibnja 2016.), pobuđuje izvanglazbene poveznice. Naravno, ne u svim ljudima, i ne na svim mjestima. Ukoliko uvedete nekog prijatelja-povlaka-poznanika u londonski Tate Modern muzej na južnoj obali Temze, u poluzamračenu prostoriju posvećenu divovskim platnima Marka Rothka, možda će vam ta osoba reći kako ova platna pripadaju više soboslikarstvu, nego umjetnosti. Možda će tako reagirati uvjerljiva većina ljudi. Kada jedna osoba ipak sjedne na stolicu i ostane kojih pola sata unutar te prostorije, promatrajući Rothkova platna, mogli bismo to pripisati iznimci koja potvrđuje pravilo. Iako će ta osoba vjerojatno tvrditi da je bila iznenadno usisana u neki vakuum između autorske vizije i vlastitog subjektivnog doživljaja, bez mogućnosti upiranja prstom u točan razlog zašto. Možda se radilo, reći će, o načinu na koji sraz dviju boja uvodi promatrača u kontemplaciju *nečega*, promatračevog, autorovog, ili neke treće osobe kao uporišne točke umjetničkog čina. Ili se jednostavno radilo o dozivajućem, preuveličanom razmjeru platna. Ili, ipak, o spoju prigušenosti svjetla u prostoriji i rasporeda platna, koji zapravo dodjeljuje samom prostoru subjektivnost nositelja poruke, kradući je uokvirenom djelu kao takvom. Možda će reći kako je zrak između njega i slike bio važniji od same slike. Koji god razlog naveo naš, još uvijek jedinstveni i jedini, ljubitelj Marka Rothka, ono u što će biti potpuno siguran jest želja: a) da ondje ostane još malo vremena, i b) da se obavezno ponovno vrati u tu prostoriju pri svakom sljedećem posjetu Londonu. Naravno, drugi će i dalje moći tvrditi kako se ipak radi o soboslikarstvu.

Ukoliko imamo pred sobom čitav niz osoba, bez obzira što se radi o manjini, koje dijele slične snažne dojmove pred Rothkovim platnima, tada se situacija stubokom mijenja. Tada će većina, naime, moći tvrditi da se ili radi o soboslikarstvu, ili da je nešto s umjetnošću jednostavno pošlo po krivu. Kako god bilo, splet te tri reakcije, dvije negativne i jedne pozitivne, već je prenio radove Marka Rothka preko praga definicije umjetnosti.

Uopće nije bitno koji bi od gornjih argumenata predstavljao moj osobni stav prema umjetnosti Marka Rothka. I zapravo, ne bih vam niti znao reći, jer još uvijek nisam raščistio taj problem sa sobom, iako su njegova platna odavno uronila u mene i postala dio interijera svijesti. Spominjem radove Marka Rothka u recenziji novog, trećeg albuma Jamesa Blakea iz

nekoliko razloga. Možda je upravo rijeka Temza poveznica dvojice umjetnika. Nije teško zamisliti Blakea kako šeće južnom obalom Temze u nekom od svojih kaputa s ovitaka posljednja dva albuma, za lošeg vremena, dok prijeti londonska rominjajuća kiša. Zapravo, građanima Londona, za dobrog vremena. Bilo kako bilo, krajnje je vrijeme da prijedemo na stvar: *synthovi* Jamesa Blakea ponekad znače razliku prijelaza između Rothkove dvije boje na platnu.

Bilo koja dva susjedna tona njegovog *syntha* počinju nalikovati na prostoriju koju ovaj slušatelj ne želi napustiti, te kojoj se želi što prije vratiti, ako ne i trajno nastaniti. Iako se zvuk Jamesa Blakea u glazbenom tisku često opisuje u kategorijama dviju boja, duboko plave i sive, i iako klavir u pjesmi *Love Me In Whatever Way* kao da posve opravdava tu poveznicu, nalazimo se pred izvođačem čiju muziku nije moguće vjerno dočarati pojmovima, bojama, zidovima zvuka koje smo već prije vidjeli. Ovdje pomaže jedino topografija, prolaznost i meteorologija.

Također, u ovom slučaju – u svakom slučaju? – nije potrebno poznavati osobnu biografiju autora s posebnim osvrtom na onu emocionalnu, kako bi se ispravno razumjeli dosezi ovog albuma u životima slušatelja. Kao i pri posjetu prostoriji Marka Rothka u Tate Modernu, *sound* ovog albuma uspjeh će uvjeriti slušatelja da je upravo on taj koji pronalazi mentalne fotografije, boje i ostale poveznice od stvarnosti do mjesta s kojeg dolazi muzika. James Blake poznaje to mjesto.

I? Što misliš? Da malo bolje uredim kraj, zavrnem ovaj zadnji paragraf, izokrenem metaforu naopako?

Znaš li što ja mislim? Fućkaš recenzije.

Kad slušam Jamesa Blakea, ne pomišljam na pisanje o glazbi. Kroz tanku pukotinu gradske infrastrukture, kroz mrežu senzora za alarme, isprepletenu u ljudskim međuprostorima, kad čujem Blakeov glas, zakoračujem u vrijeme koje je prestalo i istodobno nastavilo trajati. Vrijeme koje nije bilo. Toliko stvarno u mojoj svijesti, stvarnije što je više blijedjelo u stvarnosti. Preskačem iz boje u boju, Rothkovim platnima kao riječkim krovovima.

Te noći kad si umrla, znao sam da možda nisam, koliko bih to sada htio, stigao poznavati osobu kojom si postajala posljednjih godina.

Ali, zato čuvam prostore, moja prijateljice i sestro po stihu. Prostore u koje ulazim kad šećem Avenijom, kad skrećem u njezine bočne ulice i prolaze. Prostore koji postaju puno

stvarniji i kršteni dubinom koju nismo primjećivali kad smo njima hodali. Prostore u koje mogu zakoračiti u svakom trenutku, istom sigurnošću s kojom se nikad nisam usudio nastaniti tvoju nutrinu. Jer sam oduvijek imao onaj osjećaj. Osjećaj kako se nešto ovdje događa, a ja ne znam što je to.

Grad je bio zatitrao u stakličasto-plavoj boji te noći, potresom koji nije obitavao Richtеровu ljestvicu, već Rothkov suženi kaleidoskop. Kad bih one večeri bio zatvorio oči, bljeskalo je ispod kapaka, boje su se ubrzano izmjenjivale u parovima. Čini se da je fenomen bio, u određenom smislu, univerzalan jer si uvijek znala lokalnim izraziti univerzalno.

Znam da me čitaš. Nemoj čitati stvari koje sam izbacio. Pitam se imaju li Rothkova platna smisla iz tvoje perspektive. Ovdje tek učimo otkrivati boje u bilo čemu. Dobro nam dođe Rothko.

Ovi utisci ostaju.

Tekst recenzije je ono što sam izbacio, Bella.

MOJE OMILJENE STVARI. (Gemma)

„Hej, curke, jel' ono Robin Pecknold?“, pitala sam, naglo uvučena u posve neočekivani prizor. Zurim u nestvarni kadar na drugom kraju plaže i mislim si, *ok, ovo ne može biti istina*. Bilo bi previše. Pitanje sam morala postaviti tri puta, pojačavajući ton glasa. Između brbljanja, dječje vike i treštećeg zvuka Sleater-Kinneya s nekog od naših mobitela, cure uopće nisu registrirale moj glas. A i da jesu, bilo bi to kao da povjeruješ klaunu koji upozorava na požar.

Uostalom, nije se dogodilo prvi put. Već sam prije „prepoznavala“ Robina Pecknolda, pjevača grupe Fleet Foxes. U onom žongleru ispred Konta, potom u tipu koji pohađa tečaj portugalskog u naprednijoj grupi od moje u školi stranih jezika. I na kraju u onom frajeru koji je nervozno šetao i pio čaj ispred Tvornice, prije koncerta Fleet Foxesa 2011. godine. Ispostavilo se da ovaj posljednji i jest bio Robin Pecknold, ali, dobro, to nije bilo neko otkriće, mislim, *nastupao* je te večeri ondje, tako da...

Ovo je bilo nešto posve drugačije. Tek smo večer prije nas četiri bile stigle na Vis. Edith s njezino troje klinaca. Ne_mirovsky, čiji nam se novinarski pseudonim kojim se potpisivala u *Kazalištu lutaka* toliko dopadao da bismo je često oslovljavali njime. Bella. I ja. Početak godišnjeg odmora trebale smo provesti same. Potom bi nam se pridružili dečki. Jonas, Edithin muž. Julien, Gemmin muž. Potom, Jan. Jonas i Jan su trebali odsvirati kratku sjevernokvarnersku otočku turneju s Nestalnim frekvencijama, a Julien ih je snimao za prijenos uživo na gradskom radiju. Prvi godišnji odmor nakon valjda pet, ako ne i više godina na kojem smo nekim čudom svi uspjeli dobiti slobodne dane u istom vremenskom intervalu.

Tih pet godina bilo je sasvim dovoljno da skužimo kako smo, na neki način, kao, praktički odrastali zajedno. Nema više onih klinaca što smo možda i predugo ostajali. Negdje putem se dogodio život, prebacujući nas previše puta na susjedne tračnice, dok smo mi kovali sasvim druge planove. Lennon je opet na rasprodaji. Na neki način. Kao. Kroz prozor su tijekom vremena izletjeli i smrskali se o pločnik mnogi naši egotripovi iz predvorja pakla, kojima smo znali izbacivati jedni druge iz takta tijekom prethodnih zajedničkih ljetovanja iz post-studentskih dana. I sada, nakon pet godina, evo nas ovdje, na Visu. Plan je da nema plana, plan je pritvoriti kulise svijesti na tjedan dana, promijeniti kadar, prepustiti se nekom drugom žanru, uletjeti u *spin-off* svakodnevnog života, pretvoriti *side project* u cjelodnevni

modus operandi.

Osim toga, ogromni plus bio je to što konačno više nije postojala prijetnja mogućim romantičnim zapletima među nama. Pa onda niti raspletima zbog kojih bi godišnji odmor poprimao obrise talačke krize. Među nama su već dva bračna para, znači, minus četiri. Ne_mirovsky se, nakon niza neuspješnih veza, u veleslalomu između dnevnih poslova, bila, kako ja to vidim, posvetila pisanju tekstova za *Kazalište lutaka*. Kažem, *posvetila*, jer je pisanju o muzici pristupala predano kao da to radi iz nekog uvrnutog zavjeta, a ne samo zato jer je to posao koji voli. K tome, njezinu je pažnju počela sve više zaokupljati svojevrсна, na neki način, kao, ajmoreć metatekstualna komunikacija putem članaka objavljenih u *Kazalištu* s kolegom iz redakcije, dos_toyevskim. A nitko, pak, niti ona, niti ostatak redakcije, niti valjda bilo tko u gradu, osim Belle Gretić, nije znao tko je dos_toyevsky. Ne_mirovsky je uzimala zdravo-za-gotovo kako takva komunikacija među njima, na neki način, kao, doista postoji. Priznajem, bilo ju je teško pritom ne žaliti. U svakom slučaju, nismo je imali hrabrosti razuvjeravati u tome. A još manje smo uzimale u obzir scenarij prema kojem bi njezina verzija priče bila, zapravo, teško je to zamisliti, ali ajmoreć... *istinita*? Znači, to nas je bilo pet.

Onda, Jan je prije nekoliko mjeseci bio izašao iz dugogodišnje veze, s ogrebotinama zabilježenima tek kasnije, na pjesmama jedinog post-raskid *healing* albuma Nestalnih frekvencija, *Mjesec nakon travnja*. Čitaj, mjesec kojem nije htio spomenuti niti ime, mjesec koji je, barem za njega, srušio T. S. Eliotov travanj na ljestvici najokrutnijih mjeseci. *Jednostavno smo izblijedjeli*, tvrdio je. *Kao Beatlesi na Abbey Roadu*, dodao je, *simali smo muziku zajedno u bendu koji se već bio raspao*. Ok, to je šest. Da, tu je bila i Bella. Bellu ne računamo. Bella je bila obitelj. Sedam. Kad se sve zbrojilo i ujedno činilo kako se ništa ne može oduzeti, bili smo društvo u zaključanoj postavci međusobnih odnosa. Više frendovi nego braća i sestre, više braća i sestre nego braća i sestre.

Nakon cjelovečernjeg upoznavanja s Visom, nas četiri smo jednoglasno bile odlučile odmah drugi dan godišnjeg odmora slomiti jednu od, navodno, najljepših europskih plaža - Stinivu. Međutim, vrlo brzo smo shvatile da bi spust strmom brdskom stazom za Edithino troje malih klinaca bio previše ekstreman, olimpijski, a možda i krvavi sport, a za uspon bismo vjerojatno trebale iznajmiti helikopter. Odlučile smo se za alternativni plan. Plaža se zvala Srebrna. Ime joj je, kao i poveznica s bojom mora pri zaronu iz opisa turističkog vodiča, obećavalo. Ili možda ova djevojka jednostavno voli srebro. Nakon nekoliko sati, između oblutaka s plaže i sunca na koži, nismo ni skužile kad su isparile sve te dnevne obveze,

nedovršene doktorske disertacije, pododsjeci ureda državne uprave, ugovori na određeno u malim gradskim restoranima, prašine iz biblioteka, kontrolne ploče tonskog studija. Pa čak i novi tekstovi dos_toyevskog. Nismo primijetile niti trenutak kad je vrijeme sa sobom povuklo sunce preko ruba krošnji borova. Ako izuzmemo nekoliko barki usidrenih tridesetak metara od plaže, odjednom smo skužile kako smo ostale same na Srebrnoj. *Achtung baby*. Jurnjava i stres stavljeni su izvan zakona, vladala je era odmora.

U nekoj točki, razgovor je skrenuo s ljetnih kulturnih događanja duž Jadrana na feminističke teme. I to baš negdje kad je popratna glazbena podloga preskočila s obaveznih ljetnih novih Red Hot Chilli Peppersa na stvar *Sympathy* od Sleater-Kinney. Bella je dominirala tematikom, vidjelo se da je najnačitanija od svih nas o toj problematici. Kao s nekog govorničkog postolja, pomaknutog od svake poznate strane kulturalnog rata, govorila je o izdaji izvornog feminizma, o ispravnom i krivom shvaćanju jednakosti, o različitosti. Nisam je prestajala slušati, ali svejedno bih povremeno nesvjesno odlutala i prepustila se nekom usporednom pretraživanju duše. U jednom takvom, malo zabačenijem misaonom odvojkju shvatila sam da nikad nisam bila ljubomorna na Bellu. Niti sam mogla razumjeti zašto bi neka druga žena to ikad bila. Bella je nekako oduvijek otjelovljivala određeni, na neki način, kao, ajmoreć *institucionalni* pristup. Pritom mislim samo i isključivo sljedeće: Bella je bila žena, Bella je bila frendica, Bella je bila Rijeka. Biti ljubomoran na Bellu, bilo je jednako tome da je netko ljubomoran na pojam *žene*, na pojam *frendice*, ili tome da je netko iz Rijeke ljubomoran na Rijeku, u smislu da je ljubomoran na *grad*.

Bella nikad nije branila svoj stav. Branila je istinu, i ako je bila žalosna zbog nečega u vezi s tim, bila je žalosna jer nije uspjela obraniti istinu, a ne jer bi putem možda ostao zgažen njezin tijek misli.

„Koji feminizam? Čija definicija? U kojem se valu feminizma uopće nalazimo?“

„Hej, jel’ ono Robin Pecknold?“, upitala sam, još uvijek više sebi u bradu, nego izravno upućeno nekom drugome. Za razliku od proteklih epizoda kad bih ga „prepoznavala“, ovaj put niti ja nisam mogla vjerovati svojim očima.

„Mislim, dobro to kažu *Sleaterice* u ovoj pjesmi, prije nego što uopće razumiješ što točno kažu...“

„Hej, jel’ ono Robin Pecknold?“, pitala sam gurkajući Edith, koja je bila napola zaokupljena Bellinim izlaganjem teze, a napola dojenjem svog najmanjeg mladunčeta, kao da je

istodobno na snimanju ovitka za *debut* album benda Belle and Sebastian i sluša zanimljivo predavanje iz antropologije. Vjerojatno je moje gurkanje doživljavala kao blage nalete vjetra ili valove u plicaku, uglavnom, kao nešto na što se ne obraća pažnju.

„...dovoljno je samo poslušati *kako* to kažu...”

„Dos_toyevsky tvrdi da su Corin Tucker i Carrie Brownstein nešto kao Lennon i McCartney za njegove tridesete,” upala je ne_mirovsky naizgled poluodsutno.

„Što kaže? Kako on to može znati, još nije napunio ni dvadeset i devet godina? Plus toga, on je frajer...hej, opet ti!”, uzviknula je Bella, shvativši da je ne_mirovsky opet uspjela skrenuti priču na dos_toyevskog i usput izvući od Belle još jedan marginalni podatak o njemu.

„ZAŠTO ME NITKO NE SLUŠA, JEL’ ONO ROBIN PECKNOLD IZ FLEET FOXESA!?”

Odjednom su sve tri zašutjele i pogledale prema meni, pokušavajući si objasniti što se točno dogodilo. *Daj, samo pogledajte*, gestikulirala sam rukama i licem, *pa mi onda recite da sam pogubila nit*. Bradati mladić na drugom kraju duge puste plaže prestao je svirati akustičnu gitaru, pogledao nas u djeliću sekunde i potom s izrazom bespomoćnosti na licu zabacio glavu i okrenuo lice prema nebu.

U sljedećih nekoliko sekundi nelagode dogodilo se nekoliko stvari koje sigurno nisu olakšale situaciju. Unatoč svemu, ovaj put je to doista bio on. Robin. Ne_mirovsky, Bellu i Edith je, jednu po jednu, u domino efektu, preplavio nijemi ushit prepoznavanja. Potom su počele na autopilotu pričati o feminizmu u nepovezanim rečenicama bez predikata, kao, *možda te nije čuo Gemma*, i dalje pogledom fiksirajući Robina na drugom kraju plaže. Ne_mirovsky se pokušala sakriti u zamrznutom kadru s kažiprstom među zubima, izlistavajući diskografiju i imena tonskih inženjera Fleet Foxesa u memoriji.

Odjednom, bradati mladić odložio je gitaru, ustao sa svog ručnika i počeo hodati u pravcu našeg kružoka. Nije bilo druge mogućnosti, nije moglo biti drugog povoda, ili alternativnog odredišta, nikog drugog više nije bilo na plaži. Stvar je bila više nego sigurna. Robin Pecknold iz Fleet Foxesa, glavom i, da, bradom, hoda prema nama preko plaže Srebrna na Visu.

„Hej, cure. Oprostite što vam ovako upadam i što sam prečuo neke *glasnije* dijelove vašeg razgovora. Iako zapravo nemam pojma o čemu ste pričale, jer ne razumijem niti riječ hrvatskog, osim, *bock* i, kako ono, *ha-wa...*, čekaj samo malo, *ummm... ha-wa...wah?* Ne...

koala? Nego, jel' govorite vi engleski?"

„Of course we do!“, odgovorila je na tečnom engleskom, kao iz topa, Eliza, najstarija Edithina kći, pritom pavši s luftmadraca u plicak.

Mi smo samo zurile u Robina. Širom otvorenih očiju i nesvjesno blago otvorenih usta. Možda smo mogle malo više poraditi na našem *cool*-u u tom trenutku. Priznajem.

„Ok, ummm... pretpostavit ću kako onda sve govorite engleski, dobro, dobre stvari svuda oko nas... Eto, mislio sam da je bolje da odmah dođem do vas i da se predstavim, pa da izbjegnemo daljnje moguće neugodnosti pogledavanja na daljinu... Jer, znate, niti ja, a niti, mislim, vi ne želite napustiti ovu plažu u neko skorije vrijeme. Tako da sam odlučio u ime svih nas kako je daleko bolje odmah doći i predstaviti se, tako da možemo odmah proživjeti naš *Heat* trenutak... Znaite onu poznatu scenu iz Michael Mannovog filma *Heat*, kad policajac Al Pacino, potpuno, *like*, iskočivši iz normalnog slijeda stvari, izlazi iz svog automobila i prilazi otvorenom prozoru automobila lopova kojeg, *like*, potajno prati, Roberta De Nira, i pozove ga da otiđu zajedno popiti kavu? Eto, baš mi je bilo prošlo kroz glavu da nam je sad više nego potreban jedan kratki *Heat* trenutak, pa da se mirno vratimo onome što smo, svatko od nas, prije radili...“

„Oprosti, ali otkud, za Boga miloga, ti na Visu?“, pitala je ne_mirovsky, izvadiivši tek sad prste iz dentalnog klinča.

„Uh... ne znam gdje bih započeo... već sam nekoliko dana na Visu i, *like*, silno mi je trebao neki ummm... neočekivani otok na kojem se mogu sakriti... hej, ne znam čija je ovo kćer, ali upravo je pala s luftmadraca u more...“

„Nema veze, ima rukavice na napuhavanje i u plicaku je, velika je ona cura“, odgovorila je Edith kimajući glavom prema Robinu neka slobodno nastavi s pričom.

„Da... uglavnom... ne znam ako ste čule, raspao mi se bend, tako se barem sada čini, raspala mi se dugogodišnja veza i silno mi je trebao jedan otok, negdje daleko od svega, na kojem su šanse da me netko prepozna ravne, *like*, nuli – tu sam se očito prevario – kako bih proveo malo vremena sa sobom i odlučio što napraviti dalje. Snimam skice i fragmente pjesama i pokušavam shvatiti može li nešto od toga izrasti u neki budući album. Bez ikakvog plana hoću li ikad doista nešto više snimiti, bilo s bendom bilo solo. Čak ozbiljno razmišljam da bih napravio predah i konačno završio fakultet koji sam prekinuo...“

„Zbilja? Koji fakultet?“, upitala ga je Edith brižljivo, dok smo je strijeljale pogledima uz koje bi najbolje odgovarao titl *jel' tako teško samo odšutjeti ovo, samo ga pustiti neka priča?* S tom razlikom što prilikom strijeljanja uvijek barem jedna puška nije napunjena.

„Ne znam, kulturološke studije, ili možda psihologija. Moj bend je tako strelovito postao poznat, nisam stigao nastaviti školovanje, život je napravio prilično oštar zaokret i evo nas na Visu... koji očito nije toliko dalek otok, niti je ovo, kao, toliko *off* plaža, kako se činilo. Pokušat ću sutra naći neku izoliranu uvalicu, iznajmiti gumenjak, ili nešto... Ok, uživajte u ostatku večeri, lijepo je da sam vas upoznao...”

„Hej, zašto nam ne bi odsvirao neku od tih skica koje si donio na otok, pa da tako malo isprobaš materijal pred živom publikom...“, obratila mu se Bella kroz svoj poznati osmijeh, kao da se radi o najnormalnijem tijeku stvari na svijetu, dok se već počeo okretati natrag ka svom ručniku.

„Heh, da, možda nisam dovoljno jasno bio rekao koliko su točno te skice u doista *ranog* fazi...”

„Pa koje veze to ima! Mislim, očito su već u *nekoj* fazi... u svakom slučaju, dovoljno su stvarne da mogu putovati s tobom. A mi smo ti, osim što smo jedina publika na plaži, prilično naklonjena publika. Gemma, ova djevojka ovdje, tonska je urednica na gradskom radiju, ne_mirovsky, duga priča, radi kao glazbena kritičarka, mahni ne_mirovsky, potom, tu je Edith, koja je vrlo pažljiva slušateljica, a ja sam donedavno pjevala prateće vokale u jednom našem gradskom bendu. Bit će nam užasno žao što smo te vidjele samo jednom u životu, a da baš tom prilikom nisi ništa odsvirao... Doduše, već smo te jednom vidjeli na vašem jedinom koncertu u Hrvatskoj, u Tvornici kulture, tamo 2011. godine. Ali sad si na prijelomnoj točki, u drugom kontekstu. Naravno, ako hoćeš, nećemo inzistirati...“, uvjeravala ga je Bella, pokušavajući mu prikazati kako bismo zbog *njega*, ne, nikako ne zbog *nas*, pristale biti test publika.

„Ha, ovo doista nije bio dio plana, *ummm...* kako ćemo sad, *ummm...* ok, napravimo ovako, odsviram vam dvije pjesme, možda tri, ali – ovo je sad zbilja bitan dio pogodbe – morate mi na kraju iskreno, svaka pojedinačno, reći što mislite o njima. Kao kad razgovaraš s nekom osobom i više pratiš kako se osjećaš u blizini te osobe i u dijalogu s njom, nego što paziš na sadržaj njezinih riječi. Zanima me kako se osjećate uz ove pjesme. Je li to prihvatljivo?”

„Mislile smo da nikad nećeš pitati!“, odgovorila je Edith, uz popratni smijeh svih nas.

Otišavši do svojih stvari na drugoj strani plaže i vrativši se s gitarom u ruci, Robin je sjeo na jedan od naših ručnika i, u tišini koju nismo ničim htjeli prekidati, koncentrirano i predano namještao tonaliteta žica, kao da ima solo nastup na pozornici Royal Albert Halla pod svjetlom jednog usamljenog reflektora. Kao da posvuda oko nas nema preostalih mrvica štrudle od višanja koje je ne_mirovsky neprimjetno pokušavala počistiti malim prstom s ručnika.

„Ok“, rekao je, prebirući nasumično svoje, vjerojatno trenutno omiljene hvatove na gitari, „možda prvo jednu stariju, za zagrijavanje, više za mene, da se ušaltam...“

„Ma ne brini...“, rekle smo jednoglasno s dubokim empatičnim razumijevanjem, pokušavajući potom pogledima prizemljiti nevjerojatnost trenutka na neku *možemo mi ovo isfurati dostojanstveno* razinu.

„Ok, ummm, idemo...“

Tada je počeo u *arpeggio* tehnici svirati prve taktove uvoda u pjesmu *Mykonos*.

Uz Robinov vokal koji se ulijevao u slani zrak kao delta Mississippija u Jadransko more, kao da to nije bilo dovoljno iznenađenje samo po sebi, čule smo još jedan glas koji je pratio korito vokalne rijeke, samo oktavu niže. Pogledale smo u pravcu Belle, a ona zatvorenih očiju nije mogla pročitati titlove naših polubijesnih pogleda u stilu *pa dobro, jesi li ti pri sebi, Robin Pecknold svira samo za nas na viškoj plaži, možda nije najsretnije vrijeme za duete*. Čim je otvorila pukotinu između kapaka i pogledala nas, odmahнула je blago glavom, uz popratni titl *ne, nisam pri sebi, cure*.

„Ok, imaš jako lijep glas“, dobacio je Robin, nastavljajući prebirati iste taktove po žicama, „možeš se slobodno odvojiti s melodijom, ako poznaješ dionice pratećih vokala... može? Idemo zajedno...“

Ono što je uslijedilo trajalo je oko četiri minute, ali vrijedilo je kao čitavo godišnje doba. Nitko od nas nije znao gdje bi točno gledao. A onda smo se prepustile i, jedna nakon druge, sve bile prvo zatvorile oči, pa ih naizmjenice otvarale upijajući pozadinske prizore plaže Srebrna i zalazećeg viškog sunca, svaka na svom privatnom kulturalnom *tripu*, na križanju riječke i američke *americane*.

(...)

„Predivno“, rekao je Robin, otpuštajući ton posljednjeg hvata na gitari da odleti u zrak. Sve četiri smo zapljeskale, skupa s Edithinim klicima koji su sve pratili s luftića.

„Idemo odmah dalje, malo više u pravcu nepoznatog... *ummm*, ovo što slijedi zapravo je pjesma o jednoj mojoj bivšoj djevojci...“, uvodio nas je Robin u sljedeću stvar, sada svirajući s trzalicom u ruci, parajući žice gitare u dugim razmacima neuobičajenim pomaknutim poluakordima, „...nisam bio, zapravo još uvijek nisam siguran je li uopće pametno nešto toliko osobno i nefiltrirano napisati, i potom ostaviti dovršeno u toliko sirovom obliku, ali... Znaite, često se u posljednje vrijeme uhvatim kako se nalazim u nekom *lennonovskom* izražajnom okviru, gdje istodobno potvrđujem i niječem iste stvari, kao onaj *always, no, sometimes think it's me* stih iz pjesme *Strawberry Fields Forever*.“

„Pričaj mi o tome, bila sam ondje. Boli kao skidanje stare kože sa sebe...“, ubacila se ne_mirovsky u razgovor, slijedeći svoju standardnu intuiciju za vođenje intervjua.

„Da, taman kad misliš da si konačno uhvatio svoj identitet, tlo se počne izmicati pod nogama... što više vrijeme prolazi kužim kako sve manje toga shvaćam. Usput, vidio sam da si snimala ovu prvu stvar i moram reći da imaš jako dobru napravu za snimanje zvuka. Jesi li ti neka, kao, ilegalna *tejpica* na koncertima? Zbilja si glazbena novinarka, mislim, nosiš uređaj za snimanje zvuka čak i na plažu“, rekao je Robin kroz smijeh, „nemaš frke, ne smeta mi što si snimila ovu prvu stvar, ali molim te, nemoj snimati stvari koje ću sad odsvirati, radi se o neobjavljenim skicama i htio bih da ostanu takvima, je li to ok?“

„Ok! Naravno!“, rekle smo i nas tri skupa s ne_mirovsky, odašiljući u njezinom pravcu još jedan paket titlova prijetećeg sadržaja, koji je ipak bio ublažen istodobnim podtitlom u zagradama *kakva šteta što je primijetio da snimaš*. Ne_mirovsky je, grizući nutarnju stranu donje usnice, prešutjela svoj spremni odgovor: „Hej, *Robine*, jesi li čuo ono kad vas je Simon Reynolds nazvao *poster-boy* bendom retro glazbe nultih godina u svojoj knjizi *Retromania*?“. Spremila ga je kao *post-it* u neki mentalni džep, možda za neku buduću recenziju.

„Odsvirat ću vam dvije nove skice, jednu odmah nakon druge. Nemam još naslove. Ali ide ovako nekako... Khm...“

(...)

Nakon otprilike sedam minuta, tišina, nitko se ne usuđuje ništa reći.

„Onda“, nakašljao se Robin, „kako vam se ove dopadaju? Bilo tko...?“

„Nije toliko dobro, Robine.“

„Kako, oprosti?“

„Rekoh, nije toliko dobro. Oprosti, mislim, dobro je, da se razumijemo, ovo je zapravo super, ali...“, sve oči bile su uprte u Bellu, u rastućoj nevjerici onome što je izlazilo iz njezinih usta, „...ali, kao da nisi napravio nikakav odmak od nekog jako teškog kuta gledanja. Mislim, ja bih prva htjela da odmah sutra izbacite novi album, ali pitam se što bi se dogodilo s ovim skicama kada bi si ipak uzeo malo vremena. I pitam se što bi se dogodilo s *trpećim umjetnikom* da odmah izbacim ove pjesme pred publiku. Mislim da ovim pjesmama treba malo zraka, malo odmaka, ovako zvuče kao da si htio sve greške i manjkavosti čovječanstva propustiti kroz sebe pa što bude. Osjeti se da te nešto, bivša veza, bend, život, prilično grubo sastrugalo po rubovima. Ali razmisli je li sada možda trenutak da si uzmeš vremena, čekajući da, možda, ma sigurno negdje niz liniju, pripovjedni okvir pronađe tebe.“

„U pravu si. Shvaćam što želiš reći, itekako te čujem. Mislim, *ummm*, nije to *lako* priznati, ali sve što si rekla je na svom mjestu. Eto, upravo s tim se borim ovdje na otoku...“, dekonstruirao se pred nama Robin Pecknold, „...tako da si dobro primijetila... oprosti, *kako* ti je ono ime? Bella?“

Bella.

I tako smo ostali još nekoliko trenutaka u tišini, započinjući, ondje i tada, svaki svoje odmake od vlastitog privatnog kaosa, razmišljajući kako ugraditi borbu za goli smisao u izgradnju nečeg novoga, boljega. Potom su Edithini klinci opet izgubili ravnotežu na luftmadracu i pljusnuli u more, ovaj put ipak uz popratni plač. To je ujedno bilo okidač za neki novi, posve svakidašnji smjer razgovora o plažama na Visu, o tome što igra u ljetnom kinu sutra, o najboljoj paštici na otoku. Shvatili smo kako je Robin nešto mlađi od nas i koliko je, zapravo, posve običan dečko koji se nalazi na raskrižju. Nakon dvadesetak minuta ugodnog čavrljanja, ustao se, pozdravio nas pruživši nam svakoj ruku, pa zagrlio Bellu i nekoliko puta ponovio *thank you*.

Potom je otišao prema svom ručniku, polegnuo gitaru na kamene oblutke i legao s odlukom da provede noć na ovoj ili nekoj obližnjoj plaži. Znao je da će se sutradan probuditi i da će ponovno biti na raskrižju. Ali u tom trenutku bio je sretan što nas je susreo i što je našao osobu, valjda jedinu osobu na svijetu, koja ga je uvjeravala da *ne* objavljuje novu glazbu.

Barem ne još neko vrijeme. Svaki novi album Fleet Foxesa nakon te večeri za mene je, prvo, najbolji album koji sam dotad čula *uopće*, i drugo, spomenik čekanju da narativ nađe one koji ga traže.

EPITAF, DVA. (Jan)

Kad negdje u Tennesseeju, u drugom tjednu lipnja, jato krijesnica u šumi sinkronizira svoje signale, nebo nad Rijekom tih noći redovito sijeva i, dok tonemo u san, otkriva stvari onakvima kakve doista jesu. One noći kad si umrla, Bella, Leonard Cohen se multiplicirao.

Nije to uopće bio dio plana. Jednostavno je na jednom kraju neobjašnjive emocionalne pupčane vrpce primao odjeke golemog tektonskog pomicanja u nutrinama posve određene skupine ljudi na drugoj strani Zemljine polutke. I to toliko snažno da je dva dana uzastopce prije te večeri trpio nepodnošljive migrene.

Nije imao niti najmanji pojam o tuzi koja se u tom trenutku okrupnjivala na drugoj strani planeta. Koja je udarala površinu Zemlje, kao okretno dlijeto u bušotini života, preokrutno da bismo, tamo i tada, mogli naslutiti bilo kakav tračak smisla u svemu tome. Još manje je slutio da ondje postoji žena po imenu Bella koja je nitima svog jedinstvenog života povezivala nepovezive ljude i njihove povijesti u svoju i njihovu zadnju liniju obrane od besmisla. Bilo je to previše kontradikcija i bilo je geografski predaleko. Leonard je te noći samo htio pomisliti na nešto drugo. Nešto drugačije od ove mučnine nakon dva dana razarajućih migrena.

U jednom trenutku stabilizirao je misao koja je stvorila mjehurić mira unutar uragana glavobolje. Htio je, odjednom je silno htio nastaniti svoju starost u liniju na obzoru koja se ocrtavala ljudima – ne njemu, nego baš njima, ljudima – njegovim slušateljima uzduž i poprijeko naraštaja, dok su slušali „Hey, That’s No Way To Say Goodbye“. Htio je na jednu usporenu sekundu nastaniti njihove mikrosvjetove, skvotati iza prozora na njihovim namjerno crno-bijelo snimljenim fotografijama. Promatrati ih sa sigurnog i otkinuti komadić međuprostora u koji su namjernom greškom ušili njegovu pjesmu. Puno je vode proteklo ispod mosta na Rječini od te noći 1967. godine, kad je bestežinski jezdio stratosferom međuljudskih odnosa, licem okrenut prema Zemlji, i u tri minute univerzalnim uspio izreći lokalno. Nije mu ni samom bilo sasvim jasno kako mu je to pošlo za rukom.

Pretpostavljam da je znao da nije svetac. Nisi ni ti to bila, nisam ni ja. Ne znam koliko se osjećao da bi mogao biti blizu da to postane. Ne znam uopće je li mu to bilo važno. Ali baš te listopadske večeri, 2015. godine, čovječe... ponovno se dogodilo. Ovaj put nije bila levitacija,

nego multiplikacija. Kad je stigao do stiha „da, mnogo je voljenih prije nas / znam da nismo nešto novo“, i pomislio na sve te ljude i odakle samo dolaze, nešto se prerezalo u svijesti. I jednostavno se dogodilo. Multiplicirao se. Istovremeno je bio na tri različita mjesta.

Njegov osamdesetjednogodišnji „ja“ ostao je sjediti na tepihu dnevnog boravka, u nekoj od pauza između snimanja albuma. Tih godina albume je objavljivao brzinom onoga tko osjeća kako se približava „doviđenja“ iz njegovih pjesama. Oslonjen leđima o trosjed, promatrao je kako, iza zatvorenih očiju, plamen svijeća koje je bio upalio po cijeloj sobi pleše po njegovim kopcima. Istodobno je neki mlađi „on“ iznajmio svoju standardnu sobu na svom standardnom, četvrtom katu Chelsea Hotela u New Yorku. Nije ulazio u sobu, iznajmio ju je, ali samo kako bi mogao slobodno tamarati hodnikom. Ciklički ubrzano, pa sporo, povremeno se naslanjajući na zid, ponekad klečeći, uvijek s cigaretom među prstima, neurotično, pa krajnje smireno. Kimajući uvijek posve odsutno glavom ukoliko bi netko ušao ili izišao iz svoje sobe, čekao lift, ili prošao hodnikom. Istodobno, jedan stariji „on“ pojavio se niotkuda na hodočašću u Jeruzalemu, u odijelu, pridržavajući šešir na grudima, u bazilici Kristovog groba. Tamo gdje je krv Spasitelja potekla i procurila na Adamove i Evine kosti. Na kosti. Sve se to dogodilo te noći.

Kad me pitaju tko si bila, ulazim u proturječje sa samim sobom i kažem: „Bella je bila obična djevojka. Bella je bila neobična djevojka“.

Kad me pitaju gdje sam bio te večeri, kažem im kako sam tada zaboravio da grad ima stepenice.

Mislim, znao sam da su tu. Hodao sam po njima nizbrdo, pa uzbrdo. Ali sam jednostavno zaboravio da postoje. Pojam o njima, njihova bit, nestala je iz moje svijesti. Kad sam čuo vijest, koja se širila kao bura niz Bulevard prema Sušaku, pa preko Rječine u cijeli grad, konurbacijama osobnih povijesti kojima si samo ti mogla putovati, skrenuo sam na kraju Križanićeve i trsatskim stepenicama – mogle su biti i pokretne, mogla je biti uspinjača, zaboravio sam da postoje – vratio se svom stanu u mansardi ispod Trsatske gradine. Nekoliko koraka prije ulaza u stan izgubio sam odsjaj gradskih svjetala u naočalama. Zaustavio sam se, osvrnuo i primijetio kako je jednostavno iscurio. Možda je to imalo neke veze s činjenicom da mi te noći svjetla nisu svjedočila kako postoji život u gradu. Svjetla su otišla od mene, kao noćni program gradskog radija, negdje u pozadinu, okamenjujući nokte vremena.

Da sam još koju minutu nastavio kontemplirati pogled na Rijeku, vjerojatno bih primijetio

kako je netko te noći postupno i nježno svukao krovove, kao vanjske dijelove kutije šibica, unutar kojih si nam nekad, kad smo bili srednjoškolci u ovom gradu, znala poklanjati papire sa svojom poezijom. Mogla je to biti neka nadrealna pojava, fenomen nalik na pomrčinu sunca ili suze svetog Lovre, koji se događa ne u matematičkim, nego u metafizičkim razmacima. Ili samo jučer, dok sam postupno gubio sposobnost prepoznavanja oblika vanjskog svijeta. Pitao sam se kakav bi samo konceptualni album Leonard Cohen mogao snimiti uživo u studiju Gradskog radija sutradan, nakon što bi levitirao, licem okrenutim prema zemlji, čitavu noć nad gradom bez krovova. Kako bih samo volio da je te noći Cohen mogao kolonizirati naš grad svojim stihovima. Da je najprije zauzeo Krimeju, a tek potom opustošio Aveniju od osjećaja razoružanosti sučelice smrti.

OVAKO sam se samo udaljio od prozora i sjeo na pod, još uvijek nespreman pustiti da se ocрта ijedna jasna misao u mojoj glavi. Izvadio sam iz neke arhivske kutije, kao u nekom buntu protiv zaborava ili prolaznosti, vinilni zapis jedinog koncertnog albuma Nestalnih frekvencija. Bili smo ga urezali u ograničenoj nakladi i prodavali isključivo na našim koncertima u Rijeci. Spustio sam iglu na mjesto kad smo na stejdžu ostali samo ti, Jonas i ja, tog lipnja 2006. godine, koje se, usput, više nitko ne sjeća. Gramofonska igla zaparala je šljunak u dvorištu Guvernerove palače, zapucketala mirisom lipnja i transportirala me natrag u tu večer. Pred ljude posjedane iznad nas, posvuda po stepenicama, čija bit je tada još postojala, u trenutku kad smo svirali našu obradu „Hey, That’s No Way To Say Goodbye“.

Za ljude koji slučajno te lipanjske večeri nisu bili ondje – a ondje nitko nije bio slučajno – ili koji nikad nisu čuli naš koncertni album, želim samo reći kako oba naša standardna čitanja ove pjesme nisu mogle biti udaljenija od originala. Prva verzija, koju smo rjeđe izvodili, bila je, onako, My-Buddy-Mooseovska, glasna, ubrzana i križana s harmama iz Dylanove „I Want You“. Druga, koju smo te večeri izveli, bila je nalik na dekonstrukcijsku studiju, nešto kao naš magistarski rad. Jonas je provukao svoje tihe klavijature kroz efekt nalik na Radioheadovu „Everything In Its Right Place“. Ja sam više odsutno nego prisutno prebirao po gitari, sve vidljivije neuvjeren u dominantnost ovog instrumenta, želeći ga spustiti tek malo iznad granice nečujnog. Pjevao sam trudeći se nalikovati više na sebe nego na Cohena. Ti si tada bila više izvan benda nego unutra, uskakala si nam za koncerte na bas gitari koju smo mi odbijali povjeriti bilo kome drugom osim tebe. Nudila si nam u zamjenu za ispričnicu iz benda remikseve naših pjesama, oblikovanje ovitaka albuma i plakata za koncerte. Ali te večeri, na toj pjesmi samo si pjevala prateće vokale, držeći ruke iza leđa i grad u kutu lijevog oka na sigurnom. Istodobno sramežljivo i krajnje samopouzdan, vezujući nespojivo, kao i uvijek, na posve drugoj, neuhvatljivoj razini iskrenosti.

Tu noć kad si umrla proveo sam na podu hodnika svog stana, prebacujući kažiprstom gramofonsku iglu, svakih tri minute i četrdeset i sedam sekundi, natrag na početak ove pjesme. Svaki put bih se iznova iznenadio kad bih, u najvećem broju slučajeva koji to nisu, ipak vratio iglu na stih „otprati me do ugla / naši koraci uvijek će se rimovati“. Možda tada doista nisam sasvim razumio ovaj pozdrav, ali osjećao sam kako se doista radi o „doviđenja“.

Iako ih više ne prepoznajem, i zaboravio sam kako izgleda njihova bit, znam da postoje stepenice samo zato jer si se te noći uspela po njima.

SONIČNA MLADOST. (Jonas)

Moram priznati da je ovo najčudniji upitnik za posao koji ikad ispunjavam. Nitko me nikad nije pitao za prosjek ocjena na fakultetu, niti za temu, a još manje za središnji argument, diplomskog ili kasnije magistarskog rada. A vi me pozivate da *malo opišem, što je vjernije moguće* moje godine fakulteta, *glazbu i ideje koje su ih obilježile*.

Iako je ovo drugi krug natječaja za radno mjesto glazbenog urednika vašeg glazbenog *streaming* servisa koji je odnedavno prisutan u Hrvatskoj, dopustit ćete mi da u ovom tekstu budem uglavnom neformalan i povremeno bolno iskren. Smatram da je to jedini ispravan način da odgovorim na vaše podjednako neformalno pitanje. Također, povremeno ću spomenuti neke od svojih prijatelja, a da ne zatrpavam prostor u tekstu njihovim biografskim podacima. Hoću reći, pritom ne podrazumijevam da ih poznajete. Samo želim naglasiti kako su oni bitni za priču, ali nisu od presudne važnosti za razumijevanje ovog teksta.

I još nešto. Možda bi mi bilo draže da ste suočili nas, kandidate, na nekom iščašenom popkulturnom kvizu. Mislim kako bih tu mogao prilično dobro proći. A i vi biste, po mom sudu, lakše došli do osobe koju tražite za ovaj posao. To jest, mene. Ali u ovom formatu u kojem tražite da vam pišem, puno mi je teže u to vas uvjeriti.... No dobro, pokušajmo. Sjednimo u taj DeLorean i poletimo petnaestak godina unatrag.

Dok se prisjećam svog trećeg semestra na fakultetu iz današnje perspektive ranih tridesetih godina, priznajem, osjećam se nekako nelagodno. Gotovo podjednako neprikladno kao kad sam, u svojoj devetnaestoj godini, redovito ušetao kroz glavni ulaz fakulteta, slušajući novi album Sonic Youtha. Imate dojam da ste na obje stvari zakasnili, a zapravo će vam tek kasnije postati jasno kako ste stigli daleko prije vremena. Ili kao da ste kupili premalen okvir za platno s reprodukcijom detalja nekog od Monetovih *Lopoča*. Dijelovi lopoča morati će ostati izvan okvira i zamrljati zidove. Ili se, pak, trajno preklapati i gužvati unutar slike. Tko bi rekao da ćemo se u tridesetim godinama početi osjećati kao *fejk Lopoči* u premalim okvirima?

A te 2002. godine smanjivali smo divovskim koracima, iz mjeseca u mjesec, prednost Zapada na jednoznamenaste brojeve godina. Ipak, kad su bili pali *Twinsi* u New Yorku ujesen

prethodne godine, odjednom smo se našli u stvarnom vremenu, a da nismo poželjeli više ostati ondje. Svi se sjećaju gdje su bili kad se dogodio *jedanaesti rujna*. Ja sam bio na kavi sa svojom prijateljicom Bellom i njezinom prijateljicom Edith, a mojom današnjom suprugom, onog dana kad je post-imperij upao kroz vrata bez kucanja.

„Tko zna hoće li otkazati ispitne rokove ovog tjedna?“, upitala je Edith. I tim pitanjem, zapravo, izvrsno otjelovila paranoju milenijalaca. Gotovo svaka vijest tih godina pristizala je u televizijskim kadrovima koji su na mah izbacivali naše osigurače iz kolotečine i uzrokovali kratki spoj u nekom od sustava gdje su naši životi svijetlili kao minorna žaruljica u strujnom krugu. Kad smo bili očekivali da će milenijski *bug* srušiti bankovne sustave 1. siječnja 2000. godine, onesposobiti semafore ili barem neke od naših budilica, budućnost nas je dočekala s urušavajućim neboderima.

Uglavnom, stoljeće je počelo u skladu s otvarajućim taktovima spomenutog albuma Sonic Youtha. Dakle, s bujicom riječi i bez razrađenog plana. Nitko nigdje nije bio zapisao, ili možda ja nisam stigao pročitati, da će svijet, u pravilu, među svim scenarijima za koje biste bili dali ruku u vatru da će ih prepoznati kao loše, svjesno odabirati one najgore. Sigurno, daleko je to od rastućeg mora totalitarnih ludila iz kojih je Europa isplutala na površinu u prošlom stoljeću. Isto more ispunilo je uši naših roditelja pitanjem kako nas Bog uopće može voljeti ako *te* stvari činimo jedni drugima. Oni su ga zvali Bogom, ja sam ga nazivao Pripovjedačem, Julien ga je nazivao Skladateljem, Jan ga nije nazivao arhitektom, iako je bio na putu da to sam postane. No, nitko od nas tada ga nije poznavao. Iako nam rečenica u kojoj smo spominjali Njegovo ime samim time nije gubila smisao, svakom generacijom dogodio se zaveslaj kojim smo se udaljavali od poznavanja što bi iznutra, ili jednostavno za nas, taj pojam točno značio.

Ušli smo u ovo stoljeće, tako mi se tada činilo, u strahu od bilo kakvog zarona. Umišljali smo si kako se znamo penjati, a zapravo smo hodali vodoravnim replikama fasada, loše simulirajući uspon i gravitacijski otpor kao u starim filmovima. Bez obzira s kojim smo naslijeđem u kulturalnom *backpacku* ušetal i nulte godine, progresivno smo zaboravljali tko smo, dok su se neboderi oko nas gradili i urušavali.

Vraćajući se na temu, rujna, fakultet, Sonic Youth u slušalicama. Točnije, običavao sam hodati samo s jednom slušalicom, kako bih drugim uhom mogao čuti ukoliko netko zazove moje ime.

„Jonas!“

Sada možete zamisliti kako pogledavam u kameru i kažem: „Rekao sam vam“.

„Hej, jesi li čuo novi Sonic Youth?“, upitao me s jednog od stolova na terasi studentske kantine Julien, kolega s godine i jedan od voditelja na studentskom radiju. Tih godina svaki naš razgovor imao je samo jednu temu i mnoge varijacije na nju: glazba. Možda se na tom planu previše stvari i nije bitno promijenilo do danas. Društveno najpogubnije kombinacije tada su svakako predstavljali slučajni susreti u nekom od dva gradska art-kluba za večernjih izlazaka. „Gradski art-klub“ tada je značilo ne pretjerano žanrovski definiran ugostiteljski prostor s vrlo široko postavljenom paletom *indie* glazbe, a u kojem ljudi još uvijek nisu baš svi bili toliko *cool* da ti to nakon nekog vremena počinje ići na živce. Ondje bi se petkom navečer odlazilo razmjenjivati osobne i društvene drame. Ili samo poslušati dobru glazbu i lupetati o tekućim glupostima.

Samo dva mjesta u gradu zaslužila su takvu skupnu oznaku. Možda ponajviše zbog toga što ih se moglo opisati samo pomoću negativne definicije, radilo se o prostorima koji su nekim čudom preostali kad bismo s popisa prekrížili sve tadašnje *birtijetine*, gradske kavane, ili šminkerske kafiće. Naša mlađa braća i sestre tada još nisu odavali obrise *hipstera* koji će se za koju godinu pojaviti na obzoru i naseliti naše prostore lošim pokušvom i vrećama za krumpire zaklamanima na stolove s otpiljenim nogama za kojima se sjedi na podu.

U večerima kad bismo se Julien i ja susretali, društva s kojima bismo došli u klub uglavnom su već znala rutinu. Jedan od nas bi se pridružio stolu za kojim je sjedilo društvo drugoga i, nakon pozdrava, između nas dvojice odmah bi krenula sve glasnija rasprava. Možda bi prvi plotuni zanesenih komentara na skrivene ceduljice u plastičnoj kutiji novog albuma Radioheada ili veličanje skrivene pjesme s tada aktualnog Beckovog albuma *Mutations*, još nekome i bili simpatični. Nakon toga bismo redovito gubili pažnju slušatelja, jednog za drugim, dok se stol potpuno ne bi ispraznio.

Kad smo već kod Radioheada, još uvijek se posipam pepelom kad se sjetim kako smo se oboje tada bili crvenjeli na spomen njihovog, tada novog, albuma *Kid A*. Bili smo uvjereni kako se moralo raditi o grešci, kako će se stvari, ma samo je pitanje vremena, zaokrenuti. Vratiti natrag na tračnice. Bend će se konačno odreći tog albuma, uputiti svijetu ispriku i snimiti nešto novo što će zvučati kao *oni*. Nešto drugačije od *ovoga*. Bili smo u krivu. Prvo, neke stvari se ne vraćaju na tračnice. Drugo, neke stvari su važnije od albuma *Kid A*. Treće, da, bili smo u krivu i što se tiče albuma *Kid A*. Iako će proći još desetak godina prije nego to shvatimo, na tom albumu je doista *počinjena* umjetnost. Tada je jednostavno bilo prerano da se nađemo s njezine prave strane. Unatoč početnom višegodišnjem tapkanju u njegovom

mraku, nijedna glazba me danas ne transportira natrag u vrijeme kao taj doticaj klavijatura. Nalaze se posvuda po rubovima Rijeke kako sam je ja tada čuo u svojoj glavi. Još uvijek utipkavaju sve naše ondašnje boli u prostor.

Tako smo se nekako Julien i ja bili upoznali. Prvi put smo se vidjeli na kolektivnom zgražanju prilikom premijernog preslušavanja *Kid A*-a u Dućanu ploča, negdje tijekom 2000. godine. Nekoliko dana kasnije, prišao je stolu za kojim je sjedilo moje društvo s namjerom da pozdravi Bellu. To je bila prva u dugom nizu naših preglasnih i društveno isključujućih rasprava o glazbi. U godinama koje su uslijedile, Bella je prilično drastično i odano neutralizirala osjećaj krivnje što nas je uopće bila međusobno službeno upoznala. Naime, odlučila je nekako stisnuti zube i ostajati posljednja putnica na našem dijaloškom avionu koji je za sve druge putnike nenamjernike za stolom sve neugodnije ponirao. Dok su oni iskakali iz njega, jedan po jedan, mi smo skupa s Bellom letjeli njime ravno u oko oluje mozgova.

Danas bih dao sve da negdje mogu pronaći crnu kutiju sa svim zapisima naših razgovora i njezinim neuspješnim pokušajima da nas vrati u društveno kontaktno stanje. Naravno, ne toliko zbog kvalitete sadržaja naših dijaloga. Oni su nesumnjivo bili prilično upitne kvalitete. Ne, nego zbog autentičnosti načina na koji smo živjeli to vrijeme, iskreno želeći prišiti neki smisao posvemašnjem neredu stvari. I, naravno, kako bih još jednom sjeo s Bellom za stol. I možda pokušao saznati gdje su završile one dvije-tri prastare *audio* kazete sa nekim, kako je rekla, *stvarima koje sam nedavno snimila*, koje mi je dala na preslušavanje. Priznajem, nikad nisam dao tim snimkama poštenu priliku. Znam zašto sam to, odnosno *nisam* učinio. Bella je bila toliki div u stvarnosti da smo njezine tvorevine nesvjesno doživljavali kao redukcije originala. Uz to, uvijek se činilo kako ima vremena za te snimke, kako neće nigdje pobjeći, kako je uvijek dobro vrijeme za njih, kako se radi o vremenu koje uvijek možemo odgađati unedogled. Mogao sam lako zamisliti, često sam i zamišljao, pa čak i sanjao kako se moj nagibni vlak odvaja od tračnica i više ne vraća na njih. Ali nikad mi kroz glavu nije niti prošla misao da se njezin vlak više ne bi mogao vratiti, ma što da se dogodilo.

Usput, govoreći o *puzzlama* koje nedostaju, na onom spomenutom preslušanju *Kid A*-a, samo jedna od prisutnih osoba nije mogla skrivati svoje oduševljenje zvukovima koji su presijecali zrak prodavaonice ploča. Kad pomislim na tipa koji je na tom preslušanju svako toliko viknuo *to kompa!* ili *ljubim te u poluzatvoreni kapak, majstore!*, a na pjesmi *Idioteque* par puta i poskočio od ushita, nekako osjećam da je to najbliže što ću ikad prići dos_toyevskom, kultnom recenzentu u časopisu *Kazalište lutaka*.

Odmrzavajući ponovno kadar ulaska u zgradu fakulteta tog kasnorujanskog jutra, pokazao

sam Julienu prstom na slušalicu koju sam izvukao iz uha i potvrdno kimnuo glavom, s titlom *slušam ga već danima, Jul*. Vjerojatno bih se zaustavio i otišao pozdraviti ga, pružiti mu slušalicu i izmijeniti pokoji osvrt. Ali nisam htio zakasniti na zakazani susret zbog kojeg vam i pišem ovaj tekst. Naime, što se dogodilo. Samo koji dan ranije izišao sam s usmenog ispita iz predmeta *Javne politike II.: Socijalna politika* s osmijehom na licu, znajući da sam odradio svoj dosad najbolji ispit na fakultetu. Istog poslijepodneva primio sam *e-mail* nositelja katedre. Kratka poruka sadržavala je satnicu susreta u njegovom kabinetu i napomenu da razmislim o svojoj budućnosti, prioritetima i udaljenosti do koje sam spreman dobaciti u akademskom životu.

„Sjednite, kolega“, rekao mi je profesor mirnim glasom, ispunjavajući neku tablicu na računalu. „Dakle, gledajte, bit ću kratak i jasan, a potom ću vas ostaviti da razmišljate do početka predavanja. Naime, zasigurno ste čuli, počele su se ozbiljno zahuktavati stvari oko reforme sustava visokog školstva. Iako je trenutno još uvijek prerano za pretpostavke u kojem će točno pravcu čitav proces krenuti, mi smo u profesorskom vijeću posve sigurni da bismo trebali već sada zauzimati novi pristup...”

Slušao sam ga pozorno, s nervozom koja je rasla u razmjeru s temperaturom u tom realsocijalističkom kabinetu, upijajući profesorove riječi i popratno pucketanje parketa, stola, ormara, njegovog raspadajućeg stolca, ukratko, kompletnog inventara koji samo što se ne uruši. Povremeno bih pogledom izoštrio naslove knjiga na policama iza profesora. U nekoj točki police čekalo me iznenađenje. S nutarnje strane stakla, odmah iznad njegove glave, stajala je prislonjena karta za koncert Pearl Jama. Pokušavao sam još izoštriti i ime grada u kojem je održan koncert. A to već nije moglo proći nezamijećeno.

„...što ste vidjeli, kolega... ah, to... da, bio sam sa svojim sinom, on se odselio tamo, ima već nekoliko godina, na njihovom koncertu u Indianapolisu, prije, koliko, dvije godine je već prošlo, nije li? Kako vrijeme leti, pa to je nevjerojatno... Dobar bend, onako, međugeneracijski. Solidaran, rekli bi mi u javnim politikama. Prvi album im je izašao baš kad sam dobio naslov redovitog profesora ovdje na fakultetu. Otvorili su koncert s *Even Flow*, nisam mogao vjerovati...“, počeo se osvrutati kao da čuje buku publike na koncertu, „bilo je više ljudi iz moje generacije ondje, nego sinovljeve...“, počeo je plesati prstima po imaginarnom vratu zračne gitare imitirajući uvodne hvatove *riffa* iz *Even Flow* i kimati glavom, bilo mi je čak malo neugodno zbog njega koliko je sve to skupa trajalo, „...uglavnom, što sam bio govorio... da, Indianapolis. Gledajte ovako, kolega, pokušavamo već u ovoj ranoj fazi tijeka studija ponuditi nekim studentima za koje držimo da su daroviti

za sva područja, a osobito zainteresirani za određenu vrstu problematike, mogućnost da provedu, za početak, jedan semestar negdje u inozemstvu. Konkretno, u vašem slučaju, unutar programa studija Primijenjene sociologije na Sveučilištu u Indiani, u SAD-u. Već nekoliko godina traje suradnja naših dvaju fakulteta i zasad se pokazalo vrlo dobrim iskustvom. Stoga smo vam htjeli ovo ponuditi već sada, jer je potrebno započeti proces prijave i stipendiranja godinu dana unaprijed. Mislim da ne bi trebalo biti problema, ja ću vam napisati dobru preporuku, a vaše ocjene s prve godine dovoljno govore same za sebe... Pazite, kolega, želimo vas nakon ove godine predavanja i polaganja svih ispita u *ljetnom* roku – to ste me dobro čuli, jeste li? – poslati kako biste u kolovozu sljedeće godine započeli peti semestar u Indianapolisu. Ondje biste odabrali kao vaše *majors*, glavne predmete, sve što bude u ponudi iz domene socijalne politike. Uvjerem sam da će vam to iskustvo višestruko koristiti. Ne samo vama, nego i nama, da, naravno, i nama. A vrlo vjerojatno i drugim akademskim, a možda i državnim institucijama... Gledajte, radi se o sjecištu društvenih znanosti, javne uprave i prava. Dodatno obrazovanje će vam zasigurno biti korisna stavka u životopisu, da ne govorimo o životnom iskustvu koje ćete ondje steći, gdje god krenula reforma visokog školstva... Kako vam se čini? Ne morate mi odmah, naravno, odgovoriti...”

„Prije svega, m-moram priznati da sam p-p-počasćen prijedlogom“, rekao sam između nakašljavanja, ponavljajući u sebi upute mojih roditelja za moguće scenarije ovog razgovora. Gotovo u pravilu bih zamučao kad god bih nastojao reći nešto što bi trebalo zvučati kao presudno. Uvijek neka pukotina ostane ondje gdje bih poželio da sve zvuči savršeno. „N-naravno, morat ću razmisliti, odvagnuti neke, kako ste rekli, pr-prioritete... iskreno, nisam htio otići studirati u neki drugi grad iako sam imao m-m-mogućnosti. A još manje sam razmišljao o st-studiranju u inozemstvu. Ovdje su svi moji prijatelji, također i moja d-d-djevojka...”

„Mladi kolega! Ne znam koliko ste svjesni veličine trenutka i ove mogućnosti... Ovo vam otvara prozore u svijet i daje konkretnu šansu da prkosite surovost stvarnosti s kojom se susreću mnogi vaši kolege nakon završenog fakulteta. Ovo iskustvo, kad ga završite, bit će jezičac na vagi zbog kojeg će preferirati vas ispred desetaka drugih kolega iz konkurencije. Djevojka će vas zasigurno znati čekati...”

„Hoćeš li Edith?“, pomislio sam u tom trenutku.

Hoćeš, ti ćeš me čekati. Ne samo tada, nego i kada drugi put odem *van* na još jedan semestar, nekoliko godina kasnije, na isto sveučilište. Biti ćeš uz mene, podržavati me i u

upisu doktorskog studija. Bit ćeš sam mnom i kad ću preuzeti mjesto znanstvenog novaka u novom komparativnom istraživačkom centru za pravne vidike socijalne politike. A pogotovo ćeš biti tamo kada, nakon završnog dokumenta o reformi visokog školstva, Sveučilište odluči ukinuti moj institut. Kao i tijekom svih narednih godina u kojima moj matični fakultet ne donosi odluku o uvođenju u nastavni plan predviđenog izbornog predmeta za koji sam se specijalizirao proteklo desetljeće. Nosit ćeš me na ramenima i kad shvatim da su mi preostale samo tri strukovne opcije, od kojih jedna uključuje profesionalnu suradnju s političkim strankama na njihovim programima, druga traženje poznanstava u strukturama područne samouprave, a treća pokretanje radnog spora. Bit ćeš tamo i kad prekasno shvatim da su se boje grada naglo promijenile. I onda kad shvatim kako sam to prekasno shvatio. Kad ću morati svući romantiku koja nikad nije ni postojala sa struktura koje ipak nisu tu zbog nas. Kad zauzmem poziciju zrna šljunka koje, uz tupi zvuk udarca metala, zaustavlja njihove vijke dok mi aparatura melje rubove i pokušava shvatiti koliko sam joj uopće potreban.

Ostaješ nekim čudom tu i dok se borim hoću li, nakon Nove godine, podnijeti zahtjev za rad u pola satnice u knjižnici svog bivšeg fakulteta. Nećeš pobjeći niti kad ću pod spajalice umetati svoj životopis i reference, i slati ih posvuda, odnositi osobno u urede, gledati kako se stavljaju na hrpu, kako se proljeva kava po njima, kako referenti na šalterima i tajnice u pismohranama s nevjericom gledaju debelu fasciklu s mojim kvalifikacijama dok misle *neće ti nitko sve to čitati, frende, šteta papira*. Kad ću se boriti da ne shvatim ovaj proces osobno, da sa svakom spajalicom u smeće odlazi i dio mene. Jer, kako često kažu u predgovorima knjiga koje još nisam i ne znam hoću li ikada imati prilike objaviti, možda nisi uvijek znala što znači predmet mog istraživanja, ali znala si točno što je to sve *značilo*.

Ali tada sam, nakon razgovora s profesorom, izašao iz zgrade fakulteta ne osjećajući tlo pod nogama. Sjećam se kako sam bio uvjeren da prolaskom kroz ta vrata istrčavam dva koraka ispred sustava, i započinjem povijest spajanja nemogućeg, odnosno dnevnog posla i, usporedno, rada u mom bendu.

Ukrcao sam se na metro na stanici *Prirodoslovni muzej* i krenuo u pravcu centra. Dvadesetak minuta kasnije ispijao sam kavu na terasi Konta uz Edith, Bellu i golubove. Shvatio sam kako smo tada zapravo mi bili te nove ptice. Podcijenjene jer im roditelji nisu dopuštali odrasti. Privilegirane jer im nitko ne postavlja suvišna pitanja o tome zašto rade stvari koje se doimaju ispravnima.

Tada nisam imao niti u primisli kako će doći trenutak kad će zvuk dotjecati u domaćinstva

poput vode u slavinu, bez potrebe da bude otisnut na čvrsti medij. A još manje kako ću se natjecati za posao vodoinstalatera glazbe.

Sad kad malo bolje razmislim, još uvijek nisam naveo niti jedan bend koji je te godine izdao novu ploču, osim Sonic Youtha. Osjećam kako očekujete neko moje objašnjenje, zar ne? Bez brige, imam sve albume izdane te godine pred očima i na pragovima ušiju. Mogao bih vam iz rukava nanizati dvadeset ploča koje su završile na svim relevantnim listama najboljih albuma te godine. Ali neću to sada učiniti. Žao mi je, skoro niti jedan glazbeni *statement* iz te godine nije preživio test vremena. Možda tek poneki radiofonični šapat, recimo, iza potiljka one djevojke na ovitku drugog albuma Coldplaya, čija se glava pulverizira u slojevima u igličastom trodimenzionalnom portretu. Hoću reći: postao je prašina koju je vosak zauvijek zazidao ispod membrane naših bubnjića. Ajde, možda je taj album preživio. Možda. Možda je posljednji veliki album koji je preživio. Tko će ga znati, sve je to u međuvremenu postalo jako relativno. Ovaj drugi val milenijalaca više ne poima svijet u narativnim okvirima. A još manje odlazi u muzeje, ma bili oni i popkulturni i dostupni s vlastitog pametnog telefona.

U nedostatku glazbe koja bi me te i sljedećih godina nadahnjivala, odlučio sam pronaći ljude s kojima ću je barem pokušati stvarati. Po principu *uradi sam*, jer nitko drugi vjerojatno neće. Nisam imao nikakav razrađeni projekt, jednostavno sam bio otvoren za dopuštanje da se stvari dogode. Složit ćemo se, bio sam u razdoblju života kad je to poželjno i moguće si priuštiti. Vjerojatno me, barem na ovom području, Pripovjedačeva ruka pomilovala, jer su me roditelji upisali na tečaj klavira kad sam imao četiri godine. Tako da sam fakultetske dane dočekao bez konzervatorijskih ambicija, znajući prilično dobro svirati klavir, no ne sjećajući se točno *kako* sam ga uopće naučio svirati.

Jedne, tada već hladne prosinačke večeri te iste godine, u jednom od dva gradska art-kluba, samotni razgovor Juliena i mene prekinuo je tip sa susjednog stola, koji je prečuo neke dijelove našeg razgovora. *Sorry, ali Coldplay nije tek loša kopija Radioheada*, ubacio se i osvojio piće po izboru i stolicu za našim stolom. Saznao sam mu ime tek kad nas je, Juliena, mene i Jana – tako se, naime, predstavio kad smo izašli van na riječku zimu – vlasnik kluba u pet minuta nakon ponoći upitao hoćemo li se ustati i otići, ili će nas zaključati i ostaviti unutra do sutradan u deset sati ujutro.

„Hej, gdje su svi ostali otišli? Uh... halo, Edith, možeš li mi... zašto zvučiš kao da si zbog nečega ljuta na mene... oprosti, k-koji dečki?“, upitao sam još uvijek pokušavajući rekonstruirati dijelove priče koji su mi nedostajali, pogledavajući naizmjenice Juliena i Jana,

„...dobro, m-mogli ste se barem javiti da odlazite. Ok, ok, ne želim se sad svađati, možeš li mi samo još jednom p-ponoviti kad ti d-d-dolazi sestra sutra na satove k-klavira?“ Nakon dvije sekunde pogledao sam mobitel u ruci, misleći da se potrošila baterija, ili da je nestalo signala. Ali dogodilo se nešto drugo puno gore od toga.

„Sviraš klavir?“, pitao me Jan, dok sam još jednom bezuspješno pokušavao dobiti barem neki trag života s Edithinog broja mobitela.

„Da, ali tre-trenutno sam u nekom zra-zra-zrakopraznom prostoru, što zbog ovog inci-cidenta s Edith, a ponešto i zbog činjenice da sam nedavno prodao moje *Clavia Nord Lead 3* k-kljave i sad čekam novi u predn-n-arudžbi, trebao bi mi do Božića stići *Roland V-Synth*... to je pos-s-ve novi model... jel' i vama h-h-hladno ovdje vani?“, primijetio sam poluodsutno, tipkajući poruku na mobitelu.

„Hej, pa mogao bi onda navratiti do mene jedan dan, nakon Nove godine, kad malo prokužiš kako instrument funkcionira. Moji starci su upravo otkazali najam naše garaže bendu koji je ondje svirao. Imam na raspolaganju prostor sa zvučnom izolacijom. Ja ti živim na Bulevardu. Sviram gitaru, ponekad nešto otpjevam, bez nekih posebnih planova. Teško je naći ljude s kojima možeš ovako popričati o mjuzi... dobro, iako to možda znači izgubiti neke druge važne ljude iz kadra“, rekao je Jan kroz smijeh i zube zime, pokazujući obrvama Julienu kako još uvijek tipkam poruku isprike, „uglavnom, dođi, ako ništa drugo, barem da probaš svoj novi *synth* u garaži. Izolacija je toliko loše postavljena da ponekad dio zvuka skrene kao kroz neku pukotinu u zidu, pa se vrati iz drugog dijela prostorije. Ono, kao kroz neke smetnje, nestabilne frekvencije na radiju.“

„Nestalne frekvencije?“

„Ma skroz nestalne frekvencije.“

U svibnju iduće godine, 2003., održali smo svoj prvi nastup kao Nestalne frekvencije, s tri pjesme na kulturnom *riNdiE>* festivalu demo-bendova. Jan na gitari i vokalu, Bella na basu i pratećim vokalima, ja na klavijaturama. Tada su, skupa s nama, na pozornicu izašli još jedan tip na bubnju i drugi na kontragitari. „Kontragitara“ zapravo i ne postoji kao pojam u glazbenom rječniku. To je Janova umotvorina kojom je htio dati naziv jednoj od odrednica našeg zvuka, naime kad njegova gitara većinu vremena putuje različitim melodijskim odvojcima od „kontragitare“. Pa se onda nađu na ugovorenim mjestima i sve to nekim čudom čak zvuči i pomalo radiofonično. Kao kad biste na suprotnu marginu stranice izdvojili

po riječ iz svakog stiha neke pjesme, na način da se time dobije smisljena paralelna samostojeća poetska cjelina. To je kontragitara. Uglavnom. Na mjestima bubnjara i kontragitare kroz godine će se rotirati i stabilizirati, pa opet odlaziti, budući riječki profesori, stomatolozi, ugostitelji, programeri, scenografi u kazalištu, pa čak i pokretači obiteljske proizvodnje smrznutog jogurta.

Ali to je neka druga priča, a ovu želim privesti kraju. Drago mi je da smo popričali. Bilo bi mi žao da ne uzmete druge, ali ipak se nadam da ćete se odlučiti za mene.

Htio sam još dodati da vladam i paketom vještina koji me osposobljava za snimanje glazbe uživo. Nažalost, nemam nikakav certifikat kojim bih potvrdio svoje predznanje. Ipak, u privitku ovom pismu nalazi se *live* album Nestalnih frekvencija iz 2006. godine, koji sam samostalno snimao i kasnije miksao u studiju. Preporučujem vam ga, ako ništa ne bude od naše suradnje, onda svakako barem za slušanje. Ondje klinci sviraju na igralištu zvuka. Bez ikakve gradske platforme iza leđa koja bi ih predstavljala ili predznanja na koje bi mogli pasti kao na zaštitnu mrežu. U loše izoliranoj prostoriji na Bulevaru. Originalni, jer su pročitali, čuli i proživjeli premalo toga da bi nalikovali na bilo koga. Ne vjerujući onima koji bi ih pokušavali uvjeravati u suprotno.

2003.

**OSVRT NA OVOGODIŠNJE IZDANJE *riNdiE*>
FESTIVALA, KAZALIŠTE LUTAKA, BR. 2/2003., STR.
14-16.
(ne_mirovsky)**

Ukoliko zanemarimo činjenicu da je jedan od natjecatelja na ovogodišnjem *riNdiE*> festivalu riječkih demo-bendova nosio ime Kandinsky, na smotri novog riječkog zvuka nisam čula baš ništa što bi u meni uzrokovalo preispitivanje identiteta. Ne govorim o tome da bi glazba trebala dovesti do krize identiteta. Govorim o tome da se nitko od milenijalaca nije potrudio *apdejtati* glazbeni identitet ovog grada. Dolazim na *riNdiE*> već godinama. Protiv svake vjerojatnosti, svake godine se nadam kako će nešto ipak izroniti iz skorenog blata prosječnosti i matrice uvijek istog oponašanja onog identičnog milimetra zvuka, koji je u nekoj točki osamdesetih godina povučen iglom elektrokardiograma po svijesti riječkih klinaca. *Onih* riječkih klinaca. Ne *ovih* riječkih klinaca.

Nakon prvih par bendova, već sam bila zabilježila u svoj notes radni naslov ovog osvrta. „Naš vječiti riječki svrab“.

I tako godinama već gledam kako dolaze novi bendovi, ali nekim čudom zvuk uvijek ostaje isti. Uvijek *isti* ton, uvijek *ista* boja glasa, uvijek *ista* mitologija u lirici, uvijek *mi*, uvijek neki *oni*. U ovom gradu nema benda s kojim bih mogla ostariti, a da mi po godinama njegovi članovi ne bi mogli biti očevi.

Najbolje su mi one godine *riNdiE*>-ja kad se netko barem potruđi kopirati neki strani bend. Bez obzira na svu nekreativnost takvog koncepta, barem ostaje zadovoljstvo slušanja neke solidno odsvirane obrade izvornika. Kao i utjeha da će neki stvaralački komet možda sljedeće godine presložiti neurone naših mladih glazbenih uzdanica, pa će stišati radio, zatvoriti oči, sniziti *ratio* i pokušati pronaći svoj glas. Tim više jer nasuprot ovoj nadi postoji tek surovi demografski zakon: ako neće oni, posve je sigurno, neće *nitko*.

U tom sveopćem sivilu, počnete se radovati malim stvarima. Kad su Kandinsky izišli na pozornicu odjeveni u obvezne činovničke košulje s uskim crnim tregerima, prije nego što su uopće odsvirali prvu notu, već samo zbog *outfita* i imena benda, zaslužili su posebno spominjanje u *Kazalištu lutaka*. Pritom su, također, sasvim pristojno otprašili obradu Interpolove pjesme *Untitled*. Dvije autorske stvari koje su potom uslijedile neće biti nešto po

čemu ćemo dugo pamtiti ovu večer. Ali, sve u svemu, stvar je prilično dobro hvatala vlak sadašnjeg trenutka i obećavala. Povrh toga, mogli smo barem vidjeti da netko u ovom gradu ima polegnuto uho na toplim tračnicama svjetskih glazbenih trendova.

Svejedno, to je malo i krvavo premalo za grad koji želi, kroz koju godinu, staviti multinacionalnom Guliveru na stol kandidaturu za europsku prijestolnicu kulture. Nula zarez pet zanimljivih mladih bendova koji izlaze ispod radara. Vječito prizivanje lokalnih albuma koji su 1982. možda nekome nešto i značili, svaka čast, ali nama danas i ovdje ne govore baš previše toga. I posve iskreno... pridite malo bliže da vam šapnem... *nisam sigurna koliko su uopće ti albumi doista... dobri*. Ili, da parafraziram kultnog radijskog voditelja, Johna Peela, ovdje se *čak niti meni ne sviđaju ploče koje mi se sviđaju*.

Smijemo li se uopće više nadati kako će nas definirati neki novi zvuk, neki novi bend, neki kantautor/ica? Odakle bi uopće mogao stići? Ne dolazi, nikad nije dolazio iz prošlosti. Niti je, srećom, predvidljiv ispod svjetala satelita sadašnjosti. Netko bi mu sigurno već podrezao krila, da ga je samo ranije uočio. *Otkud dolazi, ako ne dolazi od nas?*, pitali bi se mnogi nosivi stupovi kulture u gradu.

Dolazi iz budućnosti.

Tog petka, 16. svibnja 2003. godine, dok su Kandinsky skupljali opremu i motali svoje kabele oko laktova, napuštajući pozornicu uz potpuni izostanak reakcije publike, htjela sam barem promijeniti smjer povlačenja crte na svom notesu. Naslonjena na miks-pult ton-inženjera, barem ću svake godine u notesu povući ravnu liniju, nalik onoj na bolničkom monitoru, u suprotnom smjeru.

A onda se dogodilo.

Počelo je kao uragan u čaši vode, kao *Fight Club*, kao *The Insider* Michaela Manna, kao Pollockova *Summertime: Number 9A*, kao *Untitled 1959* Conrada Marca-Rellija, kao *The Soft Bulletin*, kao *Deserter's Songs*. Kao komad umjetnosti bez kojeg više ne možeš zamisliti svijet.

Najavljivač se popeo na pozornicu i, bez spominjanja upravo završenog nastupa prethodnog benda, nimalo nadahnuto najavio nastavak.

„A prije kraja ovogodišnje *riNdiE* smotre, predstaviti će nam seeee još jedan mlaaaa...di bend. Čini mi se da je ovo njihovo premijerno predstavljanje pred publikom. Jel' tako?“,

rekao je, osvrnuvši se prvo lijevo, pa desno na pozornicu. Ondje je ugledao Bellu, koja je na koljenima prikopčavala svoju bas gitaru u pojačalo i, bez da ga pogleda, kimala glavom namještajući pedale.

„...tako je, oni se zovu...“, pogledao je na papir koji je držao u rukama, „... pomalo samozatajno, Nestalne frekvencije. Njihov zvuk, kako kažu, nije posve lako spremiti u kategorije. Kad smo ih malo pritisnuli da nam daju nešto više podataka, rekli su nam kako bi se možda u nekim daljim fusnotama mogli spomenuti *indie*, *shoegaze*, *post-rock*, elektronski *indie-folk* i *alt.country*. Dragi ljubitelji riječkog zvuka, namjestite svoje prijemnike i poslušajmo... Nestalne frekvencije!“

Još jedan bend s curom na bas gitari, pomislila sam. Prvo Kandinsky, pa sad ovi... barem imamo zanimljiv trend. Pišem jedan mali plus u uglu bloka. Križam plus. Zašto dopuštamo da nas društvo pretvori u potajne navijačice ženskih članica benda, kao da bi se radilo o nekom međuzvjezdanom fenomenu koji sam po sebi zaslužuje aplauz i povlašteni tretman? Ne znam je li mi gori taj pristup ili onaj *šuti i sviraj hitove*...

„Hvala“, rekla je Bella na mikrofon pridižući se s koljena. Jan je na sredini pozornice stopalima isprobavao svoje pedale. Jonas je zauzimao svoje mjesto na stolici za klavijaturama skroz lijevo na stejdžu.

„Ali voljela bih kad bismo, prije svega, nagradili pljeskom bend koji je bio prije nas. Bravo Kandinsky! Odlični ste bili!“, rekla je Bella pogledavajući prema publici koju je ipak uspjela potaknuti na pozitivnu reakciju. Potom je namignula prema *backstageu* u pravcu kutka gdje su se članovi prethodnog benda oporavljali od svog premijernog šoka, „...i imate genijalno ime“, dodala je i odsvirala par probnih tonova na basu.

„Hello!“, pozdravio je Jan publiku, možda malo preblizu mikrofona, „šest mjeseci se pripremamo za ovaj trenutak“, sad je već našao dobar razmak od mikrofona, „nadam se da ćete čuti barem dio onoga što mi čujemo u glavi kad se nađemo u našoj prostoriji na Bulevaru“, dodao je, još uvijek promatrajući pedale pod cipelama, dok je Jonas podmazivao uvod nekim odmaknutim *soul* klavirskim akordima.

„Ok. Jonas na *synthu*“, nastavio je, „Bella na bas gitari i *back-vokalima*, Borna na drugoj gitari i Sanjin, naš čovjek-stroj na bubnjevima. Moje ime je Jan. Mi smo nešto više od pukog zbroya članova benda i zovemo se Nestalne frekvencije... Ajde nam malo zatamni svjetla na stejdžu, kompa, može?“

Svjetla su se prigušila na pozornici i u uskoj cijevi reflektora ostali su osvijetljeni samo mikrofoni Jana i Belle, tipke Jonasovog *syntha*, jedna bubnjarova činela i pedala drugog gitarista. Također, na desnoj strani pozornice, s nešto širim snopom svjetla iskočila je u prvi plan prazna plastična, očigledno dizajnerska, prozirna stolica, s natpisom *Producent* na naslonu.

Već je scenografija nagoviještala da će se upravo nešto drastično promijeniti u zraku. Nastala je tišina koja se mogla rezati škarama. Kemijska olovka mi je počela smetati i klizati po znojnim dlanovima.

Najprije je Jan počeo vokalizirati šapatom nešto nalik na „*sign posts, empty shoe*“ u ponavljajućem *slo-mo* hip-hop ritmu. Nakon dvadesetak sekundi Bella je počela preko njega povlačiti drugu, gotovo *cabaret-soul* vokalnu liniju teksta „*safeguard, qualify, petrified, Boulevard*“. A potom se Jonas uključio četverotonskim repetitivnim vrtlozima *syntha* s efektom koji je posudio od Saint Etienna (*Avenue*) deset godina ranije.

„Mmmmm... prljavi *folk*“, bile su prve riječi na koje sam naišla kao mrvljene orahe posute po svijesti. Trnci su mi počeli kliziti po desnim kao elektroni koji nasumično nose poruku o dobroj kombinaciji hormona i enzima. Kad je u taktove Janove dionice uletio bubanj simetričnim strojnim praskom čovjeka koji je postao ritam, zatvorila sam oči i razvukla *smile*. Kad god bih ih otvorila, vidjela bih kako publika kretnjama tijela želi popratiti svaki pomak zvuka sa stejdža. Mojim naočalama jezdili su novinski napisi, poput „Noćas sam vidjela budućnost glazbe, i ona se zove...“, „Dakle, *ovako* zvuči sutrašnjica“, i slično. Nakon otprilike minute i pol vokalnih harmonija i uvoda, krenuo je tekst.

„*Restate myself in the face of contradiction / embrace a new narrative in defense of fiction*“

Negdje tijekom druge minute prve pjesme, kojoj tada još nismo znali ime, shvatila sam da je već prošao trenutak u kojem se dogodila klasična zamjena uloga. Umjesto da bend bude nervozan pred nama, mi smo bili ti koji smo imali tremu pred njima, u tami publike. Oni su nastupali prvi put na stejdžu, mi smo se osjećali kao amateri. Podučavali su nas glazbi. Zvuk bubnjeva je namjerno pregorijevao i usporavao na izlazu iz pjesme. Bella je eliptično preuzela i zaodjenula temu klavijatura iz uvoda na svom basu i ostala sama na kraju pjesme. Nakon nekoliko taktova poslala je posljednji ton pjesme u tišinu. Dugu tišinu.

„Predivno!“, uzviknuo je konačno netko iz publike, nakon petnaestak sekundi u kojima smo slušali samo glasno disanje benda na stejdžu, u oporavku od intenziteta pjesme. Mnoga usta

u klubu tek tada su se bila zatvorila i uslijedio je pljesak koji bi na papiru bilo lakše smjestiti negdje nakon prvog bisa na koncertu Radioheada, nego na prvom koncertu riječkih debitanata. Bendu kao da je bilo pomalo neugodno zbog ovako bučne reakcije.

„Hvala. Khm. Ova pjesma zvala se *Restate Myself*. Ono što ćemo sada izvesti zove se *Interferencije, ne ravnodušnost*. Ova stvar je instrumentalna uz vokalne harmonije koje će izvesti Bella. Potom, odmah krećemo na posljednju pjesmu večeras, pod naslovom *Late September: Wednesday Outside The Gradina*. Dobro se osjećamo ovdje, i zahvalni smo organizatorima za ovu priliku. Još jednom, hvala svima.“

Ovaj put nas je u pjesmu uveo bubnjar, ritmom kojeg je izrezao i zašio iz dva unakrsna post-punk *mid-tempo* obrasca. Nije se niti milimetra pomaknuo iz tog strojnog kalupa tijekom cijele pjesme. Kao što niti njegovo lice nije izlazilo iz mraka pozornice, budući da smo vidjeli samo desnu činelu kako pleše pod reflektorom i povremene pramenove poluduge kose koja mu se njihala preko lica. Svaki udarac palicom raspršivao je vlagu nakupljenu na čineli. Jan i Borna ukrižavali su svoje gitare vozeći *osmice* dvjema melodijama koje, gdje god da su lutale gradom te večeri, uvijek bi se nekako susretale na Aveniji u dogovorenoj točki, u točno predviđeno vrijeme. To je, valjda, ta *kontragitara* koju spominju u prezentacijskom letku. Nakon te stvari, bend nije ostavio mnogo prostora za pljesak, već su se odmah otisnuli u posljednju pjesmu te večeri.

A nakon posljednje pjesme, i uz Janovo *vidimo se uskoro* obećanje, bend je sišao s pozornice. Koju sekundu kasnije, već smo ih vidjeli kako raspravljaju o tome što je trebalo bolje izvesti i gdje nisu bili dovoljno sigurni ili precizni.

Trebala mi je koja minuta da se priberem, pa da se krenem probijati do *backstagea* kako bih dobila neku izjavu od članova Frekvi. U prolazu sam vidjela kako ljudi, nakon suspenzije dojmova, još uvijek s izrazom čuđenja na licima, pitaju nekoga iz publike pokraj sebe *što... je... ovo... bilo?* Putem sam prekrížila radni naslov osvrta u notesu i upisala *Vječiti mat nezacjeljivog šuma*. Ono što su ove uši čuli te večeri, nadam se, neće nikad zacijeliti. Večeras je budućnost posjetila Rijeku, nadam se ne posljednji put.

**INTERVJU S JANOM KRIŽANIĆEM (VOKAL, GITARA) I
JONASOM MAJEROM (SYNTH) IZ BENDA NESTALNE
FREKVENCIJE, KAZALIŠTE LUTAKA, BR. 2/2003., STR.
17-23.
(ne_mirovsky)**

Subotnje poslijepodne na terasi Kontinental. Na ovom klasičnom riječkom lokalitetu, prije četvrt stoljeća, odnekuda je procurio punk. Dvije godine nakon toga, ritam dizalica s Molo longa presložio ga je u precizan industrijski zvuk post-punka. Samo da bi ga naposljetku poklopio novi val. Tako je nastala jezgra riječkog zvuka čije smo atome, htjeli – ne htjeli, primili majčinim mlijekom. Danas, na ovom lokalitetu, mladi ljudi tek čitaju knjige, sjede i promatraju Mrtvi kanal, skupa s kipom književnika Janka Polić Kamova, naslonjenim na ogradu mosta. Isprva sam htjela uhvatiti reakcije benda neposredno nakon jučerašnjeg nastupa i pobjede na riNdiE> festivalu, u backstageu. Ipak sam zaključila kako će biti bolje za jedan kasniji, mirniji trenutak sačuvati teme koje zaslužuju nešto više od nadglasavanja klupske buke i vikanja na uho. Jer ovaj bend zaslužuje više. Posljednje što bih, nakon jučerašnje večeri, htjela oštetiti jest sluh Jana i Jonasa, gitarista i pjevača, te klavijaturista Nestalnih frekvencija. Ovaj dvojac mi se tog sunčanog poslijepodneva pridružio na kavi, na terasi Konta. Zamolila sam, za početak, Jonasa, svježeg s predavanja druge godine studija društvenih znanosti, da podijeli s nama svoje mentalne fotke spomenutog mitskog riječkog vremena, koje je završilo prije nego što je bilo tko od nas za stolom uopće rođen.

JONAS: Alati. Mislim da smo od *post-punka* naslijedili alate, oni su najbitniji. Songovi, vibra, rane osamdesete, siguran sam jako puno znače ljudima koji su ih živjeli, puno više nego meni danas. Ali alati su došli do nas, repetitivni mašinoidei ritmovi, duboki basevi, to su neki od sastojaka našeg zvuka koje smo *apgrejdali*, umiksali u nešto novo, možda i bez da puno razmišljamo o porijeklu samih sastojaka. Gledajući iz današnje perspektive te fotografije mlađe braće i sestara naših roditelja, prva stvar koja mi pada na pamet je da u to vrijeme u središtu pozornosti nije bila scena, glazba, niti čitava ta *post-punk* futuristička poza. Iza novovalne šminke i *hairstylea*, naši onodobni vršnjaci u fokus stvari stavljali su druženje. A tek potom, eventualno, reakciju. Danas kad posjedujemo puno šire prostore slobode, u središtu, zanimljivo, svakako nije generacijsko druženje. Što ćeš, tako je kako je. Kako to pjeva Carrie Brownstein iz Sleater-Kinneya, *nije to novi val, tu smo samo ti i ja.*

NE_MIROVSKY: *Vraćajući se natrag u budućnost... tko ste vi? Otkud ste došli, koliko godina uopće imate? Kako je moguće da nikad prije nismo čuli za vas?*

JAN: Došli smo na kavu s tobom ravno iz naše prostorije za vježbanje na Bulevardu. Svi smo studenti na riječkim fakultetima, tako da žongliramo, prilično nevješto, između faksa i mjuze, da ne spominjem privatni život, iako ni faks ni mjuza još uvijek nisu baš neki javni život. Jonas je najstariji među nama, ima 21 godinu, svira *synth*. Za tri mjeseca odlazi na peti semestar u Indianapolis na fakultet primijenjene sociologije. Bella upravo završava prvu godinu bibliotekarstva. Borna, kao što se ponekad osjeti u distorziji njegove gitare, studira stomatologiju. A Sanjin, naš *post-punk* čovjek-stroj i četverotaktni motor benda, studira, ne bi čovjek rekao, strojarstvo. Niste još čuli za nas jer ne živite u stambenim zgradama na tajnoj lokaciji Bulevarda, zbog čijih stanara treće životne dobi će nam sljedeće veće bendovsko ulaganje morati otići na popunjavanje rupa u izolaciji prostorije za probe.

NE_MIROVSKY: *Nagrada za osvojeno prvo mjesto na riNdiE>-ju uključuje, kako čitamo u proglasu natječaja za festival, potporu „sponzorskog paketa privatnih i poslovnih subjekata“ za snimanje vašeg debut albuma. Kako ste zamislili odvijanje stvari na tom planu, dakle o kojim rokovima, studijima za snimanje, producentima pričamo?*

JONAS: Dobro si to primijetila, to nam je bila jedna od osnovnih motivacija za prijavu na *riNdiE>*. *By the way*, totalno mi se dopada činjenica da se album benda koji, prema odluci žirija, osvoji prvo mjesto, financira iz privatnog sektora. Nešto kao *crowdfunding* ljudi i poslovnih subjekata koji žele poduprijeti gradski zvuk. Smatramo da se kultura ne generira iz institucija jedinica samouprave, po modelu da, u protivnom, ne postoji.

JAN: Bilo bi nam jako drago kad bismo u što kraćem roku snimili dva EP-ja, koji već postoje kao demo-snimke. Prvi EP htjeli bismo snimili uživo na nekoj sanjivo akustičnoj lokaciji grada, s producentom Sandijem Bratonjom. Drugi EP bismo, pak, htjeli snimiti u studiju *Turnichville*, još tražimo inženjera zvuka, zato ona prazna stolica na stejdžu jučer, iako su se neki riječki producenti koji su nas slušali već sami ponudili...vidjet ćemo. Nemamo puno vremena za gubljenje, htjeli bismo početi snimati već u srpnju. Jonas u kolovozu odlazi u Ameriku na šest mjeseci, velikodušno će nam ostaviti otvorene ruke za fazu miksanja, šta ne, Jonas? Odrekao se i svog prava veta...

JONAS: Ne, nego ima da mi šalžete mejlom *mastere* u šnitama, svaki dan.

JAN: Da, da, ako budemo čekali tvoju konačnu odluku, nećemo nikad ništa objaviti.

JONAS: U *jako* tankim šnitama. Makar slanje privitaka trajalo cijeli dan. Objavit ćemo kad bude spremno.

JAN: Eto, tako ti je to u bendu gdje smo svi perfekcionista. Uglavnom, pjesme su gotove. Tako da se u sljedećih mjesec i pol dana možemo usredotočiti na ispitne rokove, a nakon toga ulazimo u studio. Uz budžet nagrade i štednju studijskih sati, mislim da možemo objaviti barem prvi EP u rujnu, drugi do Božića.

NE_MIROVSKY: *Kako to izgleda kad stvarate pjesme, odakle i kako dolazi ta glazba?*

JAN: Kakav skok iz prakse u teoriju! Ajmo ovako... važniji nam je sam put do stvaranja nego rezultat, a kada *song* nastane tretiramo ga kao kuratori izložbe, reproducirajući izložak.

JONAS: Jan više pokušava obuhvatiti cjelovitu sliku, moja je uloga više minimalističke naravi, stalo mi je do toga da svaki sonični detalj ima svoju ulogu. Jan udara čekićem po sirovini, ja šmirglam rubove. Bella onda dodaje pjesmama neki kut gledanja koji mi nikad ne bismo skužili, a koji postaje ključan sastojak pjesme, nekad melodiju koju smo nekim čudom mimoišli, nekad pozadinske vokale koji čine pjesmu radiofoničnijom, nekad novi *groove* koji je čini plesnijom.

NE_MIROVSKY: *Što se točno mijenja u dinamici benda kad je djevojka na bas-gitari?*

JAN: Iskreno, dok ti ovo nisi pitala, nisam o tome nikad razmišljao kao o nekom *fenomenu* koji se događa *nama*. Al' kužim na što ciljaš, to je ono klasično novinarsko pitanje, muški bendovi, ženski članovi, muški članovi u ženskom bendu, ženski članovi u muškom bendu i te spike. A gledaj, Bellinu prisutnost u bendu uvijek sam doživljavao kao nešto najprirodnije na svijetu, ona je suosnivač benda i jedan od glavnih kreativnih motora. E sad, kad bi me, na primjer, pridržavala za ruku s vrha nebodera, i očekivala da kažem još nešto o ovoj temi... onda bih ti mogao, nekim primordijalnim želučanim osjećajem za dekonstrukciju na temelju razlike u spolu, još reći kako naš zvuk s Bellom... štajaznam, možda grli neke emotivne prostore koje mi, dečki, niti ne naslućujemo kako postoje. Mislim, Belline intervencije u pjesme stvarno kao da dolaze s drugog planeta, sad koliko to ima veze s dubinom spolova... ne znam. Hoćeš li me sada pustiti da padnem?

NE_MIROVSKY: *Ne još. Eto, sad nastupa taj ključni trenutak u mojim intervjuima, ja ga nazivam „doktorica Nemir“ trenutak, u kojem volim dovoditi sugovornike na tanki led koji pucketa pod njihovim nogama u „surround“ tehnici. Tek ste postali miljenici publike, pa neću biti okrutna kako bih mogla, ali ipak ću vas pitati... zašto toliko gitare u zvuku, jel' ima*

nešto osim tih gitaretina u ovom gradu? Sve neke pedale, riffovi, fiju-briju, nisko vješane gitare, baraže... zašto se malo ne ugledate na Radiohead kojima je Thom Yorke zabranio sviranje gitara na neko vrijeme?

JAN: E vidiš, pripremili smo se na ovakvo pitanje, dosta smo te čitali u prošlosti, pa poznajemo tu tvoju *love and hate* vezu s gitarama. A što je s onim trenutkom kad su, nema godinu dana, i tvog omiljenog gitarista, Jonnyja Greenwooda, baš iz Radioheada, ostali članovi benda morali na koljenima preklinjati da svoju dionicu na pjesmi *Morning Bell* odsvira na gitari?

NE_MIROVSKY: *Pa sigurno, kad se čovjek zasitio od tog rokenrol prangijanja! Nemojte mi Jonnyja dirati.*

JONAS: A jesi li čitala recenziju albuma *Kid A* koju je u *New Yorkeru* napisao Nick Hornby, onaj što je napisao *Hi-Fi* i *Nogometnu groznicu*? Tip je izjavio da je album, kao, prezahtjevan za ljude koji više nemaju vremena za opetovana preslušavanja ploča zbog posla i obitelji, a da je istovremeno zvukom prekompleksan za klince od sedamnaest godina. Tako da, prema njemu, *Kid A* zapravo uopće nema svoju publiku.

NE_MIROVSKY: *A ima tu nešto, jer ljudi nakon tridesete, recimo, moja starija sestra i kompletno njezino društvo, masovno prestaju pratiti glazbu. Barem ovi „gen x“-ovci, svi su ili još uvijek zapeli u videosnimci „unplugged“ nastupa Pearl Jama ili su se prebacili izravno na, nemam pojma, klape i Nenu Belana. Kao, suvremena art forma je bila đir kad smo bili studenti idealisti. Vidjet ćemo nas nakon tridesete, bit će zanimljivo. Ali „Kid A“ ostaje spomenik, ma što spomenik, svjetionik, za osvjetljivanje nekog novog puta poklonicima gitaretina.*

EPITAF, TRI. (Julien)

Pronalazim ih na najčudnijim mjestima.

Bio sam siguran da si ono bila ti. Ona konobarica u Cukarikafeu. Učiteljica razredne nastave kada sam ono jednom klince Jonasa i Edith bio odfurao u školu. Čelistica benda Sva Dizala Sušaka na njihovom koncertu u Dnevnom Boravku prošlog vikenda. Lista se nastavlja, Bella, komadići me ranjavaju posvuda. Pogotovo danas, dok šećem Avenijom na posao. Punom Avenijom. Praznom Avenijom. Pogotovo danas.

Tvojom Avenijom.

Istovremeno, znao sam da to nisi ti. Te osobe nisu toliko niti nalikovale na tebe. Ne bih ih niti izdaleka zamijenio s tobom. Ali sada mogu jasno prepoznati rubove na kojima si bila prisutna. Jednostavno, nekako si bila tamo. Iako te ti ljudi vjerojatno nikad nisu poznavali. Poznavali su Aveniju.

Najčešće se ne radi toliko o ljudima, koliko o situacijama. Komadići. Ostaju na mojoj svijesti kroz različite efekte fotografije. Mono. Izbliježeno. Cross proces. Sepija. Njima popunjavam rupe. Upisujem pokraj njih kratke opise, godine kad su nastale. I odmah se nađem ondje.

Na primjer, ona fotografija kad smo te Gemma i ja pozvali da se uspneš stubama do terase radija. Rekla si kako smo dobili ovaj posao na radiju samo da možemo pozivati prijatelje da nam se pridruže u pogledu na grad. I kako smo ono, da nas nitko s Avenije nije mogao vidjeti gore na terasi, plesali sa slušalicama na ušima dok je Gemma puštala glazbu za grad. Zapravo, za nas troje. I ono kad smo bacali minijaturne školjke, koje si tog ljeta izronila, Janu kroz prozor ureda na susjednoj fasadi. Najčešće bismo ipak pogodili čaše vode ljudima za stolom, dolje na terasi kafića. Možda im nedostaje soli u životu, rekla si.

Mi smo izložci riječkog Muzeja nevidljivih gradova. Ostali smo jedini koji promatramo naš postav. Bit ću ti iskren, ne vidim puno ljudi ovdje, Bella. Koncept muzeja je takav, sve se svodi na pločicu koja objašnjava eksponat. Ovi gradovi jednostavno nisu vidljivi. Ponekad odlutam za komadićima, iza mikrofona, sa slušalicama na ušima, dok Gemma iza stakla tonskog studija odabire pjesme za naš radijski program. Tada sjednem u odijelu i kravati, na stolicu u kutu, i usmjeravam prolaznike. Nitko se ne zaustavlja kod naših eksponata. Nikome

ne moram ukazivati na fotografiranje bez flasha. Ograničujem se na to da ih upozoravam ako su preglasni. Bez obzira na sve to, nevidljivi gradovi čine razliku. Bez da se to primijeti. Najviše tada.

Kad Gemma i ja susretnemo Jana, ne_mirovsky, Jonasa i Edith... Tada savijamo pročelja. Vežemo obilaznicu u čvor i jedan krak nadvijamo nad grad, naopako. Izvlačimo ladice sjećanja iz prostora. Istresamo jedni po drugima fotografije iz kutija s idejnih potkrovlja. Htio bih pokriti sve rupe, između klinaca na Aveniji do ljudi koji smo postali. Mono. Izblijeđeno. Cross proces. Sepija. Smijemo se. Pronalazimo na njima zapise tvoje prisutnosti. Vise u vremenu, kao titlovi na lokacijama posvuda po gradu.

Komadići nedostaju posvuda, ali, bez brige, pronalazim ih na najčudnijim mjestima.

2006.

NOVOGODIŠNJE REZOLUCIJE (Edith)

Nije da smo ih bili nešto posebno tražili. Ali, sigurno, nismo se niti opirali sličnostima s klasičnim filmskim situacijama. U svakom slučaju nismo svjesno podgrijavali fiksaciju o oživotvorenju celuloidnih trenutaka. *Tipper Gore!*, ako netko pomisli suprotno. Bili smo nešto kao pop-pjesma koja u blaženom neznanju potkrada motive iz drugih pop-pjesama. Nešto ispričivo, uglavnom. Možda na papiru doista zvuči teško obranjivo, ili čak nemoguće. Pogotovo kad je pozadina kućni tulum za doček Nove godine, i već pola sata plešemo na Smithse. Noć je još mlada, a mi u *slow-motionu*. Preskaćemo.

U drugu.

Polovicu.

Dvadesetih.

Pa onda opet, u normalnoj brzini, uredno plešemo na Smithse. Pa. Pa. Pa. P-pa-pa. Pa...

„Pažnja, molim!“, viknula sam, popevši se na stolicu, nastojeći lupkanjem žličice o praznu staklenu čašu pridobiti pažnju prisutnih u prostoriji. Možda i potaknuti nekoga da malkice stiša glazbenu podlogu. Nastavila sam s lupkanjem možda koju sekundu predugo, priznajem. Prekasno sam skužila da me publika zapanjeno promatra, naizmjenice pogledavajući Jonasa koji bi, kao, jedini mogao naslutiti prvu decimalu promila alkohola u mojoj krvi. Jonas je, odmahujući niječno glavom, iza leđa spajao u najvišoj točki raspona palac i kažiprst desne ruke, time jasno pokazujući da su sve znamenke tražene količine ravne nuli. Ili tako nešto. Uglavnom, svi su buljili u njegova leđa, a on se kao nevino smješkao. Jan je prišao pojačalu i stišao glazbu...

„Jan Križanić, hvala ti“, rekla sam usmjeravajući oba kažiprsta u njegovom pravcu odlučnom *tomcruiseovskom* gestikulacijom, kakvom je u filmu *Jerry Maguire* popratio životni potez Renee Zellweger, nakon što je uspio pridobiti barem jednu podjednako sanjareću sljedbenicu na svoj donkihotovski podvig upornog odbijanja promatranja stvarnosti kakva stvarno jest. O ne! Opet, *Tipper Gore!*, filmska poza, kunem se, nije bilo namjerno. Usput sam još i prolila oko pola decilitra soka od šumskog voća po tepihu u Janovom dnevnom boravku.

„I ne, Jonas, doista nisam ništa popila, iako ova slavljenička tuljac-kapica privezana lastikom na mojoj glavi možda govori suprotno. Jan, oprosti za tepih i, možeš li, molim te, mislim, kad si već kod glazbene linije... možeš li ubaciti album koji sam prislonila uz nju, ne taj, to je Bella snimila CD s par svojih *songova* za Jonasa i mene, hvala ti Bella, draga... da, baš taj. Aha, to je ovogodišnji album Belle and Sebastian. Molim te, stavi nam na *repeat* pjesmu pod naslovom *Dress Up In You*... hvala, srce si. Nije baš neka ne znam kako nezaboravna stvar, ali nije bila baš ni neka godina, zar ne? Poslužiti će kao podloga, ne moraš pojačavati.“

Sada sam napokon držala pažnju okupljenih u šaci. Ok. Dišem duboko. Možda me satima ranije, dok sam još nanosila puder na obraze pred ogledalom, bila nadahnula već sama pomisao da je ovo idealni *line-up* za doček Nove godine: Jonas, Jan, Bella, Gemma, Julien, ne_mirovsky i ja. U Janovom stanu na Trsatu. Može li bolje za kraj ove godine?

Činilo se kao da se sve dogodilo unutar tri mjeseca.

Jonas i ja smo se vjenčali u rujnu i prešli na neku novu razinu pripadanja i prožimanja naših razlika. Da mi prislonite pištolj na potiljak, ne bih se mogla sjetiti bilo koje druge osobe te večeri. Osim njega i mene. Razmjenjujemo „da“. Bezuvjetno i u lice svemu što nas može čekati niz životnu liniju. A što se tiče svih drugih scenarija koji bi doveli u pitanje ovu izjavu... pa, *Tipper Gore!*, s njima i neka ih pregaze autobusi na kat ili kamioni od deset tona. Da, svirali su Smithsi i te večeri.

Eh, da, *Tipper Gore!* je moja generička zamjena za psovke. Još od devedesetih godina, kad sam prvi put pročitala da su zbog žene s tim imenom u Americi počeli lijepiti one *Parental Advisory: Explicit Content* naljepnice na plastične kutije albuma, a kasnije ih i tiskati na ovicima. Naime, ja sam, barem mi se tako oduvijek činilo, bila najviše *straight-edge* nagnuta pripadnica našeg malog društva, uvijek nula posto alkohola, nula posto prostih riječi u govoru. Ukoliko bi me netko zatekao u situaciji gdje bi neka od te dvije supstance prešla prag mojih usana, redovito bi potpuno skandalizirano zanimemio i odmah posumnjao da nešto ozbiljno nije u redu sa svijetom. Ili kako ja iz nekog razloga nisam *ja*.

Dva dana nakon našeg vjenčanja, kad je rujanska bura već poprimala mirise riječkog listopada, Julien i Gemma postaju par. Naravno, uz osmijeh svih koji smo ih poznavali, a s kojeg se moglo pročitati više *napokon*, nego neko posebno iznenađenje. Komadići *puzzli* koje posjedujemo o tom trenutku pokazuju da je... ok, da je Gemma tog utorka, kao i valjda svakog tjedna, utapala sat vremena koji je imala slobodno između poslijepodnevnog stažiranja na gradskom radiju i večernjeg tečaja francuskog, ili već kojeg od stranih jezika

koje je mijenjala svakih par mjeseci kao službeno opravdanje za upoznavanje gastronomije i kulture drugih zemalja. Obično bi utapala tih sat vremena čitajući nove brojeve stranih časopisa o glazbi, u gradskoj čitaonici, okružena umirovljenicima.

U nekom trenutku je, kroz stakleni izlog koji je gledao na Aveniju, opazila Julienu kako, oslonjen jednom nogom na vanjski zid čitaonice, promatra grad i očigledno iščekuje neki dogovoreni susret. Samouvjerenost kojom će za koju minutu izaći iz čitaonice i obratiti mu se na nekoj sasvim novoj stranici knjige njihovih života jednostavno je morala imati neku podlogu simpatije u nastajanju. Iako je dotad već prilično dobro poznavala Julienu, tog kasnog poslijepodneva Gemmi se učinilo kao da ga je prvi put doista *ugledala*. Znala je prilično dobro tko je on, koje općenite stavove o životu ima, kakvu glazbu voli, a kakvu ne, poznavala je opća i predvidljiva ugibališta njegovih šala. Poznavala je izdaleka čak i neka njegova slaba karakterni mjesta i pokoju manu. Ali, istodobno, u tom trenutku doimao se kao stranac. Promatrala ga je *kao izvana*, kao tek jednog zgodnog dečka iz Rijeke koji nekog čeka ispred zgrade čitaonice s jednom slušalicom u uhu.

Dok njemu nije bilo nakraj pameti da ga netko promatra s nutarnje strane izloga čitaonice, Gemma je postajala svjesna mnogih detalja života koji je usporedno vodio izvan, sve u svemu, ipak kratkih intervala vremena njihovih zajedničkih druženja. Svjesna svih drugih, njoj nepoznatih ljudi s kojima je volio provoditi vrijeme. Mentalnih fotografija gradskih lokaliteta koje je volio iznova posjećivati u stvarnosti, a koje ona nikad nije vidjela njegovim očima. I odjednom je htjela prebivati u tom njegovom svijetu. Ne tek kao prijateljica, već kao *pratiteljica*. Njoj se sigurno ne bi svidjela ta riječ. Unatoč tome, čini se kako nije imala posebnih problema s tim da on poželji biti njezin pratitelj. Da pripada *njoj*. Neka neoblikovana izmaglica koja se već nekoliko mjeseci stvarala oko njezinog srca kad se nalazila u njegovoj blizini, a nije se raspršivala niti kad su bili daleko, odjednom je počela iz kaosa zadobivati smisleniji oblik. Neizmjereno joj se, recimo to jasno, veselila. Ali ta bistrina nakon izmaglice ujedno ju je i plašila. Kao što svaku osobu plaši nepoznatost smjerova prema kojima izlazimo iz našeg *ja*.

Promatrala ga je nekoliko minuta, iznutra, iz čitaonice. U mislima je već imala prilično razrađen scenarij. Poželjela je prekinuti slijed stvari, projuriti kroz vrata čitaonice kao vlak metroa kad izranja iz tunela. Bez obzira što bi to možda značilo srušiti na pod onog umirovljenika koji je trenutno pokušavao iščitati radno vrijeme s obavijesti na ulazu. Htjela je potom uzdignutim dlanom oduzeti mogućnost kretanja osobi, vjerojatno ženskoj, koja je možda upravo dolazila Julienu u susret, zamrznuti je u kadru usred Avenije. U isto vrijeme,

naglim pokretom druge ruke ubrzala bi kretanje svih drugih prisutnih hodača i protok gradskih ideja tog poslijepodneva.

Tako bi samo njih dvoje ostali u stvarnom vremenu. Ona bi mogla, pogledom u njegove oči, bez rizika i s mogućnošću povratka u prvobitno stanje, unaprijed provjeriti sadrži li ova scena nešto više od tek povremene sjene preko polovice njezinog lica. Ali u stvarnom svijetu trebalo je riskirati. Svakog je trenutka, iza ugla, mogla došetati u kadar osoba koju Julien čeka. *Tipper Gore!* Nije bilo vremena za čekanje da mu pruži priliku da on prvi riskira. Zatvorila je oči i stekla nutarnju sigurnost kako bilo što da u tom trenutku napravi ne može skrenuti krivo. Ustala se sa stolice i izašla van iz čitaonice. Dok je on prvo u stanju iznenađenja, a onda polušoka pred njezinim ozbiljnim izrazom lica, izvlačio slušalicu iz uha i pokušavao je pozdraviti tonom koji bi bio glasniji od vreve Avenije, rekla mu je. Gledala je pritom naizmjenice njega i pod ispod njezinih nogu, u omjeru šezdeset naprema četrdeset. Zvučalo je kao pitanje čiji intenzitet jednostavno nikad neće stati na stranice knjige.

„Hej, ne znam koga si čekao, ali... ovaj... htjela bih te, na neki način, kao, *ajmoreć* podsjetiti da možda čekaš... *mene?*“

Rekavši to, pogledala ga je u oči. I otad ga je nastavila gledati. Riskirala je i pružila mu priliku da riskira. Ajmo sad, frajeru. Nakon pune dvije minute uzajamnog gledanja koje je prilično teško opisati odgovarajućim riječima, ali koje je posve sigurno uključivalo rastuće savršeno prepoznavanje simetrije nesavršenih duša, dao joj je odgovor. Parafrazirao je pritom nevjerovatno prigodan tekst pjesme grupe The National. Tekst koji će godinama unaprijed, točnije u srpnju 2014. godine, oboje pjevati, sada kao bračni par, iz VIP prolaza ispred pozornice na njihovom koncertu na Šalati.

„Znaš li da sam te sanjao? Tijekom dvadeset i tri godine, prije nego što sam te bio upoznao. Da, nedostajala si mi dvadeset i tri godine.“

Nikad joj nije rekao koga je, ako ikoga uopće, doista čekao tog poslijepodneva ispred gradske čitaonice. A ona nikad neće uspjeti naučiti francuski. Obje stvari postat će tek detalji koji neće prouzročiti ozbiljnije posljedice u uzročnom poretku stvari. Nitko neće htjeti snimiti film nalik na *Neobičnu priču Benjamina Buttona* polazeći od presnažnih dojmova za mogućnost njihove racionalizacije.

Jan je potkraj lipnja bio završio fakultet, a od početka jeseni i započeo pripravnički staž u arhitektonskom birou, za koji ljudi u gradu običavaju dodati i odrednicu *jedan od boljih*.

Bella je jedina još uvijek završavala fakultet, jer je zapravo i bila dvije godine mlađa od nas ostalih. Ne_mirovsky je nakon preslušavanja *debut* EP-ja Nestalnih frekvencija, gotovo četiri godine unatrag, pogazila dijelove svog samonametnutog kreda i postala nerazdvojna prijateljica benda, a preko Jonasa i Jana također i ostatka društva. Tako se uplela u cjeloživotni potencijalni sukob interesa, zbog čega do recenzije njihovog posljednjeg albuma neće napisati niti slova o njima u *Kazalištu lutaka*. A oni će je godinama zbog toga zafrkavati, predstavljajući je ostalima s obaveznom *ovo je Maša, ona je s bendom* poštapalicom. Jedino šteta što nitko od tih trećih osoba nije znao kako je ona ne_mirovsky. To bi svakako učinilo foru puno sočnijom. U *njihovim* očima, naravno. Doći će vrijeme kad će ona postati neupitna kraljica scene, posložiti ih uza zid i pokopati njihovu karijeru uz popratne zvukove Radioheadove *Paranoid Android*, ponavljala je.

Možda su me na pripremljeni uvod, a uglavnom nepripremljeni novogodišnji govor, potaknule baš ove prve ozbiljnije naznake podrhtavanja tla. Poput onog podrhtavanja uslijed nedavno započetih radova na stanici Centar gradskog metroa, koji će destabilizirati naše korake na Aveniji sljedećih godina. U svakom slučaju, htjela sam podvući koliko-toliko ravnu seizmološku crtu te večeri, zajedno s njima, *svojim* ljudima, rekapitulirajući proteklu godinu.

„Možete li, molim vas, zauzeti mjesta na foteljama, dvosjedima, barskim stolicama, podovima, gdje vam drago... Ok... khm... Dakle, kao što dobro znate, provela sam proteklu godinu praktički u knjižnici, pišući kostur svoje doktorske disertacije. Deset sati dnevno, svaki radni dan. Izgleda da će i sljedeće godine, barem prvih par mjeseci biti isto, putovanje će svakako biti jako dugačko. Ovdje, dragi moji, očekujem vašu pomoć, da me povlačite natrag u stvarnost iz svijeta ideja. Kad bih ovo povjerila samo u tvoje ruke, Jonas, riskirali bismo postati jedan od... znaš one parove koji zaključe kako je život, kao, prekratak za sudjelovanje u tuđim povijestima? Pa ti se odjednom više deset godina ne jave. A stvar se, ako je to uopće moguće, samo dodatno pogoršava kad djeca izvana pokucaju u okvir slike. Kad smo već kod toga...“, zastala sam dotičući dlanom predio donjeg dijela trbuha i oči su mi se bile u trenutku napunile onim što sam nazivala *predsuzama*, uz tiho potvrdno kimanje glavom i nepogrešivi osmijeh na usnama. Opet, *Tipper Gore!*, filmski trenutak!

„Pa hvala ti što me obavještavaš o tome pred drugim ljudima, ljubavi! To zbilja podiže moje samopouzdanje“, smijao se Jonas, ustao i tiho me zagrlio, prislonivši glavu na moj trbuh. Jer sam još uvijek stajala na stolici i držala čašu u jednoj ruci. Nekoliko je puta poljubio mjesto na koje sam prislonila onaj drugi dlan, mjesto iza kojeg se krije netko nov u ovom kadru. Na nekoliko trenutaka ostali smo svih sedmero u tišini, plešući milimetarski sentiš svaki u svom

prostoru, uz zvuk pjesme *Dress Up In You* i još pokoje *predsuze*...

...da bi Jan nakon tridesetak sekundi odvrnuo basove na maksimum.

„Hej, jesi li poludio? Potpuno upropaštavaš trenutak, pa nije ti to Flea iz Peppersa ili, ovaj, Bella na bas-gitari“, opomenula ga je ne_mirovsky, poluljutito mu bacajući jastuk s trosjeda u glavu.

„Mislio sam da bi valovi basa mogli iznuditi neku premijernu reakciju bebača. Hej, kako uopće funkcioniraju te stvari, devet mjeseci inkubacije, mnoga povraćanja...“, ponudio je Jan svoju namjerno neodraslu obranu, ali u stvarnom nedostatku neke smislenije upadice.

„Nemam pojma niti ja“, rekla sam brišući *predsuze* skupa s *već-da-ali-još-ne* suzama na rubu očiju i sagnuvši se po zasad posljednji Jonasov poljubac kroz osmjeh, „uglavnom... khm... hej, možeš li konačno više smanjiti te *freakin'* basove, Jan? *Tipper Gore!*“

Krajnje pokunjeno i poslušno, Jan je prilagodio glasnoću. Ostatku društva slao je, kao, skrivene, okretanje-dlana-naopako-i-natrag geste, sugerirajući da iako još ne čujemo otkucaje dječjeg srca, itekako možemo razvidjeti prve nagle promjene raspoloženja majke.

„Hej, vidjela sam to! Uglavnom... da, 2006.! Zasižno godina koje se nitko neće sjećati po dobroj glazbi. Štoviše, bit će već za šest mjeseci teško naći osobu koja će znati imenovati jedan album koji je vrijedilo zapamtiti iz ove godine. Ipak, dižem s ove stolice čašu soka od šumskog voća za solo album Thoma Yorkea. Za njegove zagorjele klavijature koje su nas pratile na našim putovanjima metroom na obrane diplomskih radova i prve dane na prvim poslovima. Također, nazdravljam i za anksiozne pjesme o roditeljstvu kojima, sasvim sigurno, *nećemo* uspavljivati našu djecu. To bi bilo sve što se tiče nazdravljanja, a sad u nešto drugačijem tonu... novogodišnje rezolucije!“

Pjesma Belle and Sebastiana nastavila se vrtjeti i ispunjavati prostoriju. Tada sam pretpostavljala kako su svi htjeli još koji trenutak ostati u 2006. godini. Sljedećih mjeseci, a onda i godinama nakon toga, nismo uopće osjetili kako činimo nešto loše i pogrešno ako odgađamo unedogled preslušavanje CD koji nam je Bella poklonila za tu Novu godinu.

2008.

DAN PRODAVAONICA PLOČA. (Gemma)

Odrastamo. Nismo više klinci. Stvari imaju posljedice. Ostavljamo tragove posvuda. Već je 2008. godina. Već je travanj. Već je treći tjedan u mjesecu. Već je četvrtak. Već je tri mjeseca otkako Julien i ja preuzimamo studio gradskog radija, svakog četvrtka u 16:00 sati. I ne puštamo nikoga unutra, osim gostiju koje smo pozvali u emisiju. I tako sve do 22:00 sata. Sigurno, nije to ured staklenog pročelja na *neznamkojem* katu njujorškog nebodera, kolumna ponedjeljkom u najprodavanijem dnevnom listu u državi, ili govor nakon osvajanja Pulitzerove nagrade za životno djelo. Ali nas dvoje – *achtung baby*, da, baš *mi* – smo Gradski radio na šest sati, svakog četvrtka. I nitko drugi. I to nam, barem zasad, nitko ne može oduzeti. Potpisali smo ugovor na pet godina, u paketu, ja na tonskom pultu, Julien na mikrofону. Emisija se zove *Hodači subsoničnim*. Izravni prijenos iz studija ozvučen je duž čitave Avenije i na svim stanicama podzemne željeznice. Naravno, tu smo i za one u automobilima, stanovima, slušalicama, uredima.

Sve to znači, u prijevodu, nužnost maksimalne pažnje na sve što se izgovara, što Julien izgovori, u eteru. Da, i prstima probrane glazbene podloge, kao rukom brani ribizi. Ja ih ubirem, Julien ih važe i pakira svojim riječima u ambalažu, u eter. Čitaj između redaka, popunjavamo prostor tišine kakav nitko prije nas nije imao u gradu. Odijevamo korake na Aveniji tematskom glazbom. Dok ljudi dolje razgledavaju izloge, ispijaju kavu ili jednostavno šeću, čekaju javni prijevoz, šalju nam *sms* poruke od kojih neke možda pročitamo u eteru. Uključuju nas u prostor svoje pažnje ili nas gase. Pretvaramo ljude u *hodače subsoničnim*, a da toga nisu niti svjesni. Podmićujemo glazbom njihovu podsvijest, kako bi i sljedećeg četvrtka potražili našu frekvenciju. I došli po još. Sigurno, sve je to, na neki način, kao, *ajmoreć* dio konfekcijskog potpisa grada.

Tek sad smo postali pravi stažisti. Četvrtkom nakon 16:00 sati, gore u studiju na prvom katu, učimo što je radio, koji su njegovi dosezi kao medija. Ispred mikrofona sa slušalicama na ušima, u *live* prijenosu izravno iz zvučnika u središtu grada, nadzemno i podzemno. Pogađamo stanje ispod kože hodača, naslućujemo njihove skrivene borbe da postanu *oni*, odvodimo ih ondje gdje se stvari događaju *sada*. Ok, puštamo i hitove, nismo toliko avangardni. Plešemo po rubu. Smatramo uspjehom ako se netko na trenutak osvrne k nekom od zvučnika na Aveniji i upita *koja je ovo pjesma, čovječe?*

16:00

„Alarm. Curi. Kaplje. Ocean. Šesnaest je sati... Dobar dan, dragi slušatelji, ovo je emisija... Hodači subsoničnim. U subotu, za tri dana, svijet će proslaviti prvi Dan prodavaonica ploča. Prije nego što kažete *opsa, tratinčice!* vrijedi spomenuti kako je ideja vodilja ovog projekta ipak puno skromnija od naziva...”

Jul, molim te nemoj više nikad u eteru reći opsa tratinčice!, oopsy, daisies!, super-trooper!, ili bilo što slično. Samo budi... neutralniji, još nismo izgradili ime u ovom gradu, klimamo se kao mliječni zubi!

„...namjera je zadržati koncept prodavaonice ploča barem kao muzejski izložak vremena kada su *homo sapiensi* na tim mjestima prelistavali stalaže s albumima, preslušavali novu glazbu ili pokušavali iz prodavača izvući neku informaciju iz kuloara o izdanjima u pripremi ili nadolazećim *hush-hush* koncertima. Danas možemo reći kako glazbeni album na čvrstom mediju jednostavno nije preživio. Vinil se vratio na stražnji ulaz popularne kulture, ali tek kao zasebna izložbena prostorija u njezinom muzeju. Mjesto odakle danas *curi* glazba preselilo se u *oblak* iz kojeg *kiši* ravno u naša računala i, uskoro, u sve pametnije telefone.

Dan prodavaonica ploča pokušaj je da se iznova osmisli slušanje glazbe kao cjeloživotni projekt. Zbog čega oko tridesete godine života, ili ranije, prestajemo slušati glazbu u dugosvirajućem formatu? Je li četrdesetak minuta jednostavno predugo za primanje kulturalne poruke? Možda za to možemo okriviti *društvo spektakluka*, u kojem nam je koncentracija sve slabija. Ali kako je onda vrijeme odjednom postalo tako dragocjeno da ga umjetnost ne može niti pokušati otkupiti? Postoje li glazbeni albumi koje je *ok* voljeti i nakon tridesete, a da se pritom ne radi o pukoj nostalgiji?”

17:30

„Kako smo već spomenuli na samom početku današnje emisije, dragi slušatelji, danas na Gradskom radiju najavljujemo prvi svjetski Dan prodavaonica ploča. Tim povodom večeras, negdje oko 19:15 sati, imamo za vas posebno iznenađenje. Naime, u red umjetnika koji su sačuvali objavu svog novog materijala upravo za ovaj novoutemeljeni praznik, stao je i naš lokalni, u sve širim krugovima poznati bend, Nestalne frekvencije. Stoga ćemo večeras

premijerno, tri dana prije službenog objavljivanja, preslušati pjesmu po pjesmu s njihovog novog albuma *Travanj*. Nastavlja se, dakle, njihova tradicija nazivanja albuma prema mjesecima na koje ih stvorena glazba iz nekog razloga podsjeća.

Nakon prvijenca *Jesenski* iz 2004. godine, sastavljenog od dva prethodno objavljena EP-ja, prvog pod imenom *Rujan*, a drugog nazvanog *Studen*, te drugog albuma *Veljača* iz 2007., nakon kratke jednogodišnje pauze, Frekvencije se vraćaju s novim albumom *Travanj*. Dodajmo tome još i njihov *live* album iz 2006. godine, objavljen u ograničenoj naknadi, pod nazivom *Lipanj*. Sve to skupa nam, dragi slušatelji, govori kako je sada pokriveno tek pola kalendarske godine. Što je dobra vijest, jer nam još uvijek nedostaju središnji ljetni mjeseci, srpanj i kolovoz. Je li to nagovještaj kako su najvedriji tonovi ovog benda tek pred nama? S druge strane, ostavite u ormaru i pokoji deblji džemper za svaki slučaj, jer nas negdje u budućnosti očekuju prosinački i siječanski albumi. To je bila kratka obavijest, tko je čuo, čuo je. Večeras od 19:15 nadalje slušamo premijerno novi album *Travanj*, grupe Nestalne frekvencije. Vraćam vas sad u Gemmino naručje, gdje nas očekuje nova epizoda emisije *Zapelo između ladica*. Današnja transmisija nosi naziv *Svemirski Country* i posvećena je istoimenom glazbenom žanru. Pa ukoliko, kao niti ja, nemate pojma o čemu se točno radi, ostanite uz naš Gradski radio i postoji samo jedan način da to saznate... Ovaj astronaut se na sat vremena odjavljuje...*over and out...*“

18:15

Kuca mi na staklo.

Oprosti, Jul!, govorim mu, nadajući se kako će moći, kroz studijsko staklo, pročitati poruku s mojih usana ili moju *sorry* grimasu, *čekaj samo malo*. Pojačavam zvuk mojih slušalica na miks-pultu, tako, sad uz tihi zvuk glazbe koja klizi ispod, mogu čuti tvoj glas iz spikerskog dijela studija. Izvan etera smo. Volim kad razgovaramo preko mikrofona dok je program na autopilotu, disanje i boje glasa čuju se kristalno jasno kroz superskupe slušalice.

Na radiju postoji to nepisano i često kršeno pravilo kako se radno mjesto nikad ne napušta, jer nikad ne znaš što bi moglo poći po krivu. A stvari polaze po krivu. Posljednji put se dogodilo prije nekoliko tjedana kad sam, tijekom epizode *Elektronska glazba pedesetih godina*, toliko snažno kihнула da su mi slušalice poletjele s glave na tonski pult i pomaknule kanale. Snimak ritam-mašine iz pedesetih odjednom je postao ritmički korak mamuta koji je

sada hodao eterom, Avenijom i metroom, budući da je sve išlo uživo na gradsko ozvučenje. Glavni urednik je urlajući, s dlanovima na ušima, bio upao u studio i skoro se srušio na pod od buke. Baš u tom trenutku, nekoliko slušatelja nazvalo je i zanimalo se za detalje netom puštenog izvođača, jer da zvuči kao pola stoljeća preuranjeni preteča *grimea*. Glavni urednik samo je odmahnuo rukama i ispod glasa promumljao nešto kao *ovo je zadnji put*, na što smo spremno uglas odgovorili *da, šefe*, dok je ushićeni slušatelj još uvijek u pozadini nizao hvalospjeve našem pronalasku toliko progresivno-primitivne glazbe.

„Strpljen spašen, Jul!“, govorim na mikrofona, „čujem te, reci! Završavam popis pjesama za večerašnji zaključni blok.“

„Gemma, imam ideju. Ali trebamo brzo djelovati, već kasnimo.“

„Gdje kasnimo? Šutimo svaki u svom filmu već sat vremena, a sad odjednom negdje kasnimo?“

„Pazi ovo. Jutros... čitam vijesti, i ondje, onako, mirno stoji najava kako večeras i BBC 1 posvećuje emisiju najavi Dana prodavaonica ploča. Mislim si, vidiš... zanimljivo. I nastavim srkati kavu. Ne znam kako mi se prije nije upalila lampica! Ajde pogodi koja emisija i koji voditelj na BBC-u...“

„Mary Ann Hobbs, *Experimental Show*?“

„Aha. Ma[š]y Ann [Š]obb[š]!“, govori mi s čepićem kemijske olovke u ustima, mahnito prelistavajući i razbacujući knjige, pišući posvuda zabilješke, dok oko njega lete *post-it* papirići, od kojih neke ipak uspijeva zalijepiti za policu, masku stolne lampe, ili ekran laptopa, „znaš li koji je broj pravne službe?“

„Mmmmm... ne. Zašto, što ti se mota po glavi? Samo mi nemoj reć' da te zanima koje su pravne osnove da *ne* dobijemo otkaz odmah na licu mjesta?“

„Bez brige“, ispljunuo je čepić, „možda ćemo morati nategnuti neka pravila, ali ne bismo smjeli dobiti otkaz. Nadam se.“

„Jul, hajde da ti nešto pojasnim. Ti si dečko iz dvadesetog stoljeća. To je ok. To nije po sebi zabrinjavajuće. U tom stoljeću donosili bismo odluke zajedno. Mislim da će u ovom stoljeću na tebi biti teret dokazivanja da zaslužuješ pravo glasa. E sad, *come on*, Jul! Izvan ovog studija smo zaručnici, ali ovdje unutra smo partneri u firmi. Drugim riječima, prošetaj me kroz svoje planove prije nego što ih kreneš ostvarivati, ovdje nema *solo* igrača.“

„Imaš pravo, Gemma, oprosti, ne radi se o tome da ne želim... Halo? Edith? Ovdje Julien. Treba mi pravni savjet, ali u roku od odmah. Može? Pazi sad ovo, koje tijelo državne uprave moram nazvati da bih za sat vremena mogao organizirati međusobna uključanja uživo BBC 1 radija, znači Engleska, i našeg gradskog radija u eter? Ok, čekam... tu godinu nisi slušala po Bolonji...”

Upisujem upitnik crnim flomasterom na staklu koje nas dijeli.

„...ali imala si seminar...“, upisuje mi tri točkice crvenim flomasterom na staklo i sklapa ruke, kao, preklinje me, „...Hrvatska regulatorna agencija za mrežne djelatnosti, kažeš? Kakvog karaktera? Čekaj, pišem, *kultur...na priredba priv...re-me-nog ka-rak...te...ra*. Ako zafmkavaju s formalnostima, neka se usredotočim na što? Preliminarno odobrenje? Ok, hvala ti, znao sam da si ti džoker za ovo pitanje. Ne, nije hipotetsko. Štoviše, upali radio i slušaj nas od 19:15. Ili će se dogoditi nešto jako dobro, ili nas više neće biti u eteru. Da, Gemma je tu pored mene, iza stakla. Da, možda bolje da ti se ona kasnije javi. Pozdrav... Hej, čekaj! Još si tu? Možeš li reći Jonasi, pa da on onda obavijesti i Jana, kako će možda večeras BBC 1 emitirati njihovu glazbu. Sad stvarno pozdrav... Gemma, vidio sam svjetlo.”

„Super za tebe. Ja još uvijek tapkam u mraku.”

„Stvarno oprosti, nije mi bilo ni na kraj pameti isključivati te iz bilo čega, radi se o tome da niti ja još uvijek nisam stigao sve to procesuirati...”

„E pa, ne osjećam se baš uključena u fazu procesuiranja, eto ti malo istine iz mog kuta gledanja. Hoćeš li mi napokon reći o čemu se radi?”

„Ok, sijevnula mi je, iz vedra neba, sljedeća ideja, zašto ne bismo...”

„...unakrsno uključili uživo program BBC 1 i Gradskog radija, to sam skužila. Ali zašto bi oni nas uključivali, jesi li o tome razmislio? Osim ako... osim ako i mi ne organiziramo, kao i oni, svirku uživo. Čekaj samo da vidim kakav im je program... Da, imaju izdvojeni studio večeras u Rough Trade dućanu ploča, u istočnom Londonu, Mary Ann vodi program, *line-up* je, čekaj... opa! Billy Bragg i Wilco. Možemo li u dva sata organizirati nastup Frekvi na terasi radija? Ja zovem Jana, ti zovi šefove i Mary Ann u London.”

„Prvo Mary Ann. Gdje mi je njezin broj... evo ga. Predbroj... Zvoni. Mary A! Julien ovdje, iz Hrvatske, lijepo je čuti te. Hej, hej! Pa, što ima? Upravo slušam tvoju emisiju na BBC 1... Aha... Dakle, još se sjećaš incidenta s tartufima prošlog ljeta u Istri? Da, moramo ponoviti

nešto slično tome, možda već ovog ljeta. Da, Gemma je dobro, upravo ti maše s druge strane stakla... Kod vas je bučno, koliko čujem, već ste počeli program? Nego, Mary, imam ideju..."

„Hej, Jan. Jel' sjediš? E pa, ustani. Jesi li ikad gledao onaj nenajavljeni nastup Beatlesa na krovu njihove izadavčke kuće...da, ispalo je da im je to bio zadnji *gig*..."

18:45

„Šefe, imamo zeleno svjetlo iz Londona. Kakve su vaše vijesti iz razgovora s Agencijom? Da... Naravno, možemo to držati unutar okvira od deset...ak minuta. Ok, mogu vam odmah reći o kojim se pjesmama radi, imam set-listu iz Londona. Da, dvije pjesme oni, pa dvije pjesme mi, odnosno Nestalne frekvencije iz našeg studija. Znači, išli bismo na scenarij *nitko neće pomisliti ništa loše*? Da, ne vidim zašto bi netko pomislio nešto loše. I meni se to čini kao dobro rješenje, napokon, radi se globalnom događaju, prvi svjetski Dan prodavaonica ploča. Dogovoreno, javim vam se pet minuta prije nego krenemo u eter. Šefe, hvala što ste se založili za ovo.“

„Bend je već spreman na terasi, Jul. Vidjela sam Bellu u prolazu, izgleda da je opet uskočila na bas-gitari. Skoro su zakasnili, danas su krenuli oni radovi u Ciottinoj ulici, raskopan je cijeli zapadni ulaz u grad.“

„Prije deset minuta u riječkom prometnom kaosu, za pola sata na radiovalovima uzduž i poprijeko Rijeke i Britanije. Oprosti, Gemma, bio sam kreten, tamo na trenutak.“

„Na koji točno trenutak misliš?“

„Imaš pravo, zaslužujem i gore od toga. Iako, ono o dečku iz dvadesetog stoljeća nije zvučalo tako loše, sve u svemu.“

18:50

„*Brodske Sirene. Welcome aboard. Katode posvuda. Slomljeni akordi. Hodači... subsoničnim.* Dragi slušatelji, jedna važna najava za sve vas koji trenutno hodate Avenijom, čekate vlak ili plešete kod kuće u papučama na Gemmine podloge. Večeras od 19:15 na ovoj frekvenciji, naš Gradski radio i engleski BBC 1 pripremaju specijalno međusobno uključ enje

u program povodom obilježavanja Dana prodavaonica ploča. Svi vi koji nas trenutno slušate dolje na Aveniji, vjerojatno već čujete tonsku probu Nestalnih frekvencija s terase radija. Točno u 19:15, Frekvencije će izvesti uživo prve dvije pjesme sa svog novog albuma. Svirka će ujedno ići uživo i na BBC 1 radiju. A potom uživo iz istočnog Londona na našem Gradskom radiju slijede prve dvije pjesme s koncerta Billyja Bragga i benda Wilco ispred Rough Trade dućana ploča. Nakon ove kratke glazbene poslastice i kulturalne razmjene, vraćamo se u naš studio, gdje ćemo preslušati neka od novih izdanja objavljena povodom Dana prodavaonica ploča, kao i ostatak novog albuma naših Frekvi, uz ugodno čavrljanje s članovima benda. Čujemo se, dakle, i vidimo u 19:15 ispod terase radija.“

19:15

„Dobra večer, Avenija! I dobra večer, Ujedinjeno Kraljevstvo, kao i svima u istočnom Londonu! I masivni *shoutout* za Mary Ann i BBC 1. Ovdje Julien i Gemma s Gradskog radija u Rijeci, iz Hrvatske. Poseban pozdrav ide za Billyja Bragga i Wilco, napokon ćemo vas moći čuti uživo na našim radiovalovima! Želimo podržati Dan prodavaonica ploča i iz Hrvatske. Pa smo mislili kako bi bilo baš *cool* ako bismo zajedno obilježili ovaj praznik glazbe u eteru. A sada, jedan bend iz našeg grada premijerno će predstaviti svoju novu ploču pod nazivom *Travanj*. Oni se zovu Nestalne frekvencije i izvest će nam prve dvije pjesme s tog albuma, *March Is Over, If You Want It* i odmah nakon toga *April Everywhere, Not Just In Paris*. Ali prije toga, htjeli bismo da malo osjetite publiku ovdje u Rijeci, na Aveniji, ispod terase našeg radija... tako je, radimo ovo u maniri Beatlesa, samo što nismo na krovu, nego na terasi radija. Ok, mislim da smo spremni. Prvi put na britanskom radiju, Nestalne frekvencije!“

2016.

SVJETLO DANA KROZ STAKLENE OČI. (Jan)

Hej. Ja sam. Upravo sam izišao iz metroa. Hodam između smeđih, izbrazdanih secesijskih pročelja. Njihova pigmentacija priča o međuvremenu koje je više oduzimalo nego davalo oblik. Idem prema stanici *Centar* pješice. Da, mogao sam sići nekoliko stanica kasnije, na primjer na *Palazzo Modello* i prehodati tih tek nekoliko blokova zgrada do cilja. Ali htio sam upiti fasade i sve to uzorkovanje koje ih je učinilo ovakvima. Brazde. Imao sam vremena. Čak mi niti pothlađene ruke u džepovima, još mokrim po rubovima od jutrošnje kiše, nisu smetale. Htio sam zapamtiti sva lica koja bih susreo putem, jer lica u metrou doimala su se previše odsutnima.

U metrou je zabranjeno gledati ljudima u oči, ili gledati ljude uopće. S druge strane, obvezno je reći hvala svakome tko ti pridržava ona teška metalna vrata na izlazu iz stanice, prije pokretnih stepenica. Ali pritom je još uvijek zabranjeno ljudima gledati u lice. Tako nitko nikog ne gleda, ali svi svima kažu *hvala*. Ne znam zašto je tako, jednostavno je oduvijek bilo tako. Nitko nam nikad nije o tome davao neke detaljne upute, roditelji nam nikad nisu posebno objašnjavali te stvari. Jednostavno, shvatili smo kad smo se prvi put, kao djeca, vozili metroom kako su ljudi ukipljeni i, iako trepću očima, ne primjećuju niti nas, niti ikoga. Zamišljali smo kako bi izgledali nakon što stoljeće prijeđe preko njihovih lica, kao preko secesijskih pročelja, dok gledaju u neku neodređenu praznu točku ispred sebe. Ili, u boljem slučaju, kroz prozor ukoliko se vlak nalazi iznad zemlje. Tu i tamo netko glavom ili prstima prati ritam iz svojih slušalica. Shvatili smo kako ovdje vrijede druga pravila, podjednako snažna kao zakon gravitacije i da nema smisla pokušavati ih promijeniti.

Izišao sam na stanici *Bolnica* i uputio se pješice do ureda. Manevrirao sam u povremenim slalomima između hodača koji su se kretali u nekom nižem stupnju prijenosa brzine, žonglirajući vrućom kavom u kartonskoj šalici do granice prolijevanja u jednoj ruci i još uvijek mokrim kišobranom u drugoj. Promatrao sam lica koja bih susretao putem. Radilo se uglavnom o umirovljenicima koji su se već vraćali iz grada obavljenog posla, klicima koji taj dan nisu imali prvi sat u školi, ili ostalima koji su, poput mene, odlazili na posao u trećem valu. Prvi val je vjerojatno najteži po kapke. To su oni ljudi koje susrećemo kako ulaze u metro ili čekaju vlak iznad zemlje, dok vozimo nekoga od prijatelja ili članova obitelji na prvi ranojutarnji, prerano jutarnji let u zračnu luku. Drugi val neslužbeno se zove *riječki prometni kolaps*. Nastupa oko 7:20 i traje do otprilike 8:10. Posebno su zanimljiva jutra kada

kiši, ili kad obećani izvanredni vlak metroa nikad ne stigne, pa treba čekati prvi sljedeći službeni.

Iako nisam na to pomišljao kad sam birao svoje zanimanje, postao sam svjestan ovih detalja tek potkraj fakulteta, kad sam počeo petkom volontirati u arhitektonskom uredu. Naš radni dan započinje u 8:30 kratkim orijentacijskim sastankom u uredu, a potom u 9:00 kreće projektiranje, odnosno izlazak na gradilište. To, naravno, ujedno znači i duže ostajanje na poslu. Stoga, nakon nas, na Aveniji i u njezinim bočnim ulicama ostaju upaljena svjetla samo u odvjetničkim uredima. Ne znam kad odvjetnici stignu živjeti onaj dio života koji se ne odvija u uredu. Možda nakon četrdesete godine, kad su već izgradili neku autonomiju i dostigli neki status koji ne ovisi od trenutka odlaska iz ureda na kraju radnog dana. Naravno, oni među nama, arhitektima, koji započinju dan jutarnjom kavom i novinama u nekom od tipičnih strukovnih kavana, moraju se prebaciti u drugi val. Ali ja nisam *takvi među nama*, kao što znaš, više volim kratki šut *espressom* u *Dnevnom boravku* uz neki dobar *random* jutarnji *song*.

Na izlazu iz metroa primijetio sam puške s dugim cijevima, koje su prošlog mjeseca stigle i u naš grad, na desetak najfrekventnijih sjecišta društvenog života. Pa tako i na stanicu *Bolnica*. Kažem *primijetio sam ih*, jer ih još uvijek primjećujem. Još uvijek se nisam navikao na njih i nije mi postalo normalno da ponekad, kad ostanem u gradu navečer, vraćajući se kući metroom, dvojica u maskirnim uniformama noseći puške s takvim cijevima prošeću svim vagonima metroa razgledavajući prostor. I tako u gotovo svakom gradu Europe koji broji više od dvjesto tisuća stanovnika. Naravno, ukoliko je to jedina promjena u svakodnevnici koju nam je donio taj *treći svjetski rat koji ne poznaje granice država*, siguran sam kako većina ljudi misli kako tada situacija i nije toliko strašna. Ali svi znamo da nije tako. Nije strašna jer se još nije kod nas dogodio kaos, nego samo gledamo duge cijevi i nišan kad se otvore vrata vagona u metrou. A nitko ne zna točno zašto se nije dogodilo kod nas, a negdje drugdje jest. Niti bilo tko može reći kako se neće dogoditi i kod nas.

Još nekoliko stotina metara i stižem na gradilište. Idem izravno na mjesto događaja i ne trebam odlaziti u ured na prethodni sastanak. U mojem trenutnom projektu nema se što orijentirati, niti stavljati na raspravu među nama, partnerima u uredu. Potrebna je samo jedna stvar, dovršiti ovaj divovski projekt što prije i što savršenije. Radi se o manjem trgovačkom centru, maloj sceni kazališta, kinu, ogranku biblioteke i sportskom centru u sklopu nove, uskoro otvorene stanice metroa *Centar*. Samo trećina projekta virit će iznad zemlje, a preostali dio predstavljat će zaron grada u podzemnu infrastrukturu. Raznoliki

sadržaji bit će strukturalno dovoljno međusobno odvojeni. Cilj je postizanje osjećaja kod hodača kako ovaj urbanistički podzemni krak nije neki nelogični segment grada i nužno zlo, već njegov prirodni i funkcionalni dio. Zamislimo samo odlazak u kazalište ili kino, *fitness* ili trgovački centar *izravno* metroom.

Preuzeli smo nemogući projekt iz neke prethodne desetogodišnje zaleđene faze vječnog kopanja i u dvije godine sve moguće nepremostive prepreke pretvorili u prednosti. Posvuda cureće more postalo je lučki akvarij, nešto kao napuštena industrijska ostavština, samo ispod razine mora. Ostaci feudalnih slojeva grada i mozaici ranokršćanske bazilike postali su zaštićena edukacijska i kulturalna podloga koju se može razgledavati, pa i po njoj hodati iznad transparentnog poda u širokim hodnicima. Odsad će se, ulazeći u ovaj objekt, zaranjati u grad ne samo doslovce, već i povijesno. Izgradnja bi trebala biti dovršena do 1. lipnja i ovaj projekt već je preko dvije godine isključivi fokus moje poslovne aktivnosti. Zato posao ujutro započinjem ondje, a tek negdje oko podneva odlazim u ured, samo kako bih poslijepodne ponovno nastavio rad na samom gradilištu. U posljednjem tromjesečju gradilište je operativno gotovo dvadeset i četiri sata dnevno. Sve je bliže onaj kut iza kojeg nas vrebaju rokovi i stvar je strateški važna za grad. Ne moram niti govoriti da i najmanja greška znači pomicanje dana otvaranja. Budući da je prigodna ceremonija već, iako neslužbeno, ali prilično čvrsto zakazana na određeni datum, ne bih volio da ostane niti jedan traljavo odrađeni zakrpani kvadratni metar u projektu. Još manje priželjkujem scenarij prema kojem bismo morali evakuirati posjetitelje ceremonije otvorenja zbog statičkih stavki koje nismo uzimali u obzir. Dogodilo se i boljima *na papiru*. Pada mi na pamet, na primjer, Millennium Bridge u Londonu.

Ali zašto sve ovo vrtim po glavi, sada dok hodam?

Kad sve ovo Ti ionako znaš. S druge strane, dosta mi je mene u vlastitoj glavi. Želim napraviti mjesta za Tebe. Metem već godinama komadiće stakla iz svoje svijesti. Komadiće koje je porazbijala prevelika prisutnost mene, a premala prisutnost drugih ljudi u mojoj glavi. I Tebe. Već sam dugo bio sumnjao u sebe. Nisam, naravno, sumnjao u svoje sposobnosti, u stvari koje znam dobro raditi. Imao sam iza sebe gotovo sulude rezultate. Dostigao sam status partnerstva u firmi u pet godina rada, po sistemu čistog vrednovanja zasluga. Tijekom godina nakupilo se sada već osam albuma Nestalnih frekvencija, sedam studijskih i jedan koncertni. Postali smo valjda jedini bend u državi koji ne živi od glazbe samo zbog toga što su njegovi članovi životno zainteresirani baviti se vokacijski drugim poslovima. Recenzije u inozemnim časopisima, povremeni *gigovi* u europskim

prijestolnicama... Ništa pretjerano spektakularno, ali uz malo bolje pripremljen medijski teren, mogli bismo redovito svirati za petsto do osamsto ljudi u mnogim velegradovima Europe. Ipak, htjeli smo dobro nadzirati ovu priču, nismo htjeli da nam ona ikad pojede dnevne poslove, koje smo doista voljeli.

Ali otkad sam počeo sumnjati u svoje sigurnosti, odnosno prestao vjerovati kako se ostvarenje svega što ja jesam nalazi negdje zakopano u mojim sposobnostima, počeo sam osjećati kako bih trebao porazgovarati s Tobom. Ne u smislu da bi Ti to zahtijevao. Nisi nikad ništa zahtijevao od mene. Nikad me nisi pozivao na podvlačenje crte ispod koje ne bi više htio imati posla sa mnom. Stvar je išla u skroz suprotnom smjeru, htio si mi sve više otkrivati tko sam ja. A pogotovo tko sam ja bez Tebe. Govorio si mi ispod površine, motreći me i vodeći pogledima nutarnjeg smilovanja. Razoručao si moju sliku svijeta kao neuobličene mase na zatamnjenom dijelu karte područja koje trebam osvojiti. Da se razumijemo, uživao sam u stvarima koje sam radio i volim ih i danas. Ne pokušavam reći da sam došao do zasićenja njima. Ne, prije nekoliko godina došao sam do zasićenja sebe, ukoliko bi to značilo oslanjanje svog života, onog najboljeg u meni, na stvari koje *nisi* Ti, nego sam samo *ja*.

Ti znaš kako nije bilo jednostavno. Ne znam kakvim su putevima drugi prolazili do Tebe, ali moj je imao vrlo, vrlo daleku polaznu točku. Bio sam ondje gdje se naizgled, za onog koji ne vjeruje u Tebe, doima kao da Te doista nema. Nastanjivao sam taj prostor godinama. U mom nevidljivom gradu, Tebe nikad nisam vidio. Što se dogodilo? Negdje između dogodio se neki potop, oblikovalo se nekakvo razvođe koje niti danas dobro ne razumijem. Kada su se vode povukle iza Molo longa, ostao je isti prostor, ali sada ispunjen Tobom. Pokušavam ovo objasniti sebi, ne Tebi. Pritom mucam, ne izražavam se dobro, nije uopće niti potrebno da si sve objasnim. Ovo su stvari koje držim u rukama.

Ti znaš kako nikad prije nisam bio stvarno vjerovao kako postoji neki vječni život, te da mi nikad stvarno ne umiremo. Ne, ja sam živio posve uvjeren kako je ovaj život sve što imamo i sve za što ćemo ikad imati šansu. Bilo što drugo činilo mi se kao puka, pomalo iracionalna greška koju je smisljeno izgradio naš racionalni sustav kako bismo postigli utjehu pred ogoljujućim činjenicama koje nas previše bole. Život su bili tek zidovi koje sam zadržavao svojim rukama, granice svijeta koji sam želio poznavati. Živio sam uvjeren kako će doći trenutak kad će se zidovi sklopiti. Tada bih ušao u apsurd postojanja: ako i ostane netko nakon mene tko će se pitati je li uopće išta postojalo na mjestu gdje sam nekad stajao ja, koje bi to uopće veze imalo sa mnom koji sada nestajem?

Mnogi moji poznanici, kad bih podijelio s njima ove nutarnje titraje, pomišljali bi kako sam

prokrijumčario adolescentska pitanja u zrelu dob i odrasle godine. Istovremeno sam gledao naše roditelje i kako ih ova ista pitanja pokušavaju i uspijevaju poništavati. Kultura u kojoj sam živio nikad nije, ili barem ja nigdje nisam našao taj dio istine, uzimala u obzir činjenicu da se kroz život događaju promjene perspektive. Pogledi s nutarnjih nebodera se tijekom vremena drastično mijenjaju. Ako ne pronađemo neko svrhovito tlo pod nogama koje bi bilo stabilnije od nestalnih frekvencija, neki od nas će htjeti zakoračiti s ruba tih nebodera, ili na njihovim krovovima bezuspješno pokušavati sagraditi rajske vrtove.

Najbolje što mogu učiniti, mislio sam, je pomiriti oba svijeta. Hodati svojim rajskim vrtovima staklenih očiju. Gledajući svoj odraz, ponekad nisam bio siguran što je doista reflektirajuće staklo nebodera, a što moje oči. Živio sam za hvatanje nekog komadića ljepote, između stanice *Centar* u izgradnji, probi i koncerata s Nestalnim frekvencijama. Između žena s rubom za slijetanje vremena u prostor vrlo sličnim onom mojem. Svaka ljubavna priča otpočeta je bila gaseća supernova na ožiljku nekog novog svemira koji sam želio upoznati. Ali to, kao i vlastiti život, najbolje sam shvaćao gledajući unatrag, kad je priča već bila završena. U međuvremenu su se oči sve više caklile i gubile boju.

Dok nisam susreo Tebe. Postajalo mi je sve više jasno kako nosim dvije stvari u sebi. Istu onu nedovršenost koju sam primjećivao kod svake druge osobe. A ti je upotpunjuješ. Potom, uvjerenost kako si me sačuvao za Tebe. I sada znam, a to osim mene znaš jedino još Ti, kako nakon dovršetka izgradnje stanice *Centar* odlazim s posla i iz grada. Osjećam kako za mene postoji jedan drugi život koji jednostavno nikad prije nisam mogao napipati. Taj život uključuje Tebe na jedan novi, prožimajući način. Ne želim ljudima puno govoriti o tome, niti posebno najavljivati stvari. Najbliži, *moji* ljudi ionako već sve znaju. Ali nisam siguran do koje mjere bilo tko može ili uopće treba izvana razumjeti ovu odluku.

Želim na neki način sudjelovati u tome da ljudi upoznaju Tvoj oblik ljubavi, svi naši oblici su samo njezin odbljesak. Svi smo čuli poneku informaciju o Tebi, ali nikad nismo upoznali što znači živjeti u Tvojim prisutnosti. Kad malo pogledam niz prethodnika, onih koji su željeli autentično ovo živjeti, znam da sam u dobrom društvu.

Posljednjih nekoliko godina ova misao raste u meni i moje oči ponovno svijetle poprimajući neku novu boju. Sravnala me Bellina smrt prošle godine na nultu točku tla, Ti to znaš. Danima sam Te molio da mi objasniš zbog čega baš ona i zbog čega baš na toliko trpeći način. Otkrio sam da na ovo pitanje neću dobiti odgovor ukoliko vjerujem kako postoji samo ovaj život. Ukoliko postojanje vječnog života ne padne kao sirovo iskustvo u moje srce, hladnije nego čavao, stvarnije od otvorenog neba, toplo kao milost. Ovo pitanje može

supostojati uz vjeru. Ne znam što bih trebao, suočiti se s njezinom smrću zaboravljajući da se moja tek dogodila? Iako ne znam točno objasniti kako, u meni Bellin odlazak supostoji s vjerom kako je ona napokon pronašla ono što je nesavršeno tražila u svijetu kojeg uglavnom nismo učinili manje nedovršenim.

Jučer se dogodilo nešto nestvarno. Vozim se metroom doma s gradilišta i stiže mi mejl, otvaram obavijest i vidim da je pošiljatelj firma koja radi menadžment bendu Radiohead. U mejlu mi prosljeđuju pismo frontmena Thoma Yorkea i u privitku šalju zaštićeni link za preuzimanje glazbene datoteke s instrumentalom novog *songa* benda. Ludo, zar ne? Stvar koju mi je poslao zove se *Glass Eyes*. Thoma sam imao prilike osobno upoznati prošle godine prilikom njegovog samostalnog prosinačkog humanitarnog nastupa u Parizu. Službeni motiv je ipak bio više posao nego zadovoljstvo. Naime, imao sam zadatak predstaviti mu prijedlog gradskog poglavarstva za mogućim posuđivanjem pozadinske glazbe koja bi tiho popratila dan otvaranja i prvi tjedan rada nove stanice *Centar*. Znali smo kako Radiohead ne ustupa, niti Thom Yorke sklada, glazbu za svrhe promidžbe nekog proizvoda. Dobro, šuškala se već tad neka priča da snimaju pjesmu za uvodnu špicu novog filma o James Bondu, tko zna što će na kraju biti od toga. Naš prijedlog ticao se novog načina interakcije grada i vremena, arhitektonsko rješenje koje je istodobno futuristički predložak prostora i njegov muzej. Znali smo da bi informacija o energetskom napajanju čitavog projekta isključivo iz obnovljivih izvora mogla zainteresirati Thoma. Nismo zaboravili spomenuti taj podatak na naslovnici digitalne prezentacije prijedloga i brošure koja se tiskala samo za ovu prigodu. Napokon, i humanitarni koncert koji je tada održao odvijao se u sklopu konferencije o klimatskim promjenama.

„Ok, to mi zvuči zanimljivije nego mnoge stvari koje sam čuo u posljednje vrijeme... Ajmo ovako, javit ću ti se za par tjedana“, rekao mi je kratko Thom nakon što me nekoliko minuta pažljivo slušao, dok je listao prezentacijski paket.

„Ovo je jedna od naših novih pjesama. Možete koristiti instrumentalnu verziju pjesme za svrhe nove stanice metra u vašem gradu. Mislim da je to divan projekt. Zamolit ću vas da se s našim menadžmentom dogovorite za sve pravne detalje. Oni već znaju cijelu priču i očekuju da netko stupi s njima u kontakt. Nakon postizanja dogovora poslat će vam instrumentalnu verziju ove pjesme. Pošaljite nam kasnije neki kraki film s otvaranja stanice. Mogli bismo iskoristiti snimku u svrhu promocije novog albuma, koji bi dotad već trebao biti objavljen. Čuvajte se. Thom.“

To je bio kratki sadržaj *e-maila* koji sam primio jučer, tri mjeseca nakon pariškog susreta.

Tek tada sam se sjetio kako mi uopće nije palo na pamet spomenuti Thomu priču o Nestalnim frekvencijama, pokušati ga zainteresirati za neki komad naše glazbe. Ne zbog toga jer sam mislio da nije dovoljno dobra, znao sam koliko smo dobri. Više zbog toga što... kao da je neki prevladavajući dio mene već bio zatvorio ovo poglavlje.

„Naišli smo na neke probleme, šefe...“, dočekao me projektant-asistent na ulazu u gradilište.

Pitam se je li ijedan dan ikad počeo drugačije.

EPITAF, ČETIRI. (Edith)

Mnogi gradovi imaju više središta. Osim glavne žile kucavice, postoje dislocirani parkovi, off-beat trgovi, ulice, pasaži, kulturna mjesta gdje se ljudi okupljaju izvan središta grada. Ova mjesta imaju nešto od šarma kojeg je u strogom središtu grada nemoguće sačuvati. Ona nisu prisilni slijev svih interesa građana, već više nekih određenih interesa samo nekih građana. Križanićeva, Park Rigby, Molo longo, Nalik-na-Primrose-Hill park, Kont, Vodosprema na Sušaku.

Više mi nije napeto hodati središtima, Bella, niti onima dislociranima. Mislim da mi je jasno što se dogodilo. Glad za svjetlima koja pokreću moj svijet nekoć su svoj epicentar imala na Aveniji. Sada su se preselila negdje drugdje. Točnije, u naš dnevni boravak. Ondje sasvim tiho, uz prigušeno svjetlo, iz zvučnika dopire Nina Simone, „Hush, now / don't explain / you're my joy, you're my pain“. Naša djeca plastelinom oblikuju metke koji pogađaju ravno u srce. Jonas piše mejlove izvođačima s prijedlozima ugovora za stavljanje njihove glazbe na streaming servis. Ovo je postalo moje središte grada. Usudila bih se čak reći središte mog grada. Naime, već neko vrijeme nisam sigurna kako se ovaj moj grad i grad u kojem živim do te mjere podudaraju da bih mogla sa sigurnošću reći kako se radi o istom gradu.

S druge strane, pitam se je li nešto drugo, osim mojih godina, svuklo baš svaki sloj nadahnuća s Avenije. Često se uhvatim kako želim zaštititi središte mog svijeta od središta grada, kužiš ti to. Naravno, vodim naše klinge u kazalište lutaka, najstariju kćer upisali smo na literarnu radionicu u biblioteci. Ali to ne znači da ih vodim na Aveniju. Ne, osjećam da ih vodimo u njezine katakombe. U malo preostalih tragova čovječnosti za koje poželim da naša djeca na njih zakoraknu svojim cipelicama.

Jučer nam je Jan bio u gostima. Dofurao je klincima čokoladu, a nama samo kratko, prekratko, rekao kako odlazi, te kako, kaže on, postoji naručje koje će nas znati zagrliti mnogo bolje nego njegovo. Kužim što je htio reći. Julien i Gemma me zafrkavaju kako sam u tridesetima postala religiozna. Ne bih to tako nazvala. Prije bih rekla kako sam po prvi put otkrila kako vjera može postati nešto egzistencijalno. Postoji mnogo problema kad odrasle osobe otkriju Boga, pa što? Zar bih trebala nastaviti živjeti ondje gdje doista ne bih htjela da me jednog dana, danas, eventualno zateknu sirene smrti? Osim toga, vjera nije amputirala ništa od onog što sam smatrala ključnim u životu. Samo je dala stvarnosnu podlogu

prostorima koje sam posvuda i oduvijek tražila.

Jonas je to malo teže metabolizirao. Gubio je zrak, nekoliko puta izlazio na terasu, što će sad biti s bendom, najbolji albumi su još ispred nas, kad ćemo snimiti Prosinac, kužim ja tebe, poštujem ja tvoje odluke, iako ne razumijem, moja obitelj i bend su jedina objektivna istina u koju vjerujem, znam da si dobro promislio, jesi li siguran da si dobro promislio, ajde ti si barem normalan, pa dobro jesi li ti normalan, a što je sa... a što ako... a što ako...

Meni je puno teže bilo objasniti sebi jednu drugu stvar. U očima mnogih ljudi naš je grad tako propulzivan, tako napredan, tako perspektivan, grad koji obećava i ispunjava. Ako mene pitate, prostori koji su mi nekad značili neku razliku na Aveniji, koji su je činili središtem, a dislocirana središta činili dislociranima, počeli su nestajati, jedan po jedan. Prvo ti, Bella. Pa Jan. Prvo je nestala srednja struja koju sam poznavala, a onda je iščeznula i alternativa. Nije mi trebalo dugo kako bih shvatila da je „mainstream“ moj dnevni boravak, i kako alternativa u ovom slučaju ne postoji.

Ne znam kako drugi ljudi, ali osjećam da sam i ja sama nestala, umrla sam nekoliko puta, u sebi. Potopila sam skoro sve svoje djevojačke navike. Učinila sam to znajući kako svlačim staru, nepotrebnu kožu. Ne znam točno kako, ali večernja solo šetnja je preživjela. Ponekad se spustim niz Bulevard, do kraja Avenije i natrag, sama, sa slušalicama u ušima. Ponekad razmišljam o Jonasu i sebi, ponekad se pitam gdje su nestale sve te djevojke koje sam bila, ponekad razmišljam o našim klincima. O našim novim pticama koje će nagrizati ovaj grad kao mrvice kruha i naučiti prelijetati Mrtvi kanal. Često snimam diktafonom rečenice koje mi padnu na pamet. Ponekad su povezane, ponekad malo manje. Ali nakon deset godina imam zbirku priča u džepu.

Kako kvadratura mog središta grada postaje sve manja, tako su i moje priče sve kraće i ogoljenije. Mijenjam kilometarske narative za dvije stranice zaokruženog teksta koji ne pokušava preuzeti ulogu Mesije. Za sat vremena tumanjanje Bulevardom sa slušalicama u ušima. Za metak od plastelina u srce iz pravca nekog od naše djece. Za pet minuta plesa s Jonasom na glazbu Nine Simone. U našem dnevnom boravku.

METRO NIJE DOBRO MJESTO ZA RAZMIŠLJANJE O SMISLU SVEGA. (ne_mirovsky)

Ne postoji bolje mjesto za započeti novi radni dan od stanice metroa koja se zove *Početak*. Tri niza pokretnih stepenica niže od površine, čekam vlak naslonjena na plakat izložbe *Luppis i Whitehead: građani Rijeke, građani svijeta*. Danas mi je teško ne voljeti ponedjeljak, ovaj tjedan smjena mi započinje u 16:00 sati. Sada je 14:50, što znači dovoljno vremena za promjenu linije, s *Imaginarne* na *Kružnu*, i eto me u 15:45 u restoranu, spremna za primanje narudžbi. U malom gradskom restoranu s kojim produžujem ugovor svakih šest mjeseci. Posao je prilično fleksibilan, privatni život mi je posljednjih nekoliko... pa, posljednjih nekoliko *godina* gotovo nepostojeća stavka. Imam dovoljno manevarskog prostora za ono što doista volim. Pisanje. O glazbi. Za *Kazalište lutaka*. Moj posao je moj privatni život, čuvam ga iza neprobojnog pseudonima.

„Vlak stiže. Molimo, stanite iza žute linije.“

Krećem se u vrlo uskom krugu poznatih ljudi, i oduvijek sve intervjue odrađujem isključivo mejlom. Već sam razvila dovoljno prepoznatljivo pismo, ljudi vole čitati moje tekstove, tako da donekle mogu diktirati pravila igre s uredništvom i s glazbenicima. *Hej, kako nitko u ovom metrou ne primjećuje da je sustav za klimatizaciju u kvaru!* Ok, sad mi je malo bed, izgleda da sam opet izrekla neku od svojih misli naglas, ljudi na stanici me čudno gledaju. Ipak, katastrofa koliko je zagušljivo ovdje. *Hej, zašto zurite u mene? Rekla sam glupost naglas, što sad!?* Ovaj put znam da ništa nisam rekla naglas.

„Vlak stiže. Molimo, stanite iza žute linije!“

Izgovara li ovaj mehanički ženski glas svoje upozorenje po drugi put tek za nijansu agresivnije? Je li čula moju pritužbu o zagušljivosti? Iskreno se nadam da jest. Uglavnom, blagodat početne stanice je taj što je vlak uvijek prazan. No ne zadugo. Iako, moram priznati kako sam odavno prestala primjećivati druge ljude u vlaku. Nadam se kako niti oni ne žele primjećivati mene. Ali čak i kad bih, kojim slučajem, nakon cjeloživotnog svakodnevnog vozikanja po metrou, još uvijek htjela znatiželjno i skriveno promatrati ljude u vlaku ili slušati njihove razgovore, danas ću sasvim sigurno preskočiti taj ritual.

„Vi se nalazite na... Imaginarnoj liniji.“

Gdje si mi, gdje si mi... moja bilježnica dojmova za današnje izdanje *Trominutne epifanije*... Svaki dan, do 19:00 sati trebam isporučiti u redakciju časopisa pola kartice teksta, otprilike tri minute rastresenog čitanja, *dan danas svi rastreseno čitaju*, o nekoj pjesmi koja je premijerno objavljena u posljednjih dva, maksimalno tri dana. Tekst se objavljuje na web-stranici časopisa sljedećeg jutra u 5:00 sati, spreman za ljude u metrou, dok putuju na posao i čitaju što se dogodilo u svijetu. Izbor pjesama nikad nije pretjerano težak, uvijek postoji više materijala nego što stižem pokriti. Zašto je baš danas izbor krajnje jednostavan, *pitajte me... vi svi polubudni, dnevno sanjareći ljudi u metrou koji gledate kroz prozor čekajući svoju stanicu*? Zbog toga što je omiljeni bend mnogih od nas jučer navečer, točno u 20:00 sati, nakon četiri godine stanke, objavio svoj novi, deveti album. Svi su se iznenadili, nitko nije bio šokiran, Radiohead su spustili album bez ikakve prethodne najave. Saznala sam za to skoro slučajno, slušajući program BBC 6 radija tog poslijepodneva. U 20:00 bila sam ispred računala, spremna na vrlo vjerojatni pad mrežne stranice preko koje se moglo kupiti album u digitalnom formatu. Preuzela sam ga u tridesetoj sekundi prodaje. Sustav se bio srušio već u drugoj minuti, a uspjeli su ga opet osposobiti tek oko 23:00 sata. Uglavnom, tipično za Radiohead.

„Sljedeća stanica... Most Doviđenja. Sljedeća stanica... Most Doviđenja!”

Pisanje teksta za *Trominutnu epifaniju* na pjesmu Radioheada uopće ne smatram poslom. Smatram to rijetkim trenutkom za iščekivanje i radost u životu. Spremna sam provoditi svoja poslijepodneva i večeri, odnosno svakog drugog tjedna i po cijele dane, konobareći u restoranu, kako bih si mogla priuštiti pisanje o pjesmama Radioheada. Zvuči kao niz kompromisa i gubljenje vremena, možda i cijelog života. Što se mene tiče, zapravo se radi o kupovanju vremena. Možda je *art* postao komocija, proizvod na polici, lunapark podražaja. Ali bez obzira na to, pisanje o pjesmama za mene predstavlja plemenito zanimanje. Jesam li možda i ja putem postala muzejski izložak nekog drugog vremena? Vjerojatno bi se moglo tako zaključiti po mom izboru okruglog okvira naočala ili dijagonalnoj frizuri.

„Sljedeća stanica... Nalik-na-Primrose-Hill park. Sljedeća stanica... Nalik-na-Primrose-Hill park!”

Ok, ovdje izlazim i presjedam. Kao naručeno, taman stiže moj vlak. Danas, izgleda, stižem na vrijeme na posao. Još jedan dan u metrou koji sam preživjela.

„Vlak stiže. Molimo, stanite iza žute linije.”

Odlučila sam, sukladno etosu *Kazališta lutaka*, odabrati totalno neočekivanu pjesmu koja se, rekla bih, sakrila pred kraj albuma, a po mom mišljenju radi se o ključnoj pjesmi. *Present Tense. Udaljenost*, pjeva Thom, *je poput oružja za samoobranu u današnje vrijeme*. Slušam na *repeat* i stavljam zabilješke u notes.

„*Vlak stiže. Molimo, stanite iza žute linije!*“

Ako mi uspije, htjela bih u nekoliko redaka opisati što bi novi album Radioheada, glas Thoma Yorkea i gitara mog Jonnyja, što bi sve to skupa trebalo značiti u današnjem kulturalnom kontekstu.

„*Vi se nalazite na... Kružnoj liniji.*“

Vjerojatno će i ovaj album, po automatizmu, otići dos_toyevskom na recenziju u rubrici *Album mjeseca* u tiskanom izdanju. Skupa s ilustracijom posebno oslikanom za ovu priliku. Ja ću ponovno ostati s mrvicama u rukama i dnevnim priložima u *Trominutnoj epifaniji* na *webu*. Bez ilustracije.

„*Sljedeća stanica... Prirodoslovni muzej. Sljedeća stanica... Prirodoslovni muzej!*“

Dos_toyevsky nestvarno dobro piše. Ili se barem meni tako čini. Nigdje još nisam susrela da bi netko u svojim tekstovima ostavljao mjesta za tišinu, kao da se radi o modalnom *jazzu*, prostor za duboko disanje čitatelja, za uključivanje njihove vlastite priče. U sivilu recenzija koje nalikuju jedna na drugu, u svijetu koji tekstove ne čita nego ih *scrolla* gore i dolje, a najčešće samo jednom, rijetko do kraja i samo prema dolje... dos_toyevsky je ponovno izmislio žanr. Ok, možda on otjelovljuje opis nekakvog heroja u mom svijetu. Priznajem, radi se o specifičnom svijetu. U njegovom, pak, svijetu, recenzije skoro ništa ne govore o samoj glazbi. On piše o čitateljima. O tome što bi glazba mogla značiti za njihovo ovdje i sada. I njima se sviđa. I inozemnim čitateljima se sviđa. Hej, čak se i samim inozemnim glazbenicima sviđa. Zovu ga na skrivena demo-preslušavanja, ekskluzivne izvedbe materijala uživo, šalju mu neobjavljene snimke. Koliko je sati... 15:25, ok, ima vremena. Najveća fora je u tome kako nitko, ali baš nitko ne zna tko je taj tip u svakodnevnom životu. Znamo samo kako živi i radi u Rijeci. Čak ga niti glavni urednik *Kazališta lutaka* nikad nije vidio uživo. Stvar graniči s groteskom. Eh, da, tu je i Bella. Jedino je ona, nekom *upside-down* logikom, oduvijek poznavala o kome se radi i taj podatak tretirala kao tajnu o kojoj ovisi državna sigurnost. Ova tajna otišla je s njom u nebo.

„*Sljedeća stanica... Kalvarija. Sljedeća stanica... Kalvarija!*“

Niti on ne zna tko sam ja. A pišemo za isti časopis, posljednjih godinu dana se čak međusobno i citiramo. Kao scenarij na papiru, doima se kao staromodni špijunski triler. Kao da smo jednom nogom iza paravana svakodnevnih poslova, a drugom rukom zapravo vodimo naše prave živote, pod krinkom. Nalik na pripovjednu traku iz pjesme *Life During Wartime* Talking Headsa. Posao u restoranu samo je moj paravan. Nemam vremena za cijeli koncert Nestalnih frekvencija u Manufakturi. Odlazim poslušati samo prve dvije pjesme, plešem u trećem redu s Gemmom i Edith, viknem im na uho kako *nemam ja vremena za to sad!* Bitno je da sam viđena ondje. Odlazim doma dovršiti tekst za sutra. Gledam što je dos_toyevsky u međuvremenu objavio u *Kazalištu*, gdje se kretao po gradu, pokušavam predvidjeti njegove sljedeće korake.

„Sljedeća stanica... Biblioteka. Sljedeća stanica... Biblioteka!“

Konačno, moja stanica! Bilo je i vrijeme, iako, katastrofa... nisam ni dvije natuknice zapisala u notes. Zašto je uvijek gužva na ovoj stanici? Ništa, ulazimo u modalitet zaobilazjenja ljudi pod uskim kutom. *Oprostite!* U metroima se najbolje osjeti koliko veliki gradovi uopće nisu osmišljeni za čovječno življenje, ovdje vlada rat sviju protiv svih. *Hvala!* Pokušaj samo malo skrenuti koji centimetar ulijevo iz svoje zacrtane putanje prema izlazu iz metroa, vidjet ćeš kako će te pregaziti ovi što nadolaze u suprotnom smjeru ka vlaku. *Oprostite, molim vas! Jesam vas jako udarila?* U metrou je sve stvar sekundi. *Espresso* se ispija razmjerno brzo u hodu, novine se iščitavaju sve brže na pokretnim stepenicama. Tek ovdje postaje jasno kako zakašnjenje od jedne sekunde na vlak kojem se upravo zatvaraju vrata može značiti pola sata kasniji dolazak kući ili na posao. Konačno, izlazak na površinu... svjež zrak, sloboda. Dobro je, imam još nešto vremena do početka smjene, mogu bez žurbe prošetati...

„Mašo! Hej, Mašo! Čekaj!“

„Pa, hej, Kristijane! Baš si me iznenadio, nismo se vidjeli... koliko je već prošlo, dva mjeseca?“

Kristijan je tip koji radi u biblioteci preko puta mog restorana. Upoznala sam ga ovog siječnja. Čekao je da se spuste željezne rešetke na vratima biblioteke na kraju radnog vremena, kad mu je orkanska bura bila raznijela sve papire iz fascikla koji je držao ispod ruke. Pa su mu neki od tih papira uletjeli u moj restoran kad su gosti otvorili vrata na izlasku. To ne bi bilo tako strašno da većina listova papira nije potom nastavila svoj ples po zračnim strujanjima unutar restorana. Stvar je bila prilično nesvakidašnja. Čudan je taj odnos s Kristijanom, oboje smo već odmakli u svojim tridesetim godinama, a ipak nikako ne

uspijevamo prijeći na neku razgovornu formu koja ne bi bila toliko formalno kolegijalna. Nedostaje još samo da se oslovljavamo s vi. Oboje smo introverti, to je očito, najvažnije stvari o nama držimo ispod površine i uspijevamo ih izraziti samo kao vrh ledenjaka na koji se drugi ljudi nasukavaju.

„Žuriš?“

„Pa, onako, diskretno žurim, rekla bih. Smjena mi počinje u 16:00, ali volim biti na poslu prije početka radnog vremena. Čisto kako bih ponovila osnove matematike, zbrajanje do tisuću na dvije decimale, tablicu množenja... znaš kako je, haha! Ti, što ima kod tebe, nismo se vidjeli, koliko, dva mjeseca...“

„Mašo, oprosti... moram ti nešto reći.“

„Aha... pa, dobro, o čemu se radi, nešto hitnije prirode?“

„Mislim da je prilično hitno, da.“

Što je sad? Što se uopće toliko važno moglo dogoditi da je Kristijan ovako ozbiljan? I, najvažnije, koje to sve veze može imati sa mnom? Poznajemo se par mjeseci, pričali smo možda tri puta, nedovoljno, Kristijane, da bi mi ulijetao sa hitnim slučajevima. Što, jednom si mi donio na posao neku knjigu iz biblioteke koju sam bila tražila. *Big deal*. A to sam bila vratila. Čekaj, jesam li bila vratila tu knjigu? Daj, zbog čega ne bismo mogli jednostavno nastaviti naše nespretne razgovore i zauvijek ostati na toj razini? Ne želim biti upletena u to što mi pokušavaš reći. Ne želim znati.

„Mašo... ja... ja sam dos_toyevsky.“

„Aha. A ja sam ne_mirovsky,“ to sam rekla više refleksno, nego promišljeno. Ne postoji svijet u kojem on to može shvatiti ozbiljno.

„Znam.“

Postoji li taj svijet?

„Što znaš? Ja se zafrkavam. Blefirala sam. Što pričaš ti?“

„To što sam ti rekao. Ja sam dos_toyevsky.“

NE DOPUSTI DA TI SLOME KRILA. (ne_mirovsky i dos_toyevsky)

„Ti si tko?“

„Ok, reći ću ti još jednom. Koliko god puta treba. Ali govorim ti istinu. Ja sam dos_toyevsky i... pišem s tobom za *Kazalište lutaka*. Zapravo, imam osjećaj kao da se već dugo poznajemo...“

„Čekaj, ti si tko? Što se događa ovdje, čovječe? Zašto se uvijek meni događaju ovako rubni likovi? Kome se uopće može vjerovati u ovom gradu?“

„Ne vjeruješ mi. Kužim te u potpunosti. Čekaj... mogu ti dokazati... ok, postoji li neki podatak koji bi samo dos_toyevsky mogao znati?“

„Nabroji mi pjesme s albuma *Kid A* unatrag, odmah!“

„Ok, želiš li sa *Untitled*, skrivenom pjesmom, ili bez?“

„Daj, nemoj me trovat'. Zašto se ovo... zašto... Samo ti nastavi s *tracklistom*, dok ja uhvatim malo zraka...“

„*Motion Picture Soundtrack, Morning Bell, Idioteque, In Limbo, Optimistic...*“

„Je, da, stvarno je *optimistic*. Čekaj. Koji mi je omiljeni album?“

„Nije *Kid A*. *Talk Talk, Laughing Stock*.“

„Zašto si to morao znati,“ rekla sam, pokušavajući održati *cool*, usprkos tome što je netko tko za sebe tvrdi da je dos_toyevsky upravo dotaknuo neko mjesto u meni koje samo on može poznavati i usprkos tome što je moj mozak već pokrenuo zvukove s *Laughing Stocka*.

„Koji je tvoj omiljeni album? Odnosno, omiljeni album *dos_toyevskog*.“

„Znaš koji je. Za razliku od tvog *post-rock* zihera, moj je neočekivani heroj. Keith Jarrett, *The Köln Concert*.“

„Zašto baš na ovaj način, Kris? Već skoro pola godine se poznajemo i ti mi tek sad izlaziš s ovim.“

„Što da ti kažem... Nisam ni ja znao.“

„Nisi znao? Kako to uopće misliš, nisi *znao*? Čovječe, ako sam ikad zamišljala ovaj susret, sigurno nije trebalo *ovako* ispasti.“

„Nisam znao do pred par dana, Mašo, tko si ti. Mislim... tko još u ovom gradu zna tko si *ti*, pustimo mene na stranu? Postoji samo jedna osoba na svijetu koja nas *oboje* poznaje. Odnosno, bolje rečeno, oboje nas je poznavala. Zove se Bella Gretić...“

„Bella,“ bilo je zadnje što sam rekla prije duge šutnje, tijekom koje smo oboje, uz popratne ubrzane kretnje očiju u svim mogućim smjerovima, povezivali niti, događaje, osobe, metatekstualne razgovore iz *Kazališta lutaka* u jedan jedinstveni narativ.

„...da, bila je moja prijateljica iz djetinjstva. Uz to, bila je jedina koja je znala tko sam *ja*, odnosno, tko se krije iza pseudonima dos_toyevsky. Kužiš, jedina. Prije nešto više od dva tjedna dobijem poziv iz jednog javnobilježničkog ureda u gradu, da se nacrtam kod tog i tog javnog bilježnika u taj i taj sat. Ok. Dodem tamo, kad tip izvlači nekakvo pismo iz spremnika za pohranu dokumenata. Kaže mi kako je ono za mene, te da ga trebam, prema Bellinoj oporuci, otvoriti i pročitati odmah ondje u uredu. I da, nakon čitanja, potpišem potvrdu o tome da je time izvršenje oporuke *perfektuirano*, što god to značilo. Otvorio sam pismo, sastavio me grom kad sam prepoznao Bellin rukopis. Pitao sam tipa ako mogu sjesti, *ne osjećam se baš najbolje. Slobodno*, kaže tip, *možete se ispružiti na trosjed, ako želite*. Oprosti, pričam malo nepovezano, ali nakon toga osjećam se kao da oko mene vlada ratno stanje i sve je nekako dobilo drugi, puno dublji smisao...“

„Da, pričaj mi o tome... slušam, slušam. Samo nastavi.“

„E, i onda... ok, ovdje je ulaz u park, možemo li produžiti rutu do tvog restorana preko parka?“

„Može. Što je bilo dalje?“

„Da, tip mi kaže kako mogu zadržati pismo, te kako u Bellinoj oporuci piše da ga trebam samo pročitati jednom, pred njim u uredu, u sebi, ne moram naglas. Između ostalog, u pismu piše... kako si ti ne_mirovsky. To je sve bilo prije dva tjedna, nisam imao pojma o... o ničemu prije toga. Nije mi nikad palo ni na rub pameti da si ti ne_mirovsky, u nijednom paralelnom svemiru. Čak ni kad sam jednom opazio kako čitaš na mobitelu moje kolumne na portalu *Kazališta*, jednom od ta, koliko, dva puta što sam te posjetio u restoranu.“

„Naravno... samo još jedna u nizu žena koje provode pauze na poslu čitajući tvoje kolumne.“

„Iznenadila bi se koliko tek tipova čita tvoje tekstove u metrou... ja sam jutros uhvatio barem dvojicu na Flaster liniji.“

„Dobro, i... javni bilježnik?“

„Da... ne znam koliko je minuta bilo prošlo, čitao sam njezino pismo, ležeći na tom trosjedu u njegovom uredu. Osjećao sam se kao da sam uronio u hipnozu na nekakvoj psihijatrijskoj procjeni, dok je javni bilježnik, kao da je naslućivao moje duševno stanje, stavio noge na stol i promatrao kroz prozor fasadu na suprotnoj strani Avenije. Imao sam osjećaj kao da je Bella odjednom ponovnu *tu*. Pisala je to pismo skroz svjesna da će uskoro umrijeti. Pismo je kratko... ali je jasno da joj je bilo stalo do toga da... da bih te doista trebao pronaći i reći... da sam ja dos_toyevsky. Između ostalog i zbog toga što nakon njezinog odlaska više nitko neće poznavati tko sam. Što bi moglo uzrokovati niz praktičnih problema, spomenula je da ti se može vjerovati. Poznavajući nas oboje, iz nekog... razloga bila je prilično sigurna kako bi... kako da to kažem, za svijet svakako bilo bolje kad bismo se poznavali. Nego da ostanemo stranci. Ne za svijet općenito, nego za taj naš pozadinski svijet izgradnje kulture iza pseudonima u *Kazalištu lutaka*.“

„Naš pozadinski svijet... Čekaj, jesi li bio na Bellinom sprovodu?“

„Naravno. Ja i pola grada.“

„Imaš li to pismo? Mogu li ga vidjeti?“

„Imam ga u džepu... mogu, mogu li ti ga pročitati? Jel' možemo sjesti na neku klupu ili nešto?“

„Može. Ajmo na ovu. Ne, čekaj, bolje na onu tamo.“

„*Dragi Kris... ok, ovo neće biti nimalo jednostavno... ako je stvarno istina kako bi čak i osrednji redatelj mogao snimiti jako dobar film o životu svakog od nas, iako znam kako se o mom životu nikad neće snimiti film, htjela bih kad biste barem ujedinili kadrove. Vi koji ste, svaki iz svog kuta gledanja, pratili scene iz mog života koji se gasi. Mjesta u gradu će ostati samo mjesta, ali voljela bih kad biste vjerovali kako sam još ondje, u nekom novom načinu prisutnosti. Saznajem svakog dana sve više kako je doista istina da se stvari raspadaju, ali istovremeno otkrivam kako se više ne moram pretvarati da nemam krila. Hoću reći, nikad mi nije bilo lakše biti u mojoj koži, biti ja, slobodna.*“

Kad bi se moj život mogao prikazati kao film, započeo bi sljedećom scenom. Čitam knjigu „Revolution In The Head“ Iana MacDonalda, o nastanku svake pjesme Beatlesa. Pridržavam se za rukohvat tik do vrata u vagonu metroa. U toj knjizi mogu se naći omjeri autorskog udjela u pojedinoj pjesmi Beatlesa. Ovo je 75% napisao Lennon, ono je 60% McCartneyjevo djelo, i te fore...

Htjela bih da znaš da si ti i ostali iz mogeg najbližeg kruga prijatelja jedan veliki dio mene, dio koji ostaje u meni, dio koji se preobražava u vama.

Nakon dvadesetak sekundi, najviše pola minute, bilo bi krajnje vrijeme da krene neka glazba. Možda nešto neočekivano? Molim vas, nemojmo nešto plačljivo. Mogu li ja odabrati? „I Am All That I Need“ benda Fleet Foxes. Obožavam taj bend, to valjda svi znaju, svi koji me malo bolje poznaju.

Dakle, pjesma započinje polako, bez naznake nevremena koje se sprema iza ugla. Polako... i onda nakon minute, kreće vlak melodije. Promjena ritma pjesme cijepa kadrove. Ja ostajem u malom kadru u sredini, u vlaku. Četiri kadra u kutovima prate vlak na sve četiri gradske linije istovremeno. Kružna, Okomita, Imaginarna, Flaster. Ali, ovaj put promatramo putanju linija metroa nadzemno, vozimo se kroz parkove, poslovne zgrade, stanove, po cestama, supermarketima, bibliotekama. Interijeri. Eksterijeri. Promatramo grad kroz prozore, kao toliko puta do tada, kao da je prvi put, kao nikad prije.

Kris, odlučila sam da ovo pismo dođe do tebe šest mjeseci nakon moje smrti. Pročitat ćeš ga jednog, nadam se sunčanog, riječkog poslijepodneva, u javnobilježničkom uredu na Aveniji koji te već, ako ovo čitaš, kontaktirao. Potom ćeš potražiti ženu koja se zove Maša Host. Bez brige, nema ih više u Rijeci pod tim imenom. Maša je jedna jedina. Ona je ne_mirovsky. Tu, naravno, nije kraj. Naime, predstaviti ćeš joj se i reći joj da si ti dos_toyevsky. A kad ti ne bude povjerovala na riječ, ne znam kako ćeš je uvjeriti, te slatke brige ostavljam tebi, pročitat ćeš joj ovo pismo.

Kris, ljudi s kojima će te Maša upoznati, kad zajedno odlučite da je stigao taj trenutak, bili su moja stalna linija obrane, mogu biti i tvoja. Ne kažem da ti treba linija obrane, ali nisam sigurna da ti ne treba. Njihov najdublji zahvat u svemir događa se onda kad pokušavaju racionalizirati činjenicu da su susjedstva iz našeg djetinjstva postala neprepoznatljiva.

Film završava s kadrom u kojem ja izlazim iz metroa, recimo na stanici Most Doviđenja. Kad vlak potom krene, kamera stoji ukopana u mjestu. Ostatak filma je o vama. Čuvajte se.

Bella.“

(...)

„Tko bi rekao da su krokodili kadri proizvesti toliko prekomjerno velike suze...“, rekla sam prelazeći potplatom cipela preko sitnog, grubog šljunka, „...ja ću sad stvarno morati na posao, zapravo, već debelo kasnim. Ali, možemo li se, molim te, naći sutra, vidjeti kako postaviti cijelu ovu priču, kako sve to, uglavnom, osmisлити. Da, to ćeš mi morati još malo objasniti, kako uspijevaš biti jedno poslijepodne na preslušavanju novog albuma u *Abbey Road* studiju u Londonu, a drugi dan slagati vraćene knjige na police, naplaćivati zakasnine, pečatirati kartone, gurati ona drvena kolica s knjigama uz stalaže...“

„Postoje prednosti rada u dvije smjene, kao što i sama znaš...“

„Da, mogu si misliti. Ja jedva stižem na posao iz predgrađa Rijeke. Ok, sad zbilja pretjerano kasnim. Samo da znaš, mislim da imam u rukama bolji tekst recenzije novog albuma Radioheada od tebe.“

„Aha... samo sanjaj. Već imam ozalide ilustracije za moju recenziju koja izlazi iz tiska... sutra?“

„Moram ići. Nastavlja se, Kris. Hej... hvala za Bellino pismo i... drago mi je da smo se upoznali“, *iako, Bella, ne znam hoću li ti moći oprostiti što me nisi pitala želim li doista upoznati ovog tipa... baš danas, kad mi oči imaju boju sudara žutih vlakova*, rekla sam u sebi.

2018.

BELLA, NASLOV KOJI TRAŽIŠ. (ne_mirovsky)

„Šteta što je naziv *Bella Union* već zauzet. Ali izdavačka kuća mora u naslovu imati riječ *Bella*“, rekla je Edith dovoljno glasno da bismo je svi mogli čuti, dok je stavljala pečene kestene na stol između čaša u koje je Jonas točio neki *random* rizling, cijena negdje oko prosjeka.

Nastavili smo s pričom. To bi se posljednjih mjeseci događalo prilično često, naime, da bi njezini argumenti isparavali iz razgovora, čim bi ih izrekla, bez da ih itko registrira, čak ni kao udaljenu izmaglicu. Nije se radilo o tome da nisu bili relevantni, nipošto. Sve je to zvučalo dobro, na mjestu, konstruktivno, s rubom, sa stilskim figurama, pametno bez puno promišljanja, nepretenciozno. Nije joj bilo jasno kako je i kada točno upala u pozadinu kadra. Bila je ispred zastora, ali snop reflektora nikad nije prelazio preko njezinog lica. Ipak, naslućivala je *zašto* nam je odjednom postala dovoljna sama činjenica što je ona *tu*. Nije trebalo biti Sherlock Holmes kako bi se to shvatilo. Bilo je dovoljno, ne znam, pitati tetu iz pekare preko ceste.

Nakon što su ona i Jonas dobili četvrto dijete, u našim glavama napuhao se nekakav nepoderivi cepelin, pretpostavka koju ništa nije moglo oboriti. Njezin kut gledanja na stvari nije više mogao ostati isti, mislili smo. Štoga ona rekla, nije moglo biti dijelom iste kontaktne leće kroz koju smo mi promatrali svijet. Doimala se sretnom, ali nitko od nas nije poznavao tu vrstu sreće. Mi smo živjeli u produljenom *young adult* svijetu. Edith je bila državna službenica na vječnom rodiljnom dopustu, s četvrtim djetetom u naručju, doktorandica i kućanica istovremeno. Ne postoji mnogo knjiga i filmova o takvim osobama, nitko ne vjeruje da je moguće poistovjetiti se s njima na bilo kojoj razini. Nitko ne zna kako bi to točno trebalo izgledati u praksi. Miris kestena ispunio je sobu.

„Hej, Edith, ovi kesteni su ti vrh, što je to, Lovran? Rukavac?“, pitao je Julien.

„Za kestene od Edith!“

„Edith, ona koja ostaje, Edith, više nego ponekad!“, razlijegale su se zrakom parafraze naslova pjesama Leonarda Cohena i The Curea, dok su okupljeni podizali čaše.

„To su zadnje zalihe koje sam čuvala u zamrzivaču. Nego, svakako bismo trebali staviti ime

Bella...“.

Gotovo. Trenutak je prošao. Opet smo je nadglasali i više je nitko nije slušao. Spustila je glavu i tiho se nasmijala prislanjajući dlan na usta. Pored tri glasna, istodobno ukrižena dijaloga, njezin doprinos sveo se na tišinu. Ali Edithina tišina je glasnija, snažnija. Ako je trenutna situacija u njihovim godinama doista već bila zamijenila veliku sliku, Edith je tada bila apsolutna kraljica situacije. Za Edith, kad god je budem mogla naći (Simon & Garfunkel). Za Edith, prije vječnosti (Bon Iver). Više nije imala dvadeset i tri godine i nula djece, nikad više. Osjećala se kao stari sentiš, kao slomljeni Elvis Costello nakon radnog dana, kao Sinatra za solo klavir, kao *You Don't Know What Love Is* u izvedbi Chet Bakera. Znala je kako ona više nije primatelj uspomena, nego sustvaratelj za njihove klince, za neke nove ptice.

Bit će da je to došlo s tridesetim godinama, mislila je, ili se poneki kat u tvojoj infrastrukturi naprosto uruši kad rodiš četvrto dijete. Ali nije se previše zamarala s tim kako je drugi promatraju. Edith je naučila prihvatiti dane u kojima uglavnom nije bila u središtu pažnje, niti blizu nje. Nije to bila mentalna tehnika. Znala je da *ako ne znaš trpjeti, ne znaš niti voljeti, a ako ne znaš voljeti, dragi, ne znaš niti trpjeti.* Znala je. Odašiljala je to saznanje svakim svojim pokretom.

„Bella, naslov koji tražiš!“

„Edith, je li sve u redu?“, osvrnuo se Jonas preko ramena.

Edith: „Treba nam neko malo, situacionističko ime. Kad već želimo objavljivati isključivo autore koji pišu pod pseudonimima, zbog čega ne bismo predstavili njihove priče iza nekog neposrednog, odvija-se-dok-govoriš imena? Bella, naslov koji tražiš. Ime koje je u isto vrijeme ulomak manifesta naše izdavačke kuće.“

Julien: „Ok, sviđa mi se.“

Gemma: „Meni također.“

Ja: „Imamo ime.“

Dos_toyevsky: „Dobro je, iz kojeg god kuta pogledaš.“

Gemma: „Autori koji objavljuju pod pseudonimom, jer nudimo format u kojem kriterij nisu izvanliterarni podaci o autoru, nego to da je nešto jednostavno... *dobro*? Ili, ako nije dobro,

opet je konačan kriterij tekst, *song*, film.“

Edith: „Želim čitati male životne priče na širokom platnu, bez da poznajem autora, njegovu biografiju, njegove omiljene bendove, njezine društvene agende ili omiljenu vrstu pahuljica za doručak. O ljudima koji se o supersložene svjetonazorske pozicije više *spotiču*, nego što se u njima dobro snalaze. I pritom osjećam potrebu da me baš... bude... briga tko je te priče napisao.“

Jonas: „Treba nam ovo m-m-mjesto.“

Ja: „*Hear, hear.*“

Julien: „Budući da nam treba neko zvučnije prvo izdanje, mogli bismo predstaviti ovu etiketu s *live* albumom Nestalnih frekvencija, Jonas je snimio tri oproštajna koncerta prošlog mjeseca u Manufakturi. Stavljam na glasanje prijedlog da se ovaj album zove *Prosinac*, *mjesec koji nedostaje*, za etiketu *Bella*, *naslov koji tražiš...*“

Svi: „*Hear, hear.*“

2019.

FUTURGLAVE. (Trevor Mrak)

„Možemo li napraviti pauzu? Pusti nam natrag ono što smo dosad snimili, hoćeš li, Frederik“, zamolio sam, „jer i dalje imam dojam da smo nesvjesno utkali dvije različite pjesme u jednu. Nešto ne funkcionira kako bi trebalo.“

„Ide zadnjih dvadeset minuta snimke, može?“, rekao je Frederik tražeći početni trenutak snimke na laptopu.

„Ovdje! Čujete ovu klavirsku liniju? Ovo nije potkrovnna melodija, ni most, ovo je nova pjesma. Čak i ti Ezra tapkaš u mraku na bubnjevima, čuješ? Tražiš neko uporište između isprekidanih taktova...“

„Dobro, a što ako bismo mi ostavili ovaj ritam, ionako ne možemo nigdje produžiti dalje od ovog, a ti, Trev, da se sam odvojiš sa svojim klavirskim rečenicama, pa se nađemo... čekaj, još samo malo... tu! Baš ovdje te pričekamo i ukrcamo s temom. Što kažeš? Ti si uzmeš vremena koliko ti treba za silaženje na niži kat melodije...“

„Mislim da previše racionaliziramo sve. Trev, ne vidim nikakav problem u tome da razbiješ glavnu temu u dva usporedna odvojka. Mi, Ezra, nastavljamo raditi ono što radimo cijelu pjesmu, podcrtavamo isprekidanim ritmom Trebove premaze. Sviramo onako kako nam prirodno dođe, mislim, znam što mislite, niti ja još nikad nisam čuo da neka glazba ovako zvuči, a s druge strane ovo je prilično radiofonično...“

„Možeš misliti, ako ovo ikad budu puštali na radiju, mora da dolazi apokalipsa... Ajmo svirati, daj, moramo ovo danas zaključiti, *trackirati* demo-snimku i sutra šaljemo Julienu.“

„Kako smo ono rekli da se ovo zove, Trev? *Rezolucija*?“ upitao je Frederik, unoseći naziv budućeg snimka u datoteku.

„Kad je već tako, onda stavimo i protokol: *Rezolucija 18/2019*. Može, ja sam spreman...“

(...)

„Halo, je li to Julien? Hej, pozdrav! Ovdje Trevor Mrak... nismo se dosad imali prilike

upoznati. Sviram u bendu koji se zove Sva Dizala Sušaka... Hvala, i nama dobro zvuči. Kako, oprosti? Daj, nemoj palit' da ste nam bili na *gigu* u Dnevnom boravku! Ovaj, gledaj, mi smo upravo zgotovili jedan demo od šest pjesama i imamo rezerviran termin u studiju.

Uglavnom, naletjeli smo negdje na informaciju kako pokrećete izdavačku kuću... *Bella*, naslov koji tražiš, tako je. Možemo li ti poslati ovu snimku na preslušavanje, pa da vidimo može li se dogovoriti neka suradnja... Sad smo *jazz trio*, Trevor, znači ja, Ezra i Frederik. Inače u životu... molim? Ok, neću ti ništa otkrivati o nama. Ne, nemamo problema s tim da nas predstavite pravim imenima umjesto pseudonimima, naravno. Može, pišem adresu, zapravo pamtim... dobro, to neće biti teško zapamtiti. Što da još pošaljemo? Par riječi o našoj mjuzi. Ne mjuzi, nego meta-mjuzi... čekaj, što bi bila meta-mjuza? Aha, čekaj, zapisujem... da opišemo... kontekst i osnovne ideje... ok. Uhvatio sam sve, mislim. Može... dogovoreno, onda, aha...super, pozdr... već je prekinuo.“

„Sigurno da je prekinuo, Trev, kad je upravo uletio u eter s vijestima u 18:00 sati“, primijetio je Ezra.

„Ok, pakiraj datoteke, šaljemo mu *songove* na mejl njihove etikete, jedino što uz materijale moramo napisati popratno pismo.“

„Nisi mu napomenuo da smo jedva pismeni...“

„Nisam, Frederik, to će morati sam shvatiti kad ga bude čitao. Osim toga, ti si nekakav vježbenik u odvjetničkom uredu, barem znaš napisati podnesak ili nešto...“

„Nije to baš isti žanr, Trev.“

(...)

„Halo, Trevore? Julien ovdje“, čuo sam kad sam odgovorio na poziv kasnije te iste večeri, „ovako, preslušali smo nekoliko puta snimke koje ste nam poslali, i možemo vam već sada javiti kako ste, što se nas tiče, potpisali za *Bella*, naslov koji tražiš. Nudimo vam ugovor na jedan plus jedan album, uključujući sve popratne promotivne aktivnosti gdje vam možemo pomoći kao platforma. Danas je petak, pa možda nije najbolji dan za detaljnije pregovore. Ali u ponedjeljak ćete primiti mejl s adrese etikete, u čijem će vam privitku Edith, ona je zadužena za pravna pitanja, poslati okvirni prijedlog ugovora, na temelju kojeg možemo kasnije dogovoriti pojedinosti. Ali to sad nije bitno. Sve što smo čuli je zbilja izvrsno. Jonas i

Edith su preslušali pjesme doma i poslali mi natrag poruku u kojoj ima više uskličnika, nego slova. Gemma i ja smo ih slušali preko zvučnika u studiju i mogu ti reći da je snimka jako dobra, unatoč tome što se radi o demo-snimkama, tako da svaka čast inženjeru zvuka. Ne_mirovsky, koja inače radi večernju smjenu, kaže kako je povremeno morala izaći s radnog mjesta vani na zrak kako bi provjerila je li istina ono što je čula. A dos_toyevsky je čak predložio da vas odmah uputimo na Blue Note etiketu s preporukom da ne gubite vrijeme ovdje s nama... Jesi li tu, Trevore?"

„Ha, jesam i nisam, u smislu da *jesam* tu jer sam čuo sve što si rekao, ali *nisam* tu jer sam napustio Zemlju na nekoliko sekundi... ne znam što reći, mi nismo mogli objektivno procijeniti to što smo snimili, pa sigurno da puno znači vaš pozitivni *feedback*. Inače, na *speakerphoneu* si, pa je i ostatak benda čuo ovaj prijedlog i... koliko shvaćam iz njihove gestikulacije, mislim da smo postigli dogovor. Da, naravno da želimo s vama objaviti ovaj album.“

„Svi songovi su vam instrumentali? Ili imate nešto s vokalom?"

„Imamo jednu s mojim vokalom i to na hrvatskom jeziku, ali to je više nešto kao čitanje poezije nego vokalna melodija. Htjeli smo pokušati oživjeti taj trenutak kad se poezija čitala na *jazz* podlogu, u maniri *beat* pjesnika, pedesete, šezdesete..."

„Jel' možete to sad izvesti?"

„Misliš, sad, kao, *sad* preko telefona?"

„Aha.“

„Može...barem mislim. Dečki, jel' možemo sad izvest *Naimu*?"

„Kako se zove stvar?"

„*Naima* čeka vlak kod *Dučana* ploča.“

„*Naima*, kao, John Coltraneova *Naima*?"

„Ha, da... i ne. Zapravo, ovaj *song* ima dosta zanimljivu pozadinu, i glazbeno i tekstualno. Pa onda i metatekstualno, kad smo već kod toga. Krenulo je kao instrumental, ima tu jaku *soul* kuku, dva klavirska akorda natopljena kišnom atmosferom. Onda *beat*. Potom smo, ne pitaj me kako, stigli do *Naime*, pjesme i prve supruge Johna Coltranea. Onda smo prešli na spiku,

kao, Naima čeka 'Trane-a, čeka vlak. Gdje čeka vlak? U metrou, da, ali na kojoj stanici? Tada smo se sjetili naše prijateljice Franke koja je, kad smo svi bili na faksu, radila u Dućanu ploča i bila je nešto kao naš glazbeni terapeut, kad bi puštala friško pristigle ploče u Dućanu, tamo nakon faksa ili radnog vremena, prije silaska u metro. Franka je kao mala bila posvojena iz Obale Bjelokosti od roditelja koji su s Kastva, išla je u Sušačku gimnaziju kao i ja, samo u paralelni razred, mislim da smo čak bili ista generacija. U svakom slučaju, znam da smo bili u istoj smjeni, jer bismo često pješačili do Avenije nakon škole."

„Da, kako ne, znam je iz Dućana ploča, a mislim da sam je i vidio negdje u publici, na nekom od vaših koncerata."

„E pa, u ovom *songu* smo pokušali zamisliti kako je to bilo odrastati u Rijeci kroz oči naše prijateljice Franke, čitaj, u k'o fol otvorenom gradu koji je ipak prečesto promatrao sve njezine životne poteze primarno kroz boju njezine kože. *Ja sam crna djevojka u bijelom gradu*, znala bi nam, uglavnom kroz smijeh, recitirati na uho pjesmu Michaela Kiwanuke, kad bi komentirala neku nakaradnu situaciju koja bi se niotkuda stvorila oko nje s ljudima koji su bili uvjereni da granice svijeta počinju i završavaju s Rijekom. Najbolja stvar od svega je to da je Franka bila i ostala Rijeka više od svih nas trojice u bendu zajedno, u svojim pokretima, okomito i vodoravno, ekvator i paralele, dijalog i introspektiva, nogomet i *indie-rock*, tržnica i *art*, grafiti i *lit*, kazalište, parkovi, perivoji, dvorišta, klubovi i biblioteke. Ali to je tek jedna nit pjesme, poslije smo razmišljali ubaciti unutra i neke od onih natpisa na Molo longu, znaš ono kad ljudi koji su se kao odrasli doselili u Rijeku daju kratke izjave o tome kako su doživjeli novi grad... I dobili smo pjesmu. *Naima čeka vlak kod Dućana ploča*."

„Ajmo čuti o čemu se radi. Gemma i ja smo spojili vezu na zvučnike, tako da vas slušamo u *surroundu*, u našem studiju."

„Može, čekaj samo malo da provjerim koliko se uopće sjećam *lyricsa*... Podloga ide prvu minutu kao instrumental, jel' tako, onda ja ulijećem sa stihom, pa onda se izmjenjuje podloga, stih, podloga. Ok, jeste vi spremni, Fred? Ezra? Možemo? Jedan... dva... jen'-dva-tri-i..."

Naima čeka vlak, Europa, Afrika, Amerika.

miris svježe opranih plahti, subota, zvuk tiramola

kubizam, Stari grad, uzorkuje beat u kostima

Dnevni boravak, dupla kava, gledam se u tvojim očima

kroz staklo, Naima je posvojena, ali Naima je tradicija

Naima je Avenija, vremena su se promijenila

Naima, prolaznost, smrt, vosak, autobiografija

Pigmentacija, kultura, puzzle, meteoropatija

Naima, superjunakinja podijeljenih karata, već dugo

plešem samo s kolicima u supermarketima, bez srama

Naima je Škurinje, čak i Krimeja je problijedila

u gradu bez identiteta, navodno, jutros bila sam politika

Naima ima krila, pero je relikvija, gubim

te iz vidokrug, pronalazim nas svakog rujna, iznova

Naima čeka vlak kod Dućana ploča, metro-kartica

devetnaest kuna i dvadeset sedam lipa. Europa, Afrika, Amerika.“

„Trevore, a što da vam ja vam za deset-petnaest minuta spustim na mejl poveznicu na kanal na koji ćete uštekati svoj tonski pult u naš eter? Pa da nam odsvirate premijerno par pjesama uživo na radiju? Ja vas kratko uvodno najavim i između pjesama ću samo ponoviti tko ste i što otprilike svirate. Čisto da malo isprobate materijal na radiju, da vidimo što će se dogoditi. Kako vam se čini?“

„Čini nam se super. Kao da smo negdje stigli, samo što još uvijek ne znamo gdje smo to točno stigli.“

„Smiješno. To smo i mi komentirali kad smo čuli vaše snimke.“

ULOMAK IZ PRVE ZBIRKE PRIČA IPAK DOLAZI JOŠ JEDAN VLAK.

(Edith, pseudonim: kin_ethics)

Previše puta sam napustila ovaj grad, više se ne sjećam kad sam se posljednji put u njega vratila. Toliko puta sam umrla, samo ponekad bi mi obrijali kosu. Nisam uskrsnula, samo sam se opet probudila, prvo rasplinuto, potom na valovima, pa postupno u svojoj koži, u stvarnom vremenu, gravitacija me drži, prizemljenje. Jučerašnje prljavo posuđe, stružem dno lonca žicom, nestalo mi je tople vode, kao da je nikad nitko nije izumio. Ruke su mi prvo pocrvenile, pa poplavile, pa klonule. Strop je pola metra niži, kapci su mi na šezdeset posto, glavobolja me zabija u pod pri svakom koraku, netko u meni ispušta produženi vrisak, čujem ga kao u daljini, pa sve bliže. Netko je dolje na ulici zapalio kontejner smeća u zoru, suklja skrletni dim, lica starica na prozoru poprimaju boju dima, horizont poprima istu boju, skrletno jutro, znači bliži se kiša. Kiša znači druga kava, znači druge cipele, znači drugi izraz lica, znači prvo lice jednine, ne zovem se kin, kin_ethics, žao mi je.

Previše puta sam predugo ostajala u ovom gradu, možeš li me pogurati, opet tonem u san na stolici, šalica mi ispada iz ruke. Daj mi pola sata, oslobađam ti pola ogledala i ustupam većinski udio u slavini. Odlazim skroz podzemno, ponirem tamo gdje je zabranjeno lijepiti političke plakate. Nema kralja, nema Boga, kažu, možemo biti sigurni, aha, da, možeš misliti, tek sad se osjećam sigurno. Nema vjere ni zakona, kažu, kao da bismo se trebali osjećati još nesigurnije, ukoliko bi ih bilo.

Toliko puta sam bila odlučila napustiti ovaj grad, pa drugi grad, pa ovaj grad, pa svaki grad zamijeniti za ovaj grad. Eksiram dupli espresso, dan postaje malo prisutniji, otvaram kišobran. Uspinjem se ka danjem svjetlu, odlazim skroz nadzemno, u gumenim čizmama, promatram imaju li i drugi iste gumene čizme, jer to bi onda bilo to. Bogu hvala, još uvijek svi imamo različite gumene čizme. I zgrade su još ovdje, na površini grada i različite, to je isto dobro.

Želim ti da živiš u zanimljivim vremenima, kaže mi neonska reklama. Mislim si, nemaš ti pojma, tebe ne udara škura bura, i to još s totalitarnim zaokretima, ti si neonska, ja sam, nasuprot tome, osamdeset posto tekuća. Ipak, zaglavila sam s lišćem u električnoj pijavici, zapela sam u rotirajućim vratima, pištim na svim metal-detektorima, iznosi me mentalna policija s ničije zemlje između dva suprotstavljena prosvjeda.

Ja znam kako zanimljive stvari mogu nastati iz ničega, ali to mi ne pomaže. Vrat me zateže već nekoliko sati, to ne može biti slučajno, problem je u jastuku, problem je u roku trajanja, u drugoj smo polovici vremena isteka, sve bliže blagajnama, trga nas iz kutije tko stigne, stižu nam ponude za prvokup organa na mejl, zamisli se malo, samo nemoj previše.

Nikad nisam napuštala ovaj grad, nemoj me shvaćati ozbiljno, ja sam samo bila poezija. Odnosno, njezin sam neuspjeli pobačaj, ili njezina zataškana kći iz mladih dana, nema trećeg scenarija. Majka je po pravu ona na koju rođenje ukazuje, znam, znam, znam, moja majka, poezija, inzistira da joj ime pišem malim početnim slovom i kaže kako me ona nije rodila. Ne pristaje na dmk analizu. Kaže kako niti ne sličim na nju i da mi, ako želim, može ispričati poneku priču o mom ocu, Bulevardu, ali da dobro razmislim želim li to, poštivat će moju odluku. Moja majka, poezija, gleda u pod, ima tik na lijevom oku i zaobilazi mi pogled. Kaže mi, nisam ti nikad htjela pokazati ovaj dio grada. Kažem joj kako znam gdje će biti pokopan moj otac, Bulevard, i kako dobro poznajem ovaj dio grada. Mislim si kako bi nam sada dobro došlo da bude prisutnija u našim životima, barem ove godine i neka razmisli o tome. Rekla je da će razmisliti. Rekla sam da ću zagrliti oca u njeno ime. Mislim da je htjela zaplakati, razvodi nisu jednostavna stvar, ne želim znati tko je kriv, želim samo znati da to nisam ja.

Posadit ću kesten za svaki put kad sam poželjela ostati u ovom gradu. Na primjer, sad. Okopavam zemlju u kružnom toku kod autobusnog kolodvora, po meni pljušte divlji kesteni u ljuskama, širim ruke, zatvaram oči, kao u filmu Magnolija. Moj vlak uvijek je ostao u tračnicama, ali ponekad bi znao zaplesati po rubu u zavojima. Boja neba u sumrak opet je bila skrletna, nisam mogla odoljeti, stavila sam slušalice u uši i skrenula prema Bulevardu. Sutra će biti sunce, vrijeme je za prvo lice množine, dobro, i za drugo lice jednine. Nisam ni primijetila kako je stigao mrak, kako su ljudi nestali s ceste, kako su vozači automobila u polusnu ubacili mjenjač u gluho doba noći. Semafori su semaforili, pješački prijelazi su zebriili, a ja sam se tresla, na kraju dana, stresla sam skrletni smog sa sebe i sišla u metro. Stala sam na pokretne stepenice, svi su trčali pobočnim stubištem i bili puno brži od mene. Kad sam stigla na stanicu, čula sam obavijest preko razglasa kako je upravo prošao zadnji vlak metroa i kako su zatvorili izlaz za pješake. I što sad? Da prenoćim na klupi u stanici metroa? Da se ušuljam u ormarić s hidrantom? Da stanem uza zid i čekam jutro klizeći leđima na pod? Da legnem i pokrijem se žutom linijom?

Uvijek sam ostala u ovom gradu i nikad nisam zaozbiljno poželjela otići. Dobro, možda mi je misao o tome prošla glavom, ali uglavnom bi isparila prije nego što bi se jutarnji skrletni dim razišao. Ne znam kako je u drugim gradovima, ali u ovom gradu uvijek nakon što zatvore

metro ipak prođe još jedan vlak. Sakuplja one koji su preostali, nas nesretnike, ne pita nas za razloge, u tišini nas vozi na Kružnu liniju i ostavlja na stanici koja se zove „Ti me nećeš povrijediti“. Pitala sam vozača tko je poslao ovaj vlak. Rekao mi je da ga je poslao daleki zajednički predak mog oca, Bulevarda i moje majke poezije. Mislim si, dobro sam i ispala, što je sve moglo biti sa mnom.

2020.

EPITAF, PET. (Gemma)

Strah me da nisam dovoljno stručna. Strah me da su polja u kojima sam stručna previše uska. Izvuci me iz ego-tripa u predvorju pakla, Bella. Samo kad dođem kod tebe, dopuštam si nepovezane misli. Sva kaotičnost koju sam nakupila kroz protekle dane probija iz mene, iz svih pora svega što jesam. Kad vidim uvenulo cvijeće i figurice anđela na tvom grobu, postajem prozirna, vrijeme se savija, metro zatvaraju zbog magle, riječki tunel prokišnjava, ulazimo na vlastitu odgovornost. Na kraju dana, shvatim da je samo ono što sam kod tebe razmišljala imalo nekog smisla.

Sjećaš li se kasnih devedesetih, Bella? Achtung baby! Sjećaš li se koliko smo puta gledali „Samce“ kod mene doma? Pa kad su se prelile u rane nulte... sjećaš li se „Gilmorica“? Oprosti što uopće pitam! Ispada kako smo žestoko bindžale daleko prije „bindžanja“, samo što smo mi gledale uvijek istu epizodu po pet puta zaredom. Fućkaš ove danas što sutradan zaboravljaju da su jučer nešto uopće i gledali. Snimili su nove nastavke „Gilmorica“ pred koju godinu, tek sad sam ih smogla snage pogledati. Ali mislim da se ništa bitno nije promijenilo. Znamo koja je i dalje tvoja omiljena epizoda. Smijem li reći? Ok, ok... Rory i onaj tip na krovu automobila. Kao da je bitno o kojem tipu se radilo! Tip je ionako izbljedio, bitno je da je u pozadini Lennon svirao „Oh My Love“. Sjećam se kad si rekla da bi cijelo ljeto prala stakla automobila na benzinskim crpkama samo kako bi mogla otkupiti autorska prava na korištenje Lennonove pjesme u toj sceni. Vrijeme prolazi, postaje nam sve jasnije da nećemo dočekati „closure“.

U nedostatku argumenata za raspravu o desetljećima, plivam po širokoj površini, tijelo na valovima, sunčan je dan. Ovaj tjedan na radiju kanaliziram osamdesete, draga. Smithsi su lektira, ravno iz ladice vremena koje, barem za nas, nije bilo. Ti bi sigurno rekla da je Morrissey onedavno skroz otišao na kvasinu, da je pljunuo na ostavštinu Smithsa. Neću ti ni reći kako Johnny Marr zabranjuje slušanje Smithsa svima koji se ne nalaze na njegovoj strani polarizacije, naravno, nasuprot Morrisseyu. Kao da je netko drugi svirao onu gitaru. Nisu prestali pucati napola, čak i trideset godina nakon što su se raspali.

Umjetnost mora transcendirati kulturalne ratove, bi li se složila sa mnom? Znam da bi potpisala sa mnom peticiju da je umjetnost daleko važnija kad siđe na razinu nutarnje borbe pojedinca. E pa ta borba je danas nevidljiva, hladno mi je u našem vremenu, Bella, došla sam

se sakriti kod tebe, u vrijeme koje nije bilo.

Tvoj grad? Uh, ne znam kako bih ti to rekla... Pada mi na pamet pjesma Toma Waitsa, „Muriel“, sjećam se kako si voljela njegov glas. Možda bi bilo dobro da si pustiš tu pjesmu, dok me slušaš. Ima u njoj onaj stih kad Waits pjeva kako je pregorila još jedna ulična lampa na glavnoj cesti. Ili, u našem slučaju, na Aveniji. Grad je vidio i bolje godine, što da ti još kažem. Neke dijelove sigurno ne bi prepoznala. Recimo, pretvorili su Robnu kuću Ri u prvi Amazonov dućan u državi. Na nešto tamnijoj strani, rigojanči je postao politički nekorektni kolač. Rekla sam ti da neke stvari neće biti jasne ljudima iz drugog vremena.

Zbog toga sve čvršće čuvam svoje definicije, dijelim ih ovdje s tobom, kao i uvijek.

Rijeka je odredište vlaka iz Gorskog kotra s čijeg krova pri kočenju klizi snijeg na zelenu travu u pričama koje još uvijek stoje u glavi Envera Krivca nenapisane, ne mogu to objasniti.

Rijeka je četrdeset sedma sekunda pjesme „Mayonaise“ Smashing Pumpkinsa, tko je kasnih devedesetih osjetio prvu rujansku buru na Aveniji zna o čemu pričam. Zvali smo je Kristalina, prvu rujansku buru, sjećaš se, Bella? Premazala bi grad i svi bi se osjećali kao da je svijet nastao prije pet minuta. Odnosno, četiri minute prije „Mayonaise“.

Rijeka je nikad do kraja artikulirana alternativa polarizaciji koja je ipak bila dominantni mentalni okvir u glavama nas, njezinih građana.

Riječka „americana“.

Priče pojedinaca u kojima se dogodila povijest o kojima Terrence Malick nikad neće snimiti film.

Rijeka je ono između redaka što njezini građani znaju bez izricanja i to je njezin „statement“.

Rijeka je grad koji utječe u više mora istovremeno. Ova obilaznica vijuga kroz više država prije nego spoji Podmurvice i Vežicu. Prvo ide izlaz za Turnić, potom ide putokaz „New York, 500 m“, onda „Škurinje, 300 m“, a nakon toga „Dublin, 1000m“. Slijedi „Portland, 1500m“ i odmah nakon toga „Trst, 200m“. Zatim ide „Sušak, 500m“, i tek onda „Vežica, 300m“.

Kozmopoliti iz ovog grada možda ostaju prekarni radnici i djelomično „alieni“ za dominantnu kulturu koju trenutno nastanjuju. Umrežuju svoje korake s pješačkim zonama drugih gradova, ali nikad stvarno ne napuštaju Rijeku, uvijek ostaju na Aveniji. Ako njezini hodači migriraju svjetonazorima, ovaj grad bi za njih trebao biti bescarinska zona, slobodna luka.

Tvoja etiketa, „Bella, naslov koji tražiš“, je u puno boljem stanju, hvala na pitanju. Glavne zvijezde etikete i dalje su Sva Dizala Sušaka, instrumentalni post-rock povlaka jazz, svidjeli bi ti se. Naši lokalni dečki koji su postali face u širim okvirima, trenutno su na europskoj turneji kao predgrupa britanskom bendu GoGo Penguin, znači, sa svojim glazbenim rođacima preko kanala. Sjećaš li se da za našu etiketu svi pišu pod pseudonimima? Knjige mjeseca su nam nebo_ton i njezina „Marama oko Kamovljevog vrata“ i klaus_k sa svojom zbirkom „Jučer sam vidjela Bryana Devendorfa kako hoda niz Ulicu braće Branchetta“. Moram ti priznati kako smo malo iznenadili tržište s tim pseudonimnim pristupom, ljudi se puno izravnije štekaju na pismo kad ne poznaju puno detalja iz života autora. Ako su kvalitetni, završe ravno u tkanini kulture grada. Za standardno izdavaštvo mi smo i dalje greška na robi s greškom. Ali ljudi su zagrizli i mogu ti reći da ne puštaju. Pronašli smo nešto vrlo nalik na običnog građanina i okupirali mu pažnju. Čitaju nas smrtnici u metrou nakon posla, ne bi mi vjerovala. Radovi naših autora postaju „talk of the town“.

Što da ti još kažem? Jonas i Edith... su dobro. Lažem, nisu dobro. Uopće nisu dobro. Sjećaš se kako je Edith počela ono, kao, nešto posve „light“ brijati na vjeru i te dogmatske sisteme. E, pa u posljednje vrijeme je postalo nekako „heavy“. I to ne na neku vjeru s labavim krajevima i bez čvrstog pripadanja. Ne, nego na „onu“ vjeru. Crkva, papa, grijeh, utjelovljenje, pakao, milosrđe, anđeli, deset zapovijedi, obraćenje, cijeli paket, prvo Jan, a sada i ona, to je već zabrinjavajuće. A Jonas je... ostao iza. U početku je nešto kao i pratio, činilo se kao da će to biti održivo. Ali onda su prestali dolaziti zajedno na naša okupljanja. Ili bi došao on ili ona. Kao, zbog klinaca, netko mora ostati s njima, uvijek je netko bolestan i to. Prestali su nas pozivati kod njih doma. Opet, uvijek netko ima vodene kozice, šarlah, bronhitis, bla, bla, bla. U početku nitko od nas nije uspio skužiti da nešto nije kako bi trebalo biti, mislim, tko bi posumnjao, Edith i Jonas. Nerazdvojni od valjda drugog razreda srednje škole, nikad ni najmanja trzavica, lakše je bilo zamisliti Rijeku bez Gradske ure nego bez Edith i Jonasa skupa. Onda smo primijetili kako ne govore o onom drugome dok su s nama. Pitaš Jonasa kako je Edith, izbacim ti ili dvosložnu riječ ili kraticu. Pitaš Edith što ima s Jonasom, imaš dojam kao da ti govori o osobi koja postoji samo u misaonom svijetu. Onda je postalo jasno, pa smo prestajali pitati. Kad ugledaš slona u sobi, pa se od tada nadalje moraš pretvarati da ga nema, kunem se, nema glupljeg osjećaja. Kad postane normalno da više ne pitaš za onog drugoga, poželim biti negdje drugdje. Možda zbog toga češće dolazim kod tebe. Već sam skužila kad ljudi najčešće dolaze ovdje kod tebe, pa izbjegavam ta vremena.

Kako da ti objasnim to između Edith i Jonasa... izgleda da se trenutno nalaze na skroz različitim mjestima. On kaže da je to sloboda, ako završe na različitim mjestima. Ona kaže

da je to isto mjesto, samo ga moraju pronaći. On se nada da je privremeno. Ona razmišlja u kategorijama vječnosti. Sjećaš se njihovog slatkog i toplog dnevnog boravka u kojem se svatko osjeća više doma nego kod sebe doma? Pretvorio se u Atlantik koji ih razdvaja, s barem sedam sati vremenske razlike, mimoilaze im se letovi, slijeću u različitim nevidljivim gradovima, u krivo vrijeme. Više nitko ne živi ondje, samo turbulencije. On je osnovao novi bend, Loose Enderse, također bi ti se svidjeli. Ona je upravo objavila novu zbirku priča, njezino pismo također bi ti se svidjelo. Nije nekakva mlaka limunadica iz predvorja pakla, već zbilja, onako, pismo koje ti prodire u leđnu moždinu. Mislim da je uglavnom više čitaju ateisti, nego ti njezini vjernici. Kao da oni prate suvremenu umjetnost ili uopće kuže kreativnost. Znam, opet lupetam o drugima koje ne poznajem!

O čemu Edith piše? O stvarima koje vidi u svom svijetu, u kojem sada i najbanalnija ili najteža stvar poprima neki dublji, samo njoj dostupan, smisao. On je zabrijao na njemački minimalizam, ona je uočila neko nevidljivo široko platno. Ona putuje mjestima koje on ne vidi. On se zadržava na mjestima koja za nju jednostavno više nisu ista. Glupo mi je uopće svrstavati se i pokazati prstom krivca. Ovako, na mah, rekla bih da je ta njezina novopronađena vjera bila okidač. Ja ne primjećujem kod nje neku degradaciju, korak unatrag. Ona tvrdi kako se njih dvoje samo trebaju ponovno pronaći, ona je spremna čekati, ako treba, cijeli život. On govori kako je on kriv, jer da se nije mogao riješiti te uloge propalog Mesije s kompleksom manje vrijednosti. Ona kaže da se on ne treba mijenjati. On ponavlja kako se ona nije promijenila, nego on nije dovoljno odrastao za ovakvu promjenu. I dalje se vole, samo što se sada među njima nalazi Atlantik. Ne znam. Od svih mogućih havarija, ova mi još najbolje i izgleda. Zaspali na splavu kao Kate i Leonardo za 21. stoljeće, njemu su poplavile usne, ona čeka do kraja života. Samo što u pozadini ne svira Celine Dion, nego Death Cab For Cutie i „Transatlanticism“. Nije lako kad ti je soundtrack himna iz vremena koje nije bilo, budiš se i već si na gubitku. Što se još nalazi na tom soundtracku? Napravila sam playlistu, mogu ti pustiti kad mi ponestane teksta. Znači, uskoro.

Možda svi parovi od početka kruže oko samouništenja i opiru se gravitaciji, stvarima kakve stvarno jesu, samo tek kasnije postaju toga svjesni. U tom slučaju, dobra vijest je da su Jonas i Edith na tom putu zajedno i čini se kao da sad kruže sve šire, u koncentričnim krugovima. Nije lijep prizor, ali čini se da su se izvukli iz vira. Centripetalno iskre oko pakla i otimaju se, Zvijer ih je dobro nagrizla. Ali evo ih, ondje, ondje su gdje se stavljaju oblozi na pukotine u svemu, njoj je temperatura vjere pala na tjelesnu, njemu priopćivu razinu, njemu otpadaju kraste njene visoke temperature. On joj mijenja obloge, ona puše na njegove opekline. Ovo bi moglo potrajati. Mislim, ne moja priča, nego baš oni.

Uostalom, Bella, ti imaš potpuniju sliku, reci mi ti. Iz naše perspektive, izgleda da se polarizacija preselila u dnevni boravak Edith i Jonasa. Ali Atlantik se razgranao puno šire i dublje od toga. Nije samo polarizacija i lokalne politike. Nisu samo protekla desetljeća koja nas čekaju ispod tepiha. Nije samo samoća iza prvog sloja tapeta. Nisu samo Jonas i Edith. Nije samo Julien. Nije samo Jan. Nije samo ne_mirovsky. Nije samo dos_toyevsky. Transatlantik je plimom dosegao opći pogled na sve, nitko više nema u sebi dovoljno snage misliti svijet u pozitivnim obrascima. Zidovi i bodljikave žice su u meni, Bella. Pred njima u posljednje vrijeme jako naglo završavaju svi naši razgovori na tvom grobu. Kad bih barem znala da mi možeš pročitati misli, opet mi napipati bilo osjećaja. Kad bih barem imala malo više sigurnosti da me slušaš. Ok, vrijeme je za playlistu. Nastavljamo s Death Cab For Cutie, „When We Drive“, drugi život osamdesetih. Štreberi u apokalipsi, znam, bit će toga još, postat će ružno.

EPITAF, ŠEST: U IZVRNUTOM SVIJETU SLOVA U KURZIVU IZRAVNAVAJU SE U NORMALU. (ne_mirovsky)

Bella, znaš li što su to Božje suze? Da, čula si. Mogu li ti ipak opet reći? Ono kad se otvori nebo i oborimo rekord u litrama kiše po kvadratnom metru u pola sata, a ja na pokretnim stepenicama silazim u metro, zatvaram kišobran čim me počinje natkrivati beton, pa onda neki spoj na žlijebu uz krov popusti i sklizne otprilike decilitar svježih kišnice baš na moju glavu za kraj radnog dana. Eto, to su ti Božje suze. Možda bih trebala to smatrati nekom vrstom milosti koja mi umiva lice. Ali zasad samo hvatam zrak od napada panike, pištim od bijesa ispod ledenih obraza kao pretis-lonac dok prislanjam metro-karticu na čitač i mislim si čime sam to zaslužila.

Dok mi se vraća boja i sobna temperatura u lice, dolje u podzemlju, kad dolazi moj vlak, imam osjećaj kao da će me netko, u prolazu, tek lagano pogurati prstima preko žute linije. Taman koliko je potrebno da vlak zatrubi, da ugledam nadolazeće svjetlo oči u oči. Nekad sam mislila da će nas preko žute linije – molim vas stanite iza žute linije! – gurnuti nešto drugo. Kao recimo da nećemo izdržati pritisak i da će se potkrovlje naše psihe urušiti kad suza nekoga od nas kapne u prepunu čašu. Da će nešto preskočiti u čeonom režnju i čut ćemo samo zujanje ravne linije. Da će se zatvoriti vrata i mi ćemo ostati vani, sami na stanici i prošao je zadnji vlak. Da više nećemo znati stabilizirati osjećaje. Nema treće opcije, mislila sam, ili ćemo se grčiti u smijehu kao Arthur Fleck prije Jokera, ili ćemo negdje napraviti kompromis, neko mjesto u nama pretvorit će se u biljku i ubrzano se smanjivati zbog nedostatka sunca i vitamina D. Paprat, fikusi, jaglaci, bonsai maslina, makovo zrno. Tko je putovao metroom nakon radnog vremena zna kako se odabir ostajanja na ovoj strani normalnosti može doimati poput opiranja gravitaciji, prepuštanja trenju ili uživanja u centrifugi. Vidjeli smo ljude kako kuhaju, tresu se i doživljavaju epizode u vlaku, Bella. Nikad mi nije palo na pamet da bi društvo moglo pokušati odabrati umjesto nas. Ne kako bismo mi izgurati život na ovoj strani normalnosti, ne, ne. Nego da nas ono izgura na drugu stranu, preko žute linije, na tračnice. Smiješno je to. Jednom će snimiti mjuzikl o nama, Bella, pazi što ti kažem.

Da život nije šala naučila sam u metrou. Možeš ti furati taj pristup pun razumijevanja koliko god hoćeš, ali oko tebe su ljudi koji nisu nimalo zainteresirani pogledati stvarnost iz tvog kuta gledanja. Čak i oni koji donekle misle da ih to zanima, u metrou stave empatiju u neki

mentalni zamrzivač. Ne možeš kontrolirati ljude, jedva možeš sebe staviti u neke okvire. Zato uvijek odlazim na dno stanice, tamo gdje ima manje ljudi i više ljudi koji misle svojom glavom.

Kad stojiš uza zid čekajući vlak budi sigurna kako nekome zauzimaš mjesto. Netko te gleda krivo. Ostali ne bi niti trepnuli da te strese aneurizma i da jednostavno sklizneš leđima niz zid na pod i sklopčlaš se dršćući u položaj fetusa. Ljudi bi zakoračili preko tebe, nastojali bi te ne zgaziti, dali bi sve od sebe. Netko bi i zapsovao da *kakvo je to ponašanje i je li to mjesto za ležanje na podu*. Tko je to vidio? Nitko nije vidio što se doista događalo ondje, u tebi. I u meni. Jer ti si u meni, Bella, na neki način. Na više načina.

Riječ *uviđavno* možeš izbrisati nakon prvog metra silaženja pokretnim stepenicama. Nitko te ne uviđa, a i tebi je bolje da nikog ne uviđaš. Da nikog ne izoštriš u zjenici, da sve održavaš mutnima, u pozadini. Oni koji izgledaju kao tempirane neuro-bombe na stanici, u vlaku će eksplodirati, možeš biti sigurna u to. Zaobilazim ih u širokom luku, Bella. Oni koji su najljubazniji... ti su ti tek najsumnjiviji. Kad uđem u metro uvijek shvatim koliko je izraz *imunitet krda* zapravo velikodušni kompliment za nas koje je društvo ispljunulo u podzemlje nakon radnog vremena. Tu zbilja vrijedi ona da je svatko od nas mjehurić. Pljuvačke. Mjehurić pljuvačke koji se, nažalost, brzo raspukne ako lebdi visoko iznad asfalta.

Kad bi vlak putovao tunelom ispunjenim vodom kladim se da bi morala biti mlaka. Metro je ples s vukovima, rat sviju protiv svih. Kad zaboravim knjigu, podere mi se kabel od slušalice ili mi se isprazni baterija na mobitelu osjećam se kao lišena slobode. I odjednom sam osuđena u montiranom procesu na slušanje distorzije glasova i prizora, okrupnjuju se prostorom u neku vruću i gustu sivu mast sve dok ne dođu do mene i uliju mi se u osjetila. Da, i u uho. Ne postoji dobar zvuk u metrou. Cijeli život putujem, ne postoji, vjeruj mi na riječ, čula sam ih sve. Ovaj ovdje priča glasno na mobitel, ona tamo pušta lošu mjuziku preko zvučnika, starac s gitarom i sunčanim naočalama oslanja se na rukohvat do mene, svira pjesme njegovih revolucija i dere mi se u facu. Nema naprijed i nema natrag. Nikad se ne sjećam kad sam izišla iz vlaka, kao što se ne sjećam vlastitog rođenja. Sjećam se samo kako se vrata zatvaraju i kako odbrojavam stanice.

Ono kad se život svede na klupko problema koje treba riješiti. Umorna sam. Deset sati na nogama, deset sati osmijeha, deset sati dovitljivih dosjetki, deset sati puta sto devedeset kvadrata, puta sedamdeset osam tanjura, puta sto pedeset i šest čaša, izračunala sam, nitko me neće praviti ludom. Ondje, u mom malom gradskom restoranu-povlaka-wine-baru, crtam poliedar krivudavim kretnjama između stolova. Kad bi snimili fotografije naših stolova

odozgor, gosti bi se svi dobro vidjeli, ja bih uvijek ostala u bluru. Gosti bi htjeli zamrznuti trenutak, ja uglavnom samo čekam da prođe. Hodam od stola do stola, peta-prsti pokretima, napola baletnim koracima, držim ruke iza leđa zagledana u daljinu, savršeno držanje, trudim se biti vidljiva, ali neprimijećena. Da, poliedar... To ti se na hrvatski kaže mnogoplošnjak, sad je jasnije, jel' tako? Možeš misliti. Pomisli na bilo koje ful nepravilno geometrijsko tijelo, eto to ti je poliedar. Kako mi je to sad palo na pamet? Sad si me zatekla... Da! Malo je čudno. Bojim se da je to rekao...kako da ti to bezbolno kažem, Bella? Papa Franjo. Papa Franjo je to rekao. Jesi još tu? Drago mi je. Ok, jesi li čitala neki dan u Gradskom listu, čak su to bili izvukli kao naslov, kako je papa Franjo nešto kao izjavio da društvo danas živi razne oblike zajednice u nepravilnom obliku, poput poliedra?

Znam, niti ja ne osjećam da bih nešto bitno propustila kad bih prečula ovu informaciju. Ali kada onda, reci mi? Što u meni okida strah od propuštanja *moral-a-sam-biti-ondje* događaja, (*F*)*ear (o)f (m)issing (o)ut? F.O.M.O.* je *drive*, ono što nas pokreće, sindrom kojem ne možeš pobjeći. Pitanje je jedino koje su to stvari koje nas je strah propustiti. Reći ću ti koje stvari me strah propustiti, Bella, i reci mi tko sam.

Preumorna sam i ne mogu niti razmišljati o tvom cjelovitom kutu gledanja, Bella. Deset sati konobarenja. Marenda-ručak-večera. Međuobrok, čaša vina, „isparilo je, daj novu bocu“, „daje po čepu“, „hvala ti, baš si bila simpatična“, „hej, kako to da imaš tako odličan ten“, „donesi mi Gradski list, koliko puta moram pitati“, „znaš li ti uopće zbrajati do sto“... Bankari, sutkinje, novinari, odvjetnički pripravnici, nogometni menadžeri, direktorice prodaje, studenti-djeca nešto bogatijih roditelja. Samo dolaze. Dočekujem ih, pravim se da kužim metafiziku vina i da sam prodrijela u tajne nijanse sljublivanja s hranom. Točim vino pod pravim kutom, točno petnaest sekundi, savršenstvo pokreta, ne drhti mi ruka, vrijeme se u tom trenutku zamrzne, svi su u nekom transu dok ja nasmiješena razmišljam zašto sam napustila faks na drugoj godini. Kako mi se moglo dogoditi da se uvjerim kako se može živjeti od glazbenog novinarstva. Razmišljam o stanarini, pa o struji, pa o internetu, pa o tome da je plin opet poskupio, pa o vinu, pa opet stanarina, pa gazdarica, pa mi se nebo smrkne i voilà! Natočili smo decilitar i pol vina. „Je li sve u redu?“ Nasmiješena sam. Svijetlim izvana, Bella, čak i kad mi netko slomi ljusku i napuknem iznutra, trebala bi me vidjeti.

Ali u vlaku... ja sam ta koja iskri u vlaku. Tračnice su jučerašnja vijest, ja sam gospođa Iskra glavom i bradom. Ja sam ta koja vuče polugu za uzbunu, razbijam staklo čekićem, otvaram vrata noktima. Zapravo ne, samo stojim uz rukohvat i nastojim dirati što manje ljudi

istovremeno. Ne gledam nikoga, pravim se da gledam stanice, gledam ljude kroz odraz u prozoru, gledam svoje cipele, gledam tuđe cipele. Moje cipele. Tuđe cipele. Ok, sad tip do mene gleda moje prste na rukohvatu, ne podnosim to.

Oči su mi krvave, osjećam to, Bella. Podočnjaci mi bubre, kapci mi trzaju van svake kontrole, više se niti ne trudim obuzdati ih. Prsti mi bubnjaju po rukohvatu kao da sviram Lisztovu rapsodiju, gubim obzire, baš me briga što je vlak pun i što se oni klinci ondje krevelje. Onaj tip do mene konačno odlazi par koraka dalje, uplašio se, uspjela sam, misija ispunjena. Noge su mi natekle, cipele su mi kao olovni utezi, torba mi smeta, htjela bih je baciti iz vlaka kad se otvore vrata na sljedećoj stanici.

I sad bih, kao, trebala misliti na pisanje recenzije novog albuma Billa Faya kad se vratim doma. Ako se ikad vratim doma. Moram je isporučiti uredniku do pola noći, aha, možeš si misliti, kako da ne. Jedino na što mogu sad pomisliti je tuš, kačenje na neku *ništa-ispod-pet-sezona* seriju i skorene palačinke od jutros. Jedino me slapovi Nutelle trenutno vesele. Ništa kreativno, samo čisto samouništenje, u usporenom sagorijevanju. Recka će morati pričekati sutra. Iako ću, nakon tuša i prvih deset minuta serije, kao i uvijek, vrlo brzo shvatiti da je pisanje osvrta na novog Billa Faya ipak najbolji scenarij za večeras. Staviti ću ploču i, kad zvuk ispuni dnevni boravak, početi plesati. Prvo po tepihu zatvorenih očiju, onda po tipkama na računalu, a u zadnjoj fazi slovima po praznom papiru na ekranu. Recenzije su moja rapsodija, moj bolero, one su najbolji dio mene, baš kao što su ovi moji monolozi s tobom najgori dio mene. Oprosti. Tko je to ikad doista, osim mene i tebe, vidio? Ne bih ti znala reći.

Nego, može jedna druga tema, Bella? Kris? Kris je dos_toyevsky, mislim, daj, to mi je nakon godinu dana još uvijek *highlight*, obećaj mi da mu nećeš reći. Kris je zaljubljen u mene, vidi se iz satelita taj zaštitnički gard, ne prema meni koliko prema nama. Kao neka barikada od svega za što smo se složili da nikad nećemo puštati unutra, u ritam po kojem se stvari među nama odmataju. Osjećam Krisovu pozadinsku bol, on kao da čuje neku frekvenciju ispod mojih misli. Ja sažimam njegove krležijanske rečenice na maksimalno dvije informacije, on prevodi moju gestikulaciju u riječi.

Iako, nije baš lako definirati gdje se trenutno nalazimo, znam da odavno nisam...da nikad nisam bila ovdje. Sve je nekako brzo krenulo, prvo smo se godinama mimoilazili u tekstovima u Kazalištu lutaka. Znali smo jedno za drugoga, naravno, jedina dva novinara koji pišu pod pseudonimom u istom časopisu. Onda su me njegovi tekstovi počeli usisavati, kao da ništa drugo ne postoji, kao da nema druge točke gledišta, kao da je on jedina knjiga u biblioteci. Pa je uslijedilo par mjeseci žestokog misaonog tanga u recenzijama krcatima

uzajamnih pokreta koje nitko osim nas, naravno, nije prepoznao. Onda odjednom Kris iz trsatskog ogranka gradske biblioteke ulijeće mi jednog poslijepodneva u putanju prije početka smjene i kaže mi, skoro pa usput, nešto kao, sad ću mu malo karikirati bariton: „hej, Mašo, ja sam dos_toyevsky“. Kao da je to najnormalnija rečenica na svijetu. Ostatak znaš, i bolje od mene.

Nismo tek tada postali par, već smo zapravo bili skupa svih tih proteklih mjeseci, intertekstualno, unutarliterarno, kako god hoćeš, samo smo prenijeli našu romansu iz pisanog narativa u ono što će netko nazvati stvarnim svijetom. Ako mene pitaš, tekstualni svijet nikad ne bih nazvala nestvarnim. Ali stvarni svijet je donio sa sobom neke prepreke koje bi tekst sasvim lijepo znao učiniti nevidljivima. Kao na primjer, imam dojam da se nikad nismo do kraja upoznali u stvarnom svijetu. Pričamo o smislu svega, o parametrima kulture, o oceanskoj dubini osjećaja, ali ja iz nekog nedokučivog razloga kao da odbijam zapamtiti kako se zove njegova mama. Mislim, znam kako se zove, ali sam pohranila taj podatak negdje duboko u memoriji i nikad je nisam nazvala imenom. Kao da bi mi to raspršilo čaroliju. On me nikad ne pita za neke moje osobne razloge zašto sam... ovakva. Niti za povijest mog... bilo čega. Kao da je skroz nezainteresiran za vrijeme stvarnog života prije nego što smo se susreli.

A oboje smo u kasnim tridesetima, mislim, reci ti meni koliko je to i *creep* i *weirdo* u isto vrijeme. A da ti ni ne spominjem budućnost... otprilike pola godine imam dojam kao da samo plutamo, ima vatrometa, ali nema nikakvog rasta. Nismo skupa, a jesmo skupa, ovo što imamo je nešto posebno, ali bez jasnih definicija, on me ne pita tko sam bila prije, ja ga ne pitam gdje to, iz njegovog kuta gledanja, mi točno idemo. Među nama nema tabu tema. Osim nas, mi smo naša omiljena tabu tema.

Ne govorim ti o obitelji, Bella, nemoj me krivo shvatiti. Ili barem mislim da ne govorim o obitelji. Meni je obitelj više nešto nalik na prošireni bend ili na ljude koji surađuju na istom životnom projektu. Nešto kao naša *Bella*, naslov koji tražiš etiketa za glazbu i književnost pod pseudonimima, to je neka moja vizija obitelji. Ali kad ostanemo samo Kris i ja... čekala sam da stvar poprimi neki smisleniji oblik. Neku sigurnost da ovo među nama neće odjednom postati putna torba koju povlačimo za sobom po svijetu s puknutim kotačićem. Neku zaštitnu mrežu. Dosta mi je privremenih priča, labavih poveznica i prolaznih stanica. Dosta mi je vrata u vlak u koja se samo zatvaraju, a ja još nisam stigla doma. Onda opet, osjećamo se skroz nesposobnima ući u bilo kakvu trajniju priču. Strah me propustiti godine s trajnim Krisom zbog maglovitih ukazanja privremenog Krisa. Niti on sve ovo nije vidio.

Htjela sam ga zaustaviti, odvesti ga s one strane kolotečine, zalediti trenutak, pustiti na repeat *In Human Hands* s novog albuma Billa Faya i sve mu ovo reći.

A onda mu se dogodio taj slobodni pad, dan kad je dos_toyevsky po prvi put osjetio zakone fizike u stvarnom svijetu. Volte, vate, omove i sve te faradeje zajedno. Bilo bi bolje da to od njega jednom čuješ, Bella. Odjednom je odlučio – valjda samo na jedan dan, jedan tipični dan siječnja 2020., ne znam što mu je bilo – prestati sanjariti po danu. Pukao mu je film. Odlučio je ugledati stvarnost kakva jest i staviti na papir ono što je osjećao da mora. Valjda je to njegova inačica krize srednjih godina. Ako mene pitaš, kriza srednjih godina me trese otkad sam imala pet godina. Ne znam kad ona dolazi i ako uopće ikad odlazi od nas. Imam dojam da ta kriza samo mijenja ime, ali uvijek je tu negdje, čuči u kutu i polako nam trga tapete dok se mi pravimo da je ne čujemo.

Znači jednog dana je... nisam ti to već bila pričala? Oprosti, ne sjećam se. Jednog dana je dos_toyevsky doživio fijasko, prvi ozbiljni promašaj u svom životu, mislim, baš gadno prizemljenje. Sve nas je to iznenadilo. Govorim ti o magnitudi, ono, ljudi pričaju po cesti. Kao, gotov je, nema više natrag na pozu *dobri duh grada pod pseudonimom*. Kao, *stari, odsad je za tebe sve samo nizbrdo*. Ta magnituda. Iako se nakon par dana više nitko nije mogao sjetiti zbog čega *točno* – što je ono *točno* bio rekao – mnogima je u glavi ostala neka loša poveznica na dos_toyevskog. Loš okus u ustima. U kolektivnoj svijesti prešao je na tamnu stranu. Ili se tamna strana pomaknula i pokrila ga. Zašto? Jer je zapisao ono što vidi iz svog kuta gledanja i nije pazio hoće li se to baš svakome, ili, zapravo, bilo kome, svidjeti. Mislio je da ima svoju publiku, ta će ga pratiti gdje god bude krenuo, uvjeravao se.

Ali dirnuo je ondje gdje se publika gubi. Rekao je da s nama nešto duboko nije u redu, s tobom i sa mnom, s ljudima u metrou, sa stanovnicima u ovom gradu, u bilo kojem gradu. Dirnuo je stvari koje su nedodirljive, jer ako puštamo da netko prčka po tim stvarima kao da prčka po našem mozgu. A to se mnogima ne sviđa. Usudio se, drznuo se reći da postoje neka trula debela na kojima počiva temeljni konsenzus našeg grada. Ne govorim ti o lokalnim politikama, Kris nije uopće ulazio u te stvari. Sišao je na razinu puno dublju od toga. Napipao je kvržicu u načinu na koji živimo grad, zaboljela ga je izraslina ispod koje na lokalnoj razini živimo ono univerzalno u nama.

Napisao je: „Recimo to jasno. Kazalište lutaka u ovom gradu čitaju ljudi s obje strane pozadinskog kulturalnog rata“.

„Molim?“, rekli su u sebi oni s jedne strane.

„Molim?“, rekli su u sebi oni s druge strane.

„Kako si mogao tako nešto reći?“, rekli su oni s jedne strane.

„Kako si mogao tako nešto reći?“, rekli su oni s druge strane.

„Mi dobro čuvamo granice naših identiteta!“, rekli su oni s jedne strane.

„Mi dobro čuvamo granice naših identiteta!“, rekli su oni s druge strane.

Možda bi sve na tome i stalo da nije dodao: „Ali većina ljudi koji nas čitaju, u ovom gradu, ne žele silaziti u kulturalne ratove. Većina ljudi zna da je tektonika polarnih napetosti ujedno i gramatika prijateljstva, ako ne i izvor novog života. Ali većina ljudi nije više tako hrabra. Većina ljudi je ravnodušna.“

„Molim?“, rekli su oni s jedne strane.

„Molim?“, rekli su oni s druge strane.

Znaš već ostatak, Bella.

Mislio je da se nalazi na ničijoj zemlji, da će, ma štogod napisao, ovdje moći biti siguran. A onda su ga osvijetlili reflektorom, svaka strana polarnih napetosti ga je pročitala iz svog kuta gledanja, svojim ključem tumačenja stvarnosti, svaka ga je sa svoje strane zida optužila da se svrstao na onu suprotnu stranu.

„Nije bitno što si ti točno napisao“, rekli su, „bitno je ono što smo mi pročitali.“

„Izdao je svrhu“, rekli su jedni.

„Doprijeli su i do njega“, uvjeravali su me oni drugi.

Ne, nitko nije došao po njega, Bella. Nije promijenio svoje životne stavove niti za milimetar.

Ali svijet oko nas se počeo mijenjati, polovi su se počeli približavati i drobiti sve što im se nalazi na putu. Kako ja to vidim, Kris je rekao naglas ono što smo svi pomalo zaboravili artikulirati: da je polarizacija prisutna u mojim nutarnjim gradovima, u našoj vezi, u dnevnom boravku s našim prijateljima, u našoj *Bella*, naslov koji tražiš etiketi. Najlakše je išarati grafitima svoju stranu zida, projicirati s ove strane zapadni Belfast i reći da je ono s druge strane zapadni Berlin. Problem je tko doista ostaje s druge strane zida, ostaje li itko

samo s jedne strane, gdje je nestao istok i zašto nitko više ne prepoznaje sjever. Znamo li doista kako se ponašati u polarnim napetostima? Uostalom, neka ti Kris sâm to ispriča, Bella.

Nakon toga, *fast-forward*, već nekoliko tjedana Krisu daju da radi samo reportaže o bendovima koje su svi već otpisali kao nerelevantne i trendovima za koje je vidljivo sa Mjesečeve površine da nikad neće doista zaživjeti. Kao, *neka se malo ohladi*, jer, ono, *previsoka je temperatura oko njega*. Dok se, kao, *prašina ne slegne*. Odrađuje inozemne zadatke koje nitko ni štapom ne bi dotaknuo i vraća se polomljene kraljeznice na jutarnju smjenu u svoj trsatski ogranak gradske biblioteke izravno s aerodroma. Ispričava se što je zakasnio petnaestak minuta i hvata se svojih drvenih kvadar-kolica s knjigama i cvilećim kotačićima. Stavili smo budući smjer naše veze na čekanje do daljnjega.

A onda je počelo.

Počelo je kao vijest sa zadnje stranice Gradskog lista, nešto što se događa negdje drugdje, a ovdje je tek zanimljivost, popunjavanje prostora pored kupona za izrezivanje. Uskoro je došlo na naslovnice. I ispraznilo Aveniju.

Danas je ponedjeljak. Voljela bih da se nije dogodio. Zapravo ne znam što bih voljela, otupila sam, izgubila sam većinu osjećaja, utrnula su mi sva važnija ticala, krećem se praznim pothodnikom žutim očima ravnocrtno kao žuta bubamara, skrećem posvuda pod kutom od četrdeset i pet stupnjeva, sudaram se sa zidovima, materijaliziram pokrete plesa na pozornici Iana Curtisa po ulicama u gradu duhova. Prolazim s maskom pored grupe policajaca na izlazu iz stanice *Centar*. A u centru nema nikoga, a i oni kojih ima prelaze na drugu stranu ceste, vidim oči iznad maski kao poglede ranjenih sapiensa, svijet je primio šamar, još se snalazi, pokušava stabilizirati što mu se točno dogodilo.

Virus se širi linearno, pa eksponencijalno, pa linearno, pa mi stiže otkaz iz restorana na kraju radnog dana. Šef kaže da zatvaraju i da prognoze nisu dobre, pa da je bolje da ne produljujemo agoniju i počnemo što prije planirati ostatak našeg života u novim okolnostima. Ostaje mi posao glazbene novinarke u Kazalištu lutaka, reci mi kako ti to zvuči? Večeras smo same u metrou, ti i ja, odnosno kamera u vagonu bilježi samo mene kako pričam sama sa sobom, nemoj mi ništa reći. Ili, bolje rečeno, samo gestikuliram glavom i rukama s maskom na licu, ne izgledam baš zdravo.

Nemam protokol za ovu situaciju.

To je otprilike bila posljednja cjelovita rečenica koju sam izgovorila u mislima, prije nego sam kasnije navečer tog dana zaspala i sanjala poliedre kako se preklapaju.

Probudila me, u bliskoj budućnosti, za nekoliko sati, Božja suza. Pala je ravno na moju svježe pokošenu, nepreglednu sanjivu svijest i donijela boju i zvuk u svijet. Sunce mi pleše kroz zavjese po kopcima. Ako mene pitaš, Bog plače jer je pogledao stvari iz našeg kuta gledanja. Mislim da je krajnje vrijeme da poželimo pogledati stvari iz Njegovog kuta gledanja.

2021.

ZUMBULI, UZALUD. (Julien)

Jesmo li već prošli onu točku, Gemma? Onu točku nakon koje postajemo podsvjesno, a potom svjesno i supertajno ljubomorni na sve te ljude iz ovog grada koji će... ostati. Upijati listopadsko sunce, zazidano burom na čelu i obrazima, onda kad mi više ne budemo ovdje? *Koju točku?*, pitaš me svojim stavom, bez riječi. Za tebe je prelijevanje granica među stvarima odavno najnormalnija stvar, tvoj način funkcioniranja lebdi iznad razlika novih i starih normalnosti. Ja još uvijek mislim da je *ono prije* bilo bolje, *izvuci se s egotripa iz predvorja pakla*, rekla bi mi da čuješ ove misli.

„Zumbuli, uzalud / ali nije uzalud, ljubavi / atomi postaju gubavi / plijesan ionako viri odasvud“

Hej, što je to? Zvuči kao... nešto što bih trebao prepoznati na mah. Neka nova kantautorica? Ili stara?

„Gemma!“

...ne čuješ me kroz staklo.

„jesmo li već stigli / molekule cure posvuda, ljubavi / teorije velikog praska / skupa s nama, u trajnoj razgradnji“

Tko svira ovo!?

„Gemma!!“

Mašem, bacam papire u zrak.

„Ha? Oprosti, nisam te čula.“

„Tko je autor ove pjesme?“

„Ove što ide ispod? Samo malo... zvuči poznato. Ok, tko si... ne piše mi ništa pod kategorijom autor. Čekaj... metapodaci izvornika... gdje si mi, gdje si mi... evo te. Lažnjak. Nema autora, Jul“, odvratila je Gemma s druge strane stakla, poluodsutno uspoređujući podatke s dvaju omota ploča, „ali možda ćeš ipak *ti* znati, piše tvoje ime na omotu ploče,

skupa s adresom našeg radija?", pokazala mi je omot s mojim crno otisnutim imenom.

„Ma što pričaš? Prvi put to vidim... Daj, gurni mi, molim te, omot ispod stakla.“

„Stiže.“

Bijeli omot, nalik na standardne omote vinila s Gemminim *playlistama*. Samo što ovaj sadrži napisano moje ime. Rastvaram središnji dio omota. Gledam Gemmu. Gledam omot.

„Gemma, mislim da bismo trebali nazvati Jana. Prvo kako bih ga pitao izgleda li nekako ovako osjećaj uskrснуća? A kao drugo...“

Pri lijevom okomitom rubu nutarnjeg dijela omota ploče stajao je naziv autorice *Bella Gretić*. Uz ime je stajala otisnuta uputa za „preuzimanje 24-bitnih datoteka“.

„A kao drugo?“

„Kao drugo, da ga pitam otkad zna svirati *sve ostale instrumente*?“

„Ne znam o čemu pričaš, Jul.“

„Ne znam niti ja. Ali ova stvar koja ide ispod na radiju je, ni više ni manje, Bellina solo pjesma.“

„Daj, Jul... To baš i nije moguće! Iako...“

„*moji potplati po stepenicama / bez težine, nekonkluzivni / svira Sonny Rollins, 'You Don't / Know What Love Is', ljubavi*“

„Ne moraš ništa reći, Gemma, sve je jasno. Pored njezinog imena ovdje piše kako ona pjeva i svira gitaru, a Jan Križanić *sve ostale instrumente*. I, po svemu sudeći, ima toga još...“

„Molim!? Koliko još?“

„Trenutak strpljenja... ok, imamo pred sobom...“

Okrećem ekran laptopa prema studijskom staklu iza kojeg Gemma sa slušalicama na ušima u valovima prepoznaje glas iz pjesme koja još uvijek ide ispod, u eteru. Povezuje ga s Bellom. Najprije izdaleka. A onda postaje sigurna.

„Izvuci me s egotripa iz predvorja pakla, ali ovo doista zvuči kao Bella. Koja je našla svoj

glas. Nisam je nikad čula da *ovako* pjeva. Mislim, čuli smo već prije kako Bella pjeva prateće vokale. Ali ovo je nešto sasvim drugo. Ovo je neki drugi, zreliji glas...”

„...imamo pred sobom album od dvanaest pjesama. Za preuzimanje u svežnju na posebno dizajniranoj web-stranici. Nema sumnje, ovo je Bella izdala. Je li netko od naših znao za ovo?”

„Pa, pokušajmo saznati... Halo? Mašo, Gemma ovdje... Pusti sve papire, polij ih benzinom i zapali. Ovo je važnije. Slušaj sad. Govori li ti išta naslov *Zumbuli, uzalud*? Zvuči ti poznato... čekam, čekam. Ne, nije poezija iz prošlog stoljeća. Ploča s bijelim omotom, naslovljena na Julien, na kojoj piše *Zumbuli, uzalud*. Čekaj, samo malo... ti si dostavila neku ploču s bijelim omotom kod nas na radio? Prije *godinu dana*? Mašo, Bella je izgleda snimila *solo* album, ne znamo kada. Vjerojatno u nekom ranijem stadiju bolesti, pokušavamo posložiti kronologiju. Julien upravo preuzima datoteke pjesama s mreže. Čekale su nas ondje cijelo vrijeme. Javim ti se čim saznam nešto više. Reci mi samo, kako je ova ploča došla do tebe? Mogla sam si misliti...”

„Već ga ja zovem, Gemma... Halo? Kris, pomози mi shvatiti na koju foru imamo Bellin solo album u arhivi ploča, a da nismo znali niti da postoji? Polako, polako... idemo ispočetka, kad si došao do ove ploče?”

„Ovaj... ne znam točno koji je koncert bio u pitanju“, prisjećao se *dos_toyevsky* s druge strane slušalice, „ali prilično sam siguran da su Frekvencije predstavljale svoj tada novi album *Siječanj*. Govorimo uglavnom o nekom od zimskih koncerata 2017. godine. Sigurno Rijeka. Možda siječanj, veljača... ne znam, jednostavno se ne mogu sjetiti. Uglavnom, ja sam, naravno, bio na svim koncertima u gradu s te turneje. Svima. Ok. Na nekom od koncerata Jan je, kao, nešto bio petljao na stejdžu oko toga koliko su se mučili s tim albumom. Već se vidjelo da mu je... *stage-presence* tada počeo predstavljati teret, pa se, umjesto da navuče neku javnu masku, skroz ogolio. Jul, ja nikad nisam vidio, niti kod nas, a niti vani, da netko do te mjere autorski demistificira svoj *art* pred publikom. Pričao je između pjesama, kao *zašto* ih je mučila ova stvar, zbog *čega* nisu bili sigurni u onu pjesmu... Jul, to si može priuštiti samo netko tko ima toliko jak materijal kao što su oni imali na svakom albumu.

Sad ide taj trenutak između pjesama, sjećam se kao da je bilo... ma kao da je sad. Jan je, kao, otpio vode, potom se okrenuo prema publici, dlanom otklonio svjetlo reflektora u očima i počeo promatrati lica u publici. U jednom trenutku, rekao bih, kazališnom jasnoćom dozvao je moje ime na mikrofون, *dos_toyevsky*! I to s tonom kao da točno zna tko sam i da sam

ondje, u sekundi sam protrnuo. Nema me. Čak sam, kao, škiljio oko sebe, da vidim hoće li me netko pogledati. *Želim da mi recenziraš ovo*, dodao je, držeći u rukama ploču s bijelim omotom, *stići će ti standardnim kanalom*, kaže. Pomislio sam, *otkud ti, kompa, znaš što znači standardni kanal?* Čisto da znaš i to, to ti je u ono vrijeme, pazi, u to vrijeme nitko nije znao tko sam, to ti je značilo da su materijali za preslušavanje stizali kod glavnog urednika, a onda bi ih on osobno, bez oznake pošiljatelja, dostavljao u središnjicu gradske knjižnice zapakirane i uvijek s oznakom *trsatski ogranak, lomljivo: ruske bajke*. Ondje sam ih čekao, pogađaš, ja. Te večeri dolazi ploča s natpisom, napisano crnim flomasterom, *Zumbuli, uzalud*, i na unutarnjoj strani otisnuto samo *gitara i glas: Bella Gretić; svi ostali instrumenti: Jan Križanić*."

„Da, to je ovo što držim u rukama!“

„Čekaj, to još nije niti pola priče. Iz utora za ploču izleti mi ceduljica na kojoj piše *ako je dobro, recenziraj, a u svakom slučaju potruđi se da drugi, zapakirani primjerak ploče dođe do ne_mirovsky i da ga ona katalogizira u arhivi Juliene i Gemme Kožulić i pošalje im poveznicu na par singlica za puštanje u eter u sklopu nekih generičkih kantautorskih playlisti, negdje između kasnije i nikad, ali nikako ne sad, znači, bolje kasnije nego nikad, jedino, budi pažljiv, jer nema puno kopija ove ploče uokolo*."

„I?“

„Strgao sam najlonski omot i poslušao ploču.“

„Dobro, to smo mogli i pretpostaviti! I?“

„Recenzirao sam.“

„Bilo je dobro?“

„O da. Bella je ostavila više načina kako da nas poveže, tko zna koliko ćemo ih još otkriti negdje putem. Poslao sam ploču obrnutim *standardnim kanalom* do ne_mirovsky, za koju tada nisam mislio da ćemo se ikad uopće upoznati. S porukom da posije *songove* s ploče na njezine *playliste* koje često koristite na radiju i da vam dostavi ploču u arhiv. Nije mi se povratno javila, samo je jednu od svojih sljedećih recenzija završila, potpuno izvan prirodnog tijeka recenzije, s riječima *arhiviraj ovo*. Tako sam skužio da je misija obavljena.“

„Kris, upravo sam preuzeo cijeli album s mreže. Ne znam što bih ti rekao. Javim se kad preslušam, pa onda kad mi se vrati sposobnost govora, za koji dan.“

„Može, može... čujemo se za nekoliko dana, kad ti se slegnu dojmovi. Odmah ću te upozoriti, album je udaljeni vatromet, tiha revolucija.“

MINUTA PRIJE PROLJEĆA. (Julien)

Album „Minuta prije proljeća“ koji izdajemo u okviru naše „Bella, naslov koji tražiš“ etikete, nastajao je u skicama tijekom razdoblja od 2001. do 2013. godine. Po svemu sudeći, snimljen je tijekom nekoliko tjedana, 2013. godine, u Turnichville studiju, u Rijeci. Dugotrajan proces sazrijevanja albuma nije utjecao na uravnoteženost materijala, snimljenog uz multiinstrumentalnu pomoć Jana Križanića. Vokal Belle Gretić, autorice tekstova i glazbe, posut je zrelošću i mirnoćom isporuke, te su ga čak i njezini najbliži s teškoćom prepoznali pri prvom slušanju. Kako se ubrajam u ovu povlaštenu skupinu, možda bolje da se snizim na razinu tišine. I prepustim vas Bellinom glasu, koji „sada daje svoj dio, za nekog sretnijeg Jesenjina“, kako kaže u jednoj od pjesama.

U svakom gradu postoje nevidljivi gradovi. Možemo razgovarati o tome koliko oni utječu na nas čak i ukoliko ih nismo poznavali.

„Ako se ujedinito, možda se rodi Petar Pan“, poručuje nam Bella u jednoj od najstarijih pjesama (vjerojatno negdje iz 2001. godine), na samom početku ovog albuma. Album, potom, sa svakim slušanjem ipak raste i odrasta. Jedan grad na ovom albumu svakako prestaje biti nevidljiv. Možda niste bili njegov stanovnik, ali zato vaš grad posjeduje njegove obrise, mirise, tonove... i lica.

skarlet_p

Rođen 1983. u Rijeci. U svim svojim tekstovima gradi priču unutar mikrosvemira grada Rijeke, provučenog kroz leće mističnog realizma, na liminalnom prostoru stvarnosti i fikcije. Njegovi „klasični“ likovi – jonas, edith, julien, gemma, jan, bella, dos_toyevsky, ne_mirovsky i drugi – filtriraju stvarnost i odašilju sliku grada koji možda nije vidljiv, ali zbog toga nije ništa manje prisutan ili prepoznatljiv.

Objavio: *Vodič kroz nutarnje gradove za commutere* (poezija, 2013), *Nestalne frekvencije* (poezija, 2014). *Avenija : dokument jednog vremena i međuprostora* (roman u stihu, 2015), *Sad se napokon mogu popeti stepenicama* (roman, 2017).

Biblioteka elektroRI

knjiga 23

skarlet_p

SAD SE NAPOKON MOGU POPETI STEPENICAMA

drugo, izmijenjeno izdanje

© 2021 skarlet_p

© za elektroničko izdanje: Društvo za promicanje književnosti
na novim medijima, 2021

Izdavač

Društvo za promicanje književnosti
na novim medijima, Zagreb

Za izdavača

Krešimir Pintarić

Urednik

Krešimir Pintarić

Fotografija

© Petra Mrša

Objavljeno

16. kolovoza 2021.

ISBN 978-953-345-929-5 (HTML)

ISBN 978-953-345-930-1 (EPUB bez DRM)

ISBN 978-953-345-931-8 (PDF)

ISBN 978-953-345-932-5 (MOBI)

Prvo izdanje

Studio TiM, Rijeka, 2017.

**Knjiga je objavljena uz financijsku potporu
Grada Rijeke i Ministarstva kulture
Republike Hrvatske.**